Aposel
Aposello Mande Tabango

Nga bukga ngalo oowooyi damoni ngu ngandilo, enengo koye ngu Anutlo mande yolo ombuwolo. Nga bukga nga ngu, buk kootu elayaga Lukndo nakangowolo. Nga bukno ngano ngu, Lukndo sulena oni (Aposel) gulanangge nangge, ngulo mandeye ewolo. Ko sulena onilo mandeye gidalega, enengo ingondudunonggo etenggo. Ariya, mande gidega ngu, Luk enengo doongeyimbo kenolo ingolo ngu, asa, ene nalu gidega ngu, sulena oni (Aposel) nguya endeyolo, nguno oluwonggo. Nga oo naka ngano ngu, Lukndo so uyi nakaya kande elaya kegidembolo gulanangge (Gumi 16), nguno ngu kenowato. Lukndo ngandilo ete. Noole ngu tunootetooye ngu, asa, oni gidalegado yeyolo, ngandilo ewonggori. Ene Pol ngu, Rom melako ya biyomimo oodoni, Lukndo nga bukga nga ngu, enendo nakangowolo.

Ngundilo ngulo, nga bukno ngano mande gumgum oolooteku, ngu ngandilo:

Ngulo damoni, ko yanggangoni ngu nowoondoyemo hamoo teyingo oni ngunonggo tunootewolo. 1:1–5:42

Ngu nowoondoyemo hamoo teyingo oni ngu kowuli koolowoolo, ene kowuli ngu daga-wonggori. 6:1–9:31

Yesusno nowoondoyemo hamoo teyingo oni, ngundo Yesusno mandeni keda mesalango

ngu Yuda oni simoo bale ko Sameriya oni simoo baleno wesiyolo ewonggori. 9:32–12:31
Pollo oole koletelo endeyowolo. 13:1–14:28
Nowoondoyemo hamoo teyingo oni, ngulo tabango onindo Yerusalem endemo gooboongoowonggori. 15:1-41
Pollo oole elaya endeyowolo. 16:1–18:23
Pollo oole kabusa endeyowolo. 18:14–21:14
Onindo Pol dowoolo, yolo, Romno ombuwonggori. 21:15–28:31

Yesusndo Kootusina Yuka Kundingiyi Yeni Ombuweloyimbolo Ewolo

1-2 O Tiyopilas, kuli ngu bukgano nguno nondo nakangowonoku, ngu oo bidodo Yesusndo telo, ko mande nguya oni simoo baleno ewolo. Ngu ko ngu bidodo temukootoni ngu, asa, Anutndo Yesus yolo, Sambono ko oolewolo. Ene Sambono ma ooleyingomo, ngu naluno ngu, Yuka Kundingiyi ngulo yanggangonimonggo, Yesusndo sulena onino kuli ene sunggi yelo, enengo koni teweloyi damoningga ngulo etuyelowolo. Ngu bidodo nakangowonoku ngu!

3 Kuli ene ogingoyingo ulungga ingolo kumoolo, kootusina ootookoolo enengo sulena oni doongeyemo tunootewolo. Ene ko oowooyingga telo, ene nguno ingootoyiga hamoo teni, ene keda ooloote. Nalu onibi elaya (40) sulena onino tunootetoni kenowonggori. Ngu naluno, Yesusndo sulena onino, Anutlo mande damoningga, ngundo simoo bale enengo sobowooteku, ngu wesiyolo ewolo.

4 Yesusndo sulena oniya oode ngu, ene mande
yunolo ewolo. Ye Yerusalem ende ngu ma
yokowelo, yengo ooga Awando yunowelo mande
elo gosiyolo eyingonggaku, ngu sobowooya oliyi!
Kuli nondo yeno etoowe ingoyingongga ngu, ngu
Yuka Kundingiyi yolo, elo eyingongga ngu!
5 Sonoyeloyingo Oni, Yon, ngundo sonombo
oni simoo bale sono (kundingiyi) newendemo
ulo gemuwolo. Ene nalu bodaga nangge yokolo
ngu, Yuka Kundingiyi nguno nowoondoyemo om-
buwalo ewolo.
6 Ngu naluno, sulena onindo gooboongoolo,
Yesus sumoo inolo ewonggori. Noolengo Oo
Bidodo Sembuli Ulungga, ataga nga nalunggano
ngano, ge nga melangga nga Iserel oni
kandeyemo yeyi, ko tunootewa, bine? Sumoo
ewonggori.
7 Ene Yesusndo sulena onino gumi ewolo. Awa
Oo Sembuli Ulungga, enengombo nangge ngu sa
nalungga ngu sobowoote. Yendo ngu nalungga
ngu ingoweloyi kini.
8 Ene kootusina Yuka Kundingiyi ombulo,
yeya oodoni ngu, ye yanggango yowanggo.
Ye ngunonggo nolo mandene damonine ngu
yootunolo, Yerusalem endemo oni simoo baleno
wesiyolo elo, Yuda oni bidodomo elo, Sameriya
oni bidodomo elo, toongelo, yade oololo, mela
bidodomo, nguno nolo mande damoni yootunolo
ewanggolo ewolo.

Yesus Sambono Oolewolo
(Mak 16:19-20; Luk 24:50-53)

9 Yesusndo mande ngu elo yokootoni, su-
lena oni kenootoyi, Anutlo yanggangoni, ngundo

Yesus yolo, oolelo, goboole newendemo utoni,
ngulo enengo sulena onikundo ko ma kenowong-
gori.
10 Yesus ooletoni, sulena oni Sambono
doongetelo, kenondadangelo oodoyi, asa,
sodedonangge Sambono oni Engel elaya sulena
oni tanggeyemo dikawoliyo. Ngu oni elayaga ngu
nengguloyali ngu namboyi oolengo.
11 Oni elayagakundo ewoliyo. Ye Galili oni,
ye ndatelo ngano dikalo, ngunonggo Sambono
doongetelo oolootenggo? Nga Yesusga ataga
ye tanggeyemonggo Anutndo yolo, Sambono
ooletoni kenootenggo. Nga Yesusga, nga nangge,
ngandilo ooletoni, kenootenggoku, ngundilo
nangge, ene kootusina ko ombuwalo ewoliyo.

Ene Oni Gula Yootunootoyi, Yudas Musiyomo Tunootewolo

12 Ngundilo etoni, Yesuslo suleyeloyingo Aposel
onindo ngu mela pulingga ngu yokolo, ene
Yerusalem ende ko oolouwonggori. Ngu mela
pulingga ngu oowooyi ngu Olib. Ngu pulingga
ngu Yerusalem ende ngu tanggeyimo.
13 Ene endemo ulo, ene ya gula ya gumi awu
sanganimo nguno oolelo oluwonggori. Ngu oni
ngu oowooye ngu ngandilo: Pita, Yon, Yems,
Enduru, Pilip, Tomas, Batolomeyu, Matiyu, Yems
Alipiyas ngulo nangoni, Yudas Yemslo nangoni,
ko, Sayimon. Sayimon, ngundo enengo mela ngu
yuto onindo sobowooweloyi ingonduduni kini.
14 Ngu oni ngu bidodo nowoondoye gulanangge
yelo, Anutno yemboongelo oluwonggo. Bale

oowooyingga nguya, Yesus nemi Mariya, Yesuslo konebeyi nguya yemboongelo oluwonggori.

15 Ngu nalu gulano, oni bidodo ngu onibi kandegula, onibiga gula nguya (120) oluwonggo. Ngu naluno nguno, Pitando oni dobooguliyi, ootookoolo, dikalo, mande ewolo.
16 Pitando ewolo. Ye dobooguline, nakangoyingo gula oolooteku, kulimi Yuka Kundingiyimbo Dewit manggowoomonggo Yudaslo ewolo. Ngu oningga, ngundo oni gidalega oole etuyelootoni, ene Yesus dowoowonggori. Ngu mandega ngu engge tewa. Ngu hamoo, ngundilo nangge tunootewolo.
17 Kulimi Yudas nooledodo oluwooto. Ene nga kongga nga, ene nooledodo goboolo yowootowo. Pitando ngundilo ewolo.

18 Yudasndo oo biyomi teyingomu, ngulo uliyingga yowoku, ngundo mela gula uliyowolo. Ngu melanggano nguno, Yudas melako ukelo, ulo, utolo useyi pokomelo, usekawooyi bidodo wendoni, ende ombutoni kumoowolo.
19 Kootusina, oni simoo bale bidodo Yerusalemno oluwonggoku, ngu Yudaslo mande ingolo ewonggori. Ngu melangga ngu oowooyi ngu Akelidama ewonggori. Enengo mandenonggo ngu damoningga ngundilo: ngu dalo mela.
20 Ariya, Pitando ewolo. Ngu oo nakangga ngu, Sam bukno ooloote. Ngu ngandilo:

Enengo mela ngu kingo olini. Oni gulado nguno
ma oluwelo kingo olinilo ewolo. *Sam 69:25*
Sam bukga ngundo gula ete.

Oni gulado enengo koni ngu yowalo ewolo. *Sam 109:8*

21 Ngulo ngu, ataga oni gula yootunowato. Ngu
oningga ngu, nooledodo ko goboolo tewato. Ngu
oningga ngu, kuli ulungga Yesus nguya endey-
owootomu, oni ngu gula yootunolo ewato.
22 Sonoyeloyingo Oni Yonngga, ngundo oni
simoo bale sonoyeloyingo naluno, Yesus oni
simoo baleno ko damoni yelo, telo, ombulo,
Anutndo Yesus, noolenonggo yolo Sambono oole-
woku, ngu bidodo kenolo, ombulo, ataga nguya
ngundilo oni ngu gula yootunolo yewato. Ene
nooledodo gooboongoolo, ko goboolo telo, Yesus
ko ootookooyingo ngulo damoni yootunolo ewa-
tolo ewolo.

23 Ariya, ene oni elaya yootunolo ewoliyo. Gula
ngu Yosep, ene oowooyi gula Barabaslo etenggo.
Ene nangge oowooyi gula nguya ngu Yasitas. Oni
gula nguya, ngu oowooyi ngu Matiyas.
24 Oni bidodo Anutno yemboongelo ewong-
gori. Ulungga Oo Bidodo Sembuli, ge oni bidodo
nowoondoye kenolo ingoote. Ge mete noole
etuyelo, nga oni elayaga nga oone, ngu gedo
etuyeloya yootuno.
25 Ene Aposel kongga ngu onendo yowa. Yudas
ngu kuli ko yokolo, Setanlo ende biyomimo toon-
gelo, nguno oluwalo ewolo.
26 Ariya, oni elayagaku tewooyelolo, ebe da-
gadaga tetoyi, Matiyasndo tunootete. Ngundilo
tunootetoni, ene yolo, sulena oni kande elaya
kegidembolo gulananggegakuno (11) gooboon-
goowonggori.

2

Yuka Kundingiyi Ombuwolo

1 Nalu kundingiyi, oowooyi Pentikos
tunootetoni, nguno Yesuslo sulena onindo
ya gulananggemo nguno gooboongoolo
oluwonggori.
2 Sodedonangge oo ngguyi gula Sambononggo
ngguyi ulo ombuwolo. Ngguyi ngu doogo yang-
gango ulungga ngguyi ngundilo telo ombuwolo.
Ngundilo ombulo, ya ene oluwonggokungga ngu
newendemo ulo, ya newende ene bibiteweloyi
yangga ngu, bidodo ndindi tewolo.
3 Ene kenoyingomu ngu, de solu ngundilo
tunootewolo. Ngu wilikolo Anutndo
suleyeloyingo oni ngu ko oni gidalega, ngu yano
oluwonggoku, ngu bidodo tabayemo sungo sungo
bibitewonggori.
4 Ariya, Yuka Kundingiyi, ngundo sulena
oni bidodo ene nowoondoyemo hangewolo.
Ngundilo tetoni, ene mande bungeyi gula
gulanonggo mande etenggo. Yuka Kundingiyi
enengombo mande oowooyingga yunootoni,
manggoyemonggo ngundilo ewonggori.
5 Yuda oni Anutlo ingondudu telo
oluwonggoku, ngu mela bidodomonggo mayelo,
Yerusalemno oluwonggori.
6 Oni simoo bale oowooyingga oolengo ngu
ngguyiga ngu ingolo, asa, ene sodedo om-
bulo gooboongoowonggori. Ombulo, dikatoyi,
Yesuslo sulena onikundo mande bungeyi gula gu-
lanonggo, oni enengo mandenonggo mande etoyi
ingowonggori. Ngulo ene soliyokowonggori.

7 Oni bidodo soliyokolo, ingondudu telo ewonggori. Kenoyi! Nga oni mande etenggoku nga, ngu bidodo ngu Galili oni nangge!
8 Ndatelo ngulo, noolengomo noolengomo sungo sungo noolengo mandenonggo, mande etoyi ingooteto.
9 Noole ngu Patiyan oni, Midiyan oni, Ilam oni. Noole oni gidalega Mesopootemiya, Yudiya, Kapadosiya, Pondas, Esiya,
10 Perigiya, Pampiliya, Igip, Libiya mela Sayirin oni ko noole gidalega Romnonggo nguya ngano ombulo oolooteto.
11 Noole Yuda oni, ko, oni sowe gidalega, ngundo Yudalo damoni keyootenggoku, noole Krit oni, Arebiya oni nguya, noole bidodo ingootooye, ene Anutlo mandeni damoni yanggango, ngu noolengo mandenonggo mande wesiyolo etoyi ingootetolo ewonggori.
12 Ngundilo elo, ene bidodo soliyokolo, wenonoyingo ulungga telo, enengo nangge mandelo ingolo ewonggori. Nga mande etenggoku nga ngu damoni ndatelo? Ewonggori.
13 Ene oni gidalegado yomooyunolo, mandelo ewonggori. Ene Wayin sonoyi ulungga oolengo nelo, ngulo ngundilo mande etenggolo ewonggori.

Pitando Mande Wesiyolo Ewolo

14 Asa, Pitando sulena oni kande elaya kegidembolo gulanangge nguya dikawonggori. Ene manggalu telo, oni simoo baleno ewolo. Ye Yuda oni simoo bale, ko, ye ngano Yerusalemno oolootenggoku, ye sodeyeya nolo mande nga

gome ingoya, ye nguya nga mandega ngalo da-
moni ngu gome ingoyi!
15 Yendo ngu ingootenggoku, nga oni nga
Wayin sonoyi ulungga nelo, mande ngandilo,
elo ingootenggo. Ene hamoo oolengo kini, ene
sa gaboyi nalu kandegula gidembolo namolaya
nangge teteku nga (9:00am)!
16 Ene nga mandega nga, ngu Anutlo in-
gondudu eyingo oni, oowooyi Yowel, ngundo
kulimi ngandilo ewolo.
17 Anutndo ewolo. Nalu wenga namokono tetoni
ngu, nolo Yuka Kundingiyi ngulo yanggan-
goni ngu suleyootoowe, oni simoo baleno
uwa. Yengo simoo namboye ngu Anutlo in-
gondudu eyingo oni ewonggoku, ngundilo
nangge ngu wesiyolo ewanggo. Nolo oo
oowooyingga yengo simoo kosiyi nguno
gaboya gaboya oo etuyelowano. Yengo oni
dogodogoni ngu gabono etuyelowano.
18 Yo, ngu nalunggano nguno, nolo Yuka
Kundingiyi ngulo yanggangoni wendootoowe,
nolo ko oni simoo baleno nguya uwa. Ene
ngunonggo nolo mandene, damoni Anutlo
ingondudu eyingo oni ngundilo eyingomu, ngu
wesiyolo ewanggo.
19 No Sambono awuno, ko, melako ngano nguya,
nondo damoni sungo oolengo gula onindo ma
teweloyim, ngu tewano. Ngundilo tetoowe,
ngu dalo, de solu, woolo sobugo ulungga ngu
tunootewa.
20 No sa yewe ooleli tunootetoni, kombo yewe,
seleyingo dalododo ngundilo yewa. Kootusina Oo
Sembuli Ulunggalo nalu ulungga dulidalinidodo

tunootewa.
21 Ngundilo tetoni, oni simoo bale ene Anut Oo
Sembuli Ulungga ngulo oowooyimo meno eteng-
goku ngu, Anut enengo kandeyibo yodowoolo
yoyootoni, enengomboya oluwanggo. Anutlo in-
gondudu eyingo oni, Yowelndo ngundilo ewolo.
Yowel 2:28-32
22 Ye Iserel oni, ye nga mande nga ingoyi! Yesus
Nasaret oni, Anutndo damoni sungo oolengo gula
onindo ma teweloyim ko telo, Anutndo Yesus ene
kandeyimo yewolo. Yesus oo ngundilo tetoni,
ngulo oni simoo bale kenolo ingolo, ene Anutndo
suleyootoni ombuwolo.
23 Anutndo kulimi oolengo Yesusno oo
tunootewelo yi ngu ingolo, kuli mande
gosiyowolo. Ngu ngandilo: Oni Yesus yolo, ye
Yuda oni, ko, oni biyomi gidalega nguya ngu
kandeyemo yunowa. Yo, ene ye hoolooweyelolo,
Yesus de mombi sanganimo sanggawelo udoyi
kumoowolo.
24 Yesusndo ogingoyingo ulungga koolowoolo
kumoowolo. Ene Anutndo ogingoyingonggaku,
ngu andangetoni, mele yokootoni, ko keda yoku-
tuwoowolo. Kumoo ngulo yanggangonimbo
Yesus dowooweloyi nguya kini.
25 Yo, kuli Dewitndo ngu Yesuslo mandelo
ewolo.
No Oo Sembuli Ulungga doongenemo suwoo
suwoo dikalo ooloote. Ene kandene
koondosina ootoolo, ngu oo bidodomo
hoolooweneloowolo.
26 Ngulo ngu, nowoondone manggone bidodo oni
oni teteno. Gowene nguya oo sumangeyi ngulo
sobowoowano.

27 Anut ge nolo yuka yokootoyi, kumoo musiyomo ma oluwa. Kini, gengo oni kundingiyi ma yokootoyi, ene meleno buwoo yewa.
28 Gengo endeyoyingo damoni gome ngu kuli etunelowolo. Dewitndo ngundilo ewolo. *Sam 16:8-11*
29 Pitando ewolo. Ye dobooguline, nondo noolengo osinayi Dewitlo nenengo tunoo etoowega ingoyi. Ene kulimi kumootoni melengoowonggori. Enengo meleni ngu ataga nguya oodoni, kenootetoku ngu.
30 Ene Dewit ngu Anutlo ingondudu eyingo oni. Ngu ene ingoyingo, Anutndo mande elo gosiyolo, ngandilo ewolo. Nondo gengo sowengge gula (Yesus) yetoowe, ngundo gengo mela ngalo oni sobosobo koleteyingo musingge ngu yowalo ewolo.
31 Anutndo oo teweloyi ngu kuli Dewit etungootoni, kenolo, Anutndo Kristus yeni ko ootookooweloyi ngu nguya ewolo. Anutndo ene ma yokootoni oni kumooyingombolo musiyomo ootoolo, nguno goweyi ma buwoo yewa.
32 Ngu Yesusga ngu Anutndo kuli yokutuwootoni, noole bidodo kenowootoku, ngulo eteto.
33 Ataga ene kuli eweyi Anut tanggeyimo awuno oolelo, Anut kandeyi koondosina bingaminidodo musiyomo bibitelo ooloote. Ene eweyi Anut kandeyimonggo Yuka Kundingiyi inowelo kuli mande elo gosiyoyingomu, ngu yowolo. Ngulo ataga nga ooga nga suleyootoni, ye kenolo ingootenggo.
34-35 Dewitndo ngu ene Sambono ma ooleyingomo, ene Yesuslo mande ngandilo ewolo.
Anut Oo Sembuli Ulungga, ngundo nolo Oni

Ulungga nguno ngandilo ewolo. Ge no kandene koondosina bingaminidodo bibite. Kootusina gengo me oni nondo yoyewe, gengo kengge damonimo oolouwanggo. Anutndo elo ewolo. *Sam 110:1*

36 Ariya, ye Iserel oni simoo bale, ngu gome ingoyi! Ngu Yesusga yendo dowoolo, de mombi sanganimo sanggawelo udoyi kumoowokungga ngu, Anutndo ene Oo Bidodo Sembuli, sunggi yewolo. Ene Kristus, noolengo yoyowelo sunggi yeyingo oni oolooteku ngu! Pitando ngundilo ewolo.

Oni Simoo Bale Oowooyingga Nowoondoye Yowoolengolo, Sono (Kundingiyi) Newendemo Ulo Gemuwolo

37 Oni simoo balekundo ngu Yesus uleyi kumooyingo mandega ngu ingootoyi ngu, ngundo nowoondoyemo utoni, ene hamoo ingolo, ngulo ene Pitano, Yesuslo suleyeloyingo Aposel oni gidalegano nguya sumoo ewonggori. Ye dobooguli-nayi, noole ndawuga tewato? Elo ewonggori.

38 Ene ngundilo sumoo etoyi, Pitando oni simoo balekuya gumi ewolo. Ye komo nowoondoye yowoolengootoningga, ye Yesus Kristus oowooyimo sono gemulo ngu, asa, ye enengo oni tewanggo. Ye ngundilo tetoyi ngu, Anutndo yengo mbumbuwa andangelo, kapengo yeyunolo, Yuka Kundingiyi ngu ye kingo duwoo yunowa.

39 Anutndo Yuka Kundingiyi ye yunowelo, yengo simooye, ko, oni simoo bale mela gidalegasina nguya yunowelo, mande kuli elo gosiyowolo. Yo, Anut noolengo Oo Bidodo Sembuli

Sembunayi, ngundo oni simoo bale kuli sunggi yewoku, ngu bidodo Yuka Kundingiyi yowanggolo ewolo.

40 Pitando mande oowooyingga elo mamanayelolo, ingonduduye yokutuwoolo ewolo. Ye ingondale teyi! Kinitetoni ngu, ye oni biyobiyomi nguya oonatewanggolo ewolo.

41 Oni simoo bale Pitalo mandeni hamoo ingolo, Yesusno nowoondoyemo hamoo tetoyi, ene sono (kundingiyi) nguya newendemo ulo gemuwonggori. Ngu nalunggano nguno, Anutndo oni simoo bale oowooyingga oolengo (3,000) ngu yoyolo, nowoondoyemo hamoo teyingo oni ngudodo soweyowonggori.

Yesusno Nowoondoyemo Hamoo Tewonggori, Oni Simoo Bale Ngulo Damoni Gome

42 Nalu bidodomo, ene Anutndo suleyeloyingo Aposel oni ngulo mande ingowelo etuyelowonggoku, ngu gome ingolo, ene ngunonggo dobooguliye hoolooweyeloweloyi koyi ngu telo, oowali goboolo nelo, Anutno nguya yemboongewonggori.

43 Ngu nalungga nguno, Yesuslo sulena oni, ngundo damoni sungo oolengo gula onindo ma teweloyim oowooyingga tetoyi, oni simoo bale bidodo ngu kenolo ngu, ene Anutno ingondudu ulungga tewonggori.

44 Oni simoo bale bidodo Yesus Kristus ngulo nowoondoyemo hamoo tewonggoku, ene nowoondoye gulanangge yelo, ene ngunonggo enengo oo sitowi ngu gulado nolomu nangge,

elo ma ewonggori. Kini, oo ngu oni bidodobolo ingowonggori.
45 Ene mela oo gula oni gulano uliyolo ngu, ngulo bobeyeni yolo, wilikolo bayetetoyi, oni simoo bale oo wenonolo, ngundi, oowalilo kumootenggoku yunowonggori.
46 Nalu gulanangge nangge, ene Anutlo goobooyingo yano Tempel gooboongoolo, goboolo oluwonggo. Ene ya gulano gulano nguya oowali nelo, nowoondoye ngu gulanangge yelo, oni oni telo, oni sungo sungo oowali yunolo, yolo neloluwonggo.
47 Suwoo suwoo, ene Anut bingami okoolo oluwonggo. Simoo bale bidodo doongeyemo nowoondoye gome metemi oodoyi, yeyolo, gome tetenggolo ewonggori. Nalu gulanangge nanggemo, Oo Bidodo Sembuli, ngundo oni simoo bale gidalega yoyootoni, eneno nowoondoyemo hamoo teyingo, Anutlo nowoondoyemo hamoo tewonggoku oni watangga, ngu soweyelowonggori.

3

Oni Gula Keyi Biyomi Ngu Mete Tewolo

1 Nalu gulano, Pita Yon elaga yemboongeweloyi naluno suwooya (3:00pm) Anutlo goobooyingo ya Tempel nguno oolewoliyo.
2 Oni gula nguno oluwoku ngu nemimbo yomoowoolomu nalunonggo oololo, ataga nguya keyi biyomi oluwolo. Nalu bidodo ngu oni keyi biyomingga ngu sumoolo, koolowoolo, mayelo, ngu Tempel yamakongga, oowooyi ngu gome

oolengo, nguno yeloluwonggo. Ngu oningga nguno oodoni, oni Tempel yano uwelo mayetoyi, yeyolo ngu, ene ngu oni nguno bobeye oolo kalongoyelo kilalo ewolo.

3 Ngu oningga ngu Pita Yon elaga yeyootoni, Tempel ya newendemo nguno uwelo tetoli ngu, oo ene inoweloyimbolo yemboongewolo.

4 Pita Yon elagado oninggaku kenootoli, Pitando ewolo. Ge doongeteya, noole yeyo! Ewolo.

5 Etoni, ene ngulo elayagakusina yowoolengolo, ngandilo ingowoliyo. Oo gula nunowelo, eteliku ngulo ingowoliyo.

6 Ene Pitando ewolo. No bobeye kini. Ene no oo gula moolemu ngu gunowelo. Ngu ooga ngu Yesus Kristus Nasaret oningga, ngu oowooyimo no geno eteno. Ge ootookooya oolou! Ewolo.

7 Ngundilo elo, Pita kandeyi koondosinanggo dowoolo, okootoni, ootookoowolo. Ariya, sodedonangge bodowo keyi kendibiyi ngu bidodo yanggango yetoni, wembuyi nguya yanggangododo tetoni, ootookoolo dikawolo.

8 Ngu oninggaku dikalo pipalelo endeyowolo. Ene nguya elagaya ngu Tempel ya newendemo ulo, endeyolo, pipalelo, ombulo telo, oololo, Anut Oo Sembuli ngu bingami elo okoowolo.

9-10 Ngundilo tetoni, oni simoo bale bidodo ngu oningga kenootoyi, ene keyi mete telo, ene pipalelo oololo ombulo telo, Anut oowooyi bingami ulungga okootoni, ngu kenolo, ingolo, ewonggori. Nga oningga nga nangge, ngu Tempel yamako oowooyi gome oolengo, ngu dabemimo bibitelo, bobeye oolo suwoo suwoo solengoyelo, elo oluwoku ngu oninggaku nga! Ene ngundilo ingolo

kenoyingo, ngu ene ataga mete tetoni, ngulo ene soli yokolo, ene ngulo ingondudu oowooyingga tewonggori.

Pitando Tempel Ya Newendemo, Nguno Mande Wesiyolo

11 Oni keyi biyomingga mete tewoku, ngundo Pita Yon elaga yodowootoni ngu, oni simoo bale bidodo kendutelo, ombulo, Tempel yasiliko, oowooyi Solomon, nguno gooboongoowonggori. Ene ngu kenolo, soli ulungga yokowonggori.
12 Ulungga soliyokolo tetoyi, Pitando ngundilo kenolo, simoo bale mande yunolo ewolo. Ye Iserel oni, ye ndawugalo soli yokootenggo? Ndatelo ye noole yeyondandangelo, noolengombo nangge noolengo yanggangonalimo ingondudu gomemo, nga oningga nga tetoole, mete telo endeyootelo ingootenggo? Hamoo oolengo ngundilo kini! Anut enengombo nga oningga nga yomosiyoyingo!
13 Yo, Anut ngu Ebaraham, Ayisak, Yekob ngulo Anut noolengo osi sambanayi ngulo Anut, ngundo enengo ko oni Yesus ngulo bingami okoote. Ene ngu oningga ngu nangge, yendo me oni kandeyemo yewonggori. Mela ngalo sobosobo oni Payilat, ngundo yokootoni, toongeweloyimbolo etoni, ene yendo sobosobo doongeyimo Yesus kootu inowonggori.
14 Ene yendo ngu oni kundingiyi, ene oni gome nenengo oolengongga ngu kootu inowonggori. Kootu inolo, yendo Payilatno meno manggalu telo ewonggori. Oni gula oni uleni kumooyingongga

ngu andange! Ewonggori. Ngundilo etoyi, Payilat, ngundo ngu oni biyomingga ngu andangelo, ye yunowolo.

15 Enendo nangge ngu, keda oluweloyi ngulo Sembuli, ngundo noole yoyolo, sugi sugi keda oluweloyi ooleko yoyeweloyi ngu, ene yendo ngu uleyi kumoowolo. Ene Anutndo melenonggo ko yokutuwootoni, ko keda ootookoowolo. Noolengombo nangge kenolo, ngulo mandeni yootunolo eteto.

16 Yo, noole Yesus oowooyimo ko yanggangonimo eneno nowoondonali hamoo tetoole, nga oningga nga mete tetoni, kenootenggoku nga! Yo, ene Yesus oowooyimo, ko enengo newende hamoo teyingo damoningga, ngundo nangge, ene yeni mete tewolo.

17 Hamoo, dobooguline, no ingootenoku, ye yengo tabango oni nguya ngu gome ma ingolo, ngulo ye ngu damoningga ngu tewonggori.

18 Ene kulimi ngu, Anutlo ingondudu eyingo oni ngu bidodo manggoyemo, Anutlo mande yootunolo ewonggori. Enengo Kristus ene komo kingo ngu koolowoowa. Ngu damoningga ngu yendo kuli tewonggoku, ene ngu mandega eyingongga ngu, ngu engge tunootewolo.

19 Ngulo ngu, ye komo ingonduduye yowoolengoya nowoondoyemo hamoo teni. Ngundilo tetoyi ngu, Anutndo yengo mbumbuwa bidodo yonggulumoolo andangetoni, asa, yengo nowoondoye ngu nomboyi oolengo tunootewa.

20 Ngundilo tetoyi ngu, asa, Oo Bidodo Sembuli ngundo yanggango keda ngu yeno yeni tunootetoni, ngu Kristus, Anutndo noole yoyowelo sunggi

yeyingo oni, ngu yeni yeno ombuwa. Ngu oni
Yesusga Anutndo ene kuli sunggi yewolo.
21 Ataga Yesus Sambono ootoolo, kootusina
Anutndo oo bidodo ko yeni keda nangge
tunooteweloyi nalungga ngu, ngu sobowoolo
oode, ngu naluno nguno, ene ko ombuwa.
Kulimi enengombo Anutlo ingondudu eyingo
oni kundingiyi manggoyemo, ngundilo ewolo.
22 Mosesndo ngandilo ewolo.
Yengo Anut Oo Bidodo Sembuli, ngundo yengo
kewooloyemo oni gula yolo yetoni, ngundo
ene Anutlo ingondudu eyingo oni gula no
ngandilo tunootewa. Ye ngu komo enengo
mandeni ingolo, ngulo yeno oo eteku, ngu
bidodo keyolo oluwanggo.
23 Oni bidodo ngu Anutlo ingondudu eyingo on-
ingga ngulo mandeni ma ingootenggoku, asa, ene
Iserel oni kewooloyemo ma oluwanggo. Anutndo
andangeyelootoni oonatewanggo. *Dutoronomi
18:15,18,19*
24 Kulimi Anutlo ingondudu eyingo oni,
ko, Samuwel nguya, ngundo oo kootu kootu
tunooteweloyi nalungga, ngulo ewolo.
25 Ye ngu Anutlo ingondudu eyingo oni ngulo
simooye oolootenggo. Ye ngu Anutndo sunggi
mandega elo gosiyoyingo, ngulo oo yengo osi
sambayemo yeyingongga, ngu yootenggo. Ene
osiye Ebarahamno ewolo.
Gengo simoonggemonggo mela bidodomo oni
simoo bale kumana yowanggolo ewolo.
Yenesis 22:18; 26:4
26 Anutndo enengo ko oni Yesus ngu ko-
letelo suleyootoni, yeno ombuwolo. Ngundo

hoolooweyelolo, kumana ye yunowelo ombuwolo. Yo, ene ombulo hoolooweyelootoni nowoondoye yowoolengolo, yengo damoni biyomi ngu yokoyilo ngulo ombuwolo.

4

Ene Pita Yon Elaga, Ya Biyomimo Yoyewonggori

1 Pita Yon elaga oni simoo baleno mande wesiyootoli, Anutno woolo yeyingo oni kundingiyi; Anutlo Tempel ngulo me oni tabango koleteyingo oni; ko, Sadusi, oni kumoolo ko ma ootookoowanggo eyingo oni, ngudodo mayelo tunootewonggori.

2 Ngundo Pita Yon elagado simoo bale mande yunolo, Yesus melenonggo ko ootookooyingo ngulo mandeni wesiyolo elo, ko, oni kumooyingomu ko ootookoowanggoku, ngu nguya wesiyolo etoli ingowonggori. Ene ngundilo ingolo, ngulo ngu, ene sanggili ulungga tewonggori.

3 Ngundilo ngulo, ene Pita Yon elaga yodowoolo, ya biyomimo yoyewonggori. Suwootetoni ngulo, yangenigo mandeyali tewato.

4 Ene ngu naluno, oni simoo bale ulungga biyomi elagalo mandeyali ingolo, Yesusno nowoondoyemo hamoo tewonggo. Ngu 5,000 oni simoo bale nowoondoyemo hamoo tewonggori.

Pita Yon Elagalo Mandeyali Tabango Oni Goobooyingo Doongeyemo Wilikoyelowonggori

5 Sengetoni suwoononggo ngu naluno, sobosobo oniku, enengo goobooyingo yalo tabango onikudodo, mamana mande etuyeloyingo

oni ngu bidodo Yerusalemno mayelo gooboon-
goowonggori.
6 Ngundo Anutno woolo yeyingo oni kundingiyi
ngulo sobosobo oni ulungga, oowooyi Anas,
nguno gooboongoowonggori. Kayiyapas, Yon,
Aleksanda oni ulungga, ko, Anas ngulo do-
booguliyi gidalega ngu bidodo nguya mayelo goo-
boongoowonggori.
7 Pita, Yon elaga ngu, oniku doongeyemo
yoyeyi, dikatoli, sumoo yunolo ewonggori.
Ndatelo telo, yali ngu oningga ngu mete
yomosiyowali? Yali ndawu yanggangonggano,
ko tewoli? Ene sumoo ewonggori.
8-9 Ene ngundilo sumoo etoyi, ariya, Yuka
Kundingiyi, ngundo Pita ingondudunimo ulo,
hangetoni, enebana eneya ewolo. Ye Iserel
sobosobo oni, ye onilo tabango oni, ye bine
noolendo oni keyi biyomingga hooloowewoloku,
ngulo sumoo yunowelo etenggo? Ye ngu ingow-
elo, bine?
10 Ngulo ngu, ariya, ye, ko, ye bidodo Is-
erel oni, ye gome ingoyi! Ngu oni keyi biy-
omingga ngu, Yesus Kristus Nasaret oningga ngu
oowooyimo, ene mete tewolo. Ene ataga ye
doongeyemo dikate. Yendo Yesus de mombi
sanganimo sanggawelo udoyi, kumoowokungga
ngu, ene Anutndo melenonggo ko yokutuwootoni
ootookoowolo. Ngu Yesusga, ngundo nangge oni
keyi biyomingga ngu yeni, mete tewoku ngu!
11 Anutlo bukno, Anutndo ngu Yesuslo mande
ngandilo eyingo:
Nga ya ungoo ndonggolomingga nga, ye ya
yeweloyi onindo, elo yokowonggo. Ene

ataga ngu ya ungoo ndonggolomi ngu, ene
ya osiyi koletewololo nakangowolo. *Sam*
118:22

12 Yesusndo nangge ene mete oni simoo balelo
nowoondoye yoonenengolo, hoolooweyelolo,
ko yoyowa. Yo, Anutndo Yesus sunggi
yetoni, ngundo nangge, noole ko yoyoweloyi
inowolo. Mela bidodomo, oni gula oni ngundilo
hoolooweyeloweloyi nguya kini. Pitando ewolo.

13 Elo yokootoni, asa, goobooyingomo
onikundo Pita Yon elaga yeyootoyi, mande
yanggayanggango yootunolo, etoyi, ene
elayaga ngu, ene ma sosoleyingo. Yeyolo, ene
ingowonggori. Pita Yon elaga ingondudu yano
Skul ma tewoliyo. Ene kingo oni oluwoli,
elo ngulo oniku ingondudu ulungga telo
ingowonggori. Elayaga nga ngu kuli Yesusdodo
endeyowonggokulo ingowonggori.

14 Ene tabango onindo ngu oningga goweyi
mete tewoku kenootoyi, Pita Yon elagaya dika-
toni, ngulo ngu, ene elagado mandeku gumi gula
ma ewoliyo.

15 Ngundilo ngulo, ene elayaga nguya ewong-
gori. Tabango onilo goobooyingo ya yokoya,
endesina ooleli! Etoyi ngu, asa, Pita Yon elaga
endesina ooletoli, tabango onikundo enengo
nangge mandelo, ingolo ewonggori.

16 Noole oni elayaga ngu ndatelo yunowato?
Oni elayaga, ngundo ngu damoni sungo
gula onindo ma teweloyim ngu tewoliku,
ngu oni simoo bale Yerusalemno ngu kuli
ingomukowonggo. Ngulo ngu, noole nguya ma
oongoowato.

17 Ngu ooga ngu mela bidodomo elo ingowanggokulo, ngulo noole mande yanggango oolengo eneno ewato. Yali oni simoo bale gidalegano Yesus oningga ngu oowooyi ko ma ewelolo ewato.
18 Ngundilo elo yokolo ngu, ariya, ene elaga ngu ko negoyelootoyi, yano ko ombutoli, mande yanggango oolengo ewonggori. Yali Yesus oningga ngu oowooyi oni gidalegano, ko ma elo endeyowelo. Hamoo oolengo, yali ngu kongga telo, simoo bale ma etuyelowelolo ewonggori.
19-20 Ngundilo etoyi, elagado mande gumi ewoliyo. Noolendo Anutlo mande yokolo, ye manggoye keyowaloku ngu, Anut doongeyimo ngu mete bine? Ngu yengombo ngu ingondandangeya wilikoyi. Noolendo ngu ene manggowoomo ingolo, doongenalimbo nguya oo bidodo kenoyingomu, ngulo ngu, noole komo ma yokowalo. Kini, noole tunoo yootunolo, elo endeyowalo ewoliyo.
21 Ngundilo etoli, ngulo oni simoo bale Anut oowooyi bingami okootoyi, tabango oniku elayagado oo tewoliku, ngulo kingo yunoweloyi gula ma kenowonggori. Tabangoku ngu simoo balelo sosolelo, ngundilo ngulo, ene mande yanggango oolengo elagano manggalu telo, yeyolo, elo yoyokootoyi, ende oolelo sawoliyo.
22 Pita Yon elagado oningga yomosiyowoliku ngu, mooma onibi elaya (40) ko mooma gula nguya yokolo oodoni, yomosiyowoli.

Anutno Nowoondoye Hamoo Teyingo Oni, Ngundo Yanggango Yowelo Anutno Yemboongewonggo

23 Asa, Pita Yon elaga goobooyingomo salo, dobooguliyali tanggeyemo ko oolouwoliyo. Oololo, Anutno woolo yeyingo onilo sobosobo oniku, onilo tabango onidodo, ngundo mande mande ewonggoku ngu, ngu bidodo wesiyolo ewoliyo.

24 Etoli, dobooguliyali ngu mande mande ngu ingolo, gooboongoolo, nowoondoye bidodo gulanangge yelo, Anutno ngandilo yemboongelo ewonggori. Anut ge sambo, mela, wendeyi, ko, wendeyi ngu newendemo oo yetoyi oolootenggoku nguya, ngu bidodo Sembuli Ulungga.

25 Kulimi Yuka Kundingiyi, ngundo noolengo osinayi Dewit gengo sulena oningga, ngu manggowoomo tunootelo, ngandilo ewolo.

Ndawugalo oni sowe gidalegado Yuda oni kini, ngundo sanggili ulungga tetenggo? Ndawugalo, endeni endeni oni nguya ingondudu oowooyingga bulibali telo, Anut yombuliyolo tetenggoku, ngu ingondudu kini ngundilo?

26 Mela mela oni bidodo sobosobo oni koleteyingo, tabango oni ululu nguya gooboongoolo ootookoolo ngu, Oo Bidodo Sembuli ngu ebe ulewelo tetenggo. Ngundilo telo, enengo Kristus noole ko yoyowelo oni Anutndo suleyootoni, ye nguya ebe ulewelo tetenggolo ewolo. *Sam 2:1,2*

27 Hamoo oolengo, Herod, Pontiyas Payilat nguya oni sowe gidalega, Iserel onidodo ende ulunggano gooboongoolo, Yesus gengo ko oni kundingiyingga, noole ko yoyoweloyi oningga, gedo sunggi yewoku, ngu ebe uleweloyimbolo.

28 Yo, ene gooboongoolo, Yesusno oo tewonggoku, ge kuli yanggangongge ingonduduge ngu

bidodo sunggi yeyunowoku, ngundilo nangge tewonggori.

29 Nguno ngu, Oo Bidodo Sembuli Sembunayi, tabango onindo mande yanggayanggango nooleno etenggo. Ngulo ngu, ge ataga ingondudu teya, ge komo yanggango noole yunoya, hoolooweyeloya, gengo mandega nga yanggangonidodo wesiyolo elo, ma sosolewato.

30 Anut, gedo mete sayi oni yomosiyelootooga, ene mete teyi. Gedo mete mande mande sungo onindo ma teweloyim oowooyingga bidodo, Yesus gengo ko oni kundingiyi oowooyimo yega tunooteni. Elayaga ngundo ngundilo yemboongelo ewoliyo.

31 Ene yemboongelo yokootoyi ngu, yangga gooboongoolo, bibitelo, oluwonggoku yanggaku imimi ngundilo yokutuwoowolo. Ya yokutuwootoni, Yuka Kundingiyi ombulo, ngundo oni nowoondoye sungomo sungomo siliyolo, yanggango yunootoni, ene ngunonggo Anutlo mandeni ngu yanggango mete wesiyolo elo, ene ma sosolewonggori.

Kristen Oni Bidodo Nowoondoye Gulanangge Yewonggori

32 Oni Yesusno nowoondoyemo hamoo tewonggoku, ngu bidodo nowoondoye gulanangge yelo, ene ingonduduye nguya gulanangge yewonggori. Ngulo ngu, oni gulado enengo oo gula kenolo yolo, ngu nolomu nanggelo ma ewonggori. Kini, oo ngu oni bidodolo ewonggori.

33 Aposel onindo Oo Bidodo Sembuli Yesus melenonggo ko ootookooyingo, Anutlo yanggangoni

ulungga oolengo, ngulo damoni wesiyolo elo, koyi
tewonggori. Ngulo Anutlo sumange ulungga, oni
simoo baledodo eneno oluwonggori.
34 Oni bidodo yaye, melaye, oowaliye,
koye, ngudodo oni gidalegano uliyolo ngu,
ngulo beyeni ngu bidodo yolo, mayelo
gooboongoowonggori. Ngundilo ngulo,
ene kewooloyemo oni gula oodoolo, ma
wenonowonggori. Kini, ene bidodo oo sitowi
logoyimo.
35 Ngu beyeku Yesuslo suleyoyingo Aposel oni
tanggeyemo watayewonggori. Yesuslo suley-
oyingo Aposel onindo ngu beyeku yolo, logoyino
logoyino bayetelo, yunolo oluwonggori.
36 Yesuslo suleyoyingo Aposel oni
kewooloyemo oni gula oowooyi Yosep, nguno
oluwolo. Yesuslo Aposel onindo oowooyi gula
Banabaslo ewonggo. Ngu oni oowooyingga ngu
damoni ngandilo: oni yanggango yunoweloyi
onilo ewolo. Banabas ngu Liwayi oni gula
meladoni ngu Sayiparas, ngunonggo ombuwolo.
37 Banabasndo enengo mela gumi gula oni
gulano uliyowolo. Uliyolo, ngulo beyeni ngu
yolo, Yesuslo suleyoyingo Aposel oni tanggeyemo
yewolo.

5

Ananayiyas Sapayira Biyomi Tewoliyo

1 Oni gula oowooyi ngu Ananayiyas, ngu baleyi
oowooyi Sapayira. Ananayiyas ngundo enengo
mela gumi gula onino uliyowoliyo.

2 Uliyolo, ngulo beyeni gumi nangge
yolo oololo, Anutlo suleyoyingo Aposel oni
tanggeyemo yewolo. Gumi ngu enengo
imangoolo yokowolo. Ngundilo tetoni, baleyi
nguya kenolo ingowolo.
3 Pitando beye ngu kenolo ewolo. Ananayiyas,
ndatelo Setando nowoondogemo ulo yootoni,
ngulo ge Yuka Kundingiyi ganangowo? Ge mela
ngulo beye gumi gengo imangoolo yokowoku
ngu!
4 Kuli mela ngu ma uliyoyingomo, ngu
melangga ngu gengomu kini, bine? Kootusina
ngu melangga ngu onindo uliyootoyi, ngulo
beyeni ngu gengombo bine sobowoowelo?
Ndawugalo, ge ngu damoningga ngu gengo
ingonduduno nangge, ngu ingolo ngundilo
tewo? Ge oni ma ganayelooteku, kini, ge Anut
ganangowololo ewolo.
5 Ananayiyas ngu mandega ngu ingolo, ukelo
ulo melako kumoo oolengo tewolo. Oni simoo
bale ngulo mandeni ingolo ngu, ene sosoleyingo
ulungga tewonggori.
6 Simoo kosiyi gidalega ootookoolo, Ananayiyas
bingonggaku yolo towi kumbabo doobengolo,
yolo salo melengoowonggori.
7 Kootusina, sa gaboyi nalu kabusa yokolo (3
awa) Ananayiyas baleyi ombuwolo. Ene kameyi
kuli kumoowoku, ngu ene ma ingowolo.
8 Pitando Sapayiraya, ewolo. Yali melangga
uliyowoliku, ngulo beyeni nga nangge, ngundi
kini? Etoni ngu, Sapayirando ewolo. Yo, nga
nanggelo ewolo.
9 Ngundilo etoni, Pitando Sapayirano ewolo.

Ndatelo ngulo, yali mande gulanangge elo gosiyolo, yali Anut Oo Sembuli ngulo Yukani ngu ganangooteli? Ingo! Kamengge sumoolo melengootenggoku oniku ombulo yamakono dikatenggoku, ngundo ge nguya ngundilo koolonggelolo oolouwanggolo ewolo.

10 Ariya, ngundilo etoni, sodedonangge Sapayira ukelo ulo, Pita keyi damonimo kumoowolo. Simoo kosiyi ya newendesina ulo, ngu balega ngu kuli kumoowoku, kenowonggoku ngu, ariya, ene yolo sumoolo oololo kameyi melengoowonggoku mele tanggeyimo melengoowonggori.

11 Kristen oni simoo baleku, oni gidalega nguya ngu ingolo ngu, sosolelo mbooloboolo yulewonggori.

Oo Damoni Gula Gula Yesuslo Sulena Onindo Tewonggori

12 Yesuslo suleyoyingo Aposel oni damoni sungo oolengo gula onindo ma teweloyim ngu telo, ko sunggi yanggango oowooyingga oni simoo bale kewooloyemo tewonggori. Oni simoo bale Yesuslo ingolo nowoondoye hamoo teyingo ngu, ngundo nowoondoye gulanangge yelo, Tempel yasili oowooyi Solomon, nguno gooboongoolo oluwonggori.

13 Oni gidalega sosolelo ngulo, ene ombulo ngu, Yesuslo onikuya ma gooboongoolo oluwonggori. Ene simoo bale Yesuslo sulena oni bingamiye, elo okoowonggori.

14 Oni simoo bale ulungga biyomi Yesusno
nowoondoyemo hamoo telo ombulo, Yesuslo do-
booguliyedodo gooboongoowonggori.
15 Anutlo suleyoyingo Aposel oni ko ngundilo
tetoyi, onindo sayi oni oowooyingga yabayedodo
yoyolo mayelo oole dabemimo yoyetoyi, nguno
oluwonggo. Oodoyi, Pita ombulo ooloutoningga
ngu, sa gabogaboyimo yolo sayi onino oolouton-
ingga ngu, ariya, ene mete teyi.
16 Ende bidodo Yerusalem tanggeyimo ngulo
oni simoo bale nguya mayelo gooboongoolo, sayi
oni, oni mela mboolombo yuleyingo oni nguya
yoyolo mayewonggori. Ngu oni biyomiku, ngu
bidodo yoyeyi mete temukowonggori.

Sambono Anutlo Engel Onindo Yesuslo Suleyoyingo Aposel Oni Ya Biyomimonggo Andangeyelolo Yoyowolo

17 Anutno woolo yeyingo oni kundingiyi onilo
sobosobo tabango ngu, ko Sadusi oni ene-
dodo oluwonggoku, ngu ene Yesuslo suleyoyingo
Aposel onilo nowoondoye biyomi ingolo, sang-
gili tewonggori. Sadusi oni watangga ngu ku-
moononggo ma ootookoowaku elo ingoyingo oni.
18 Ngu oniku ootookoolo, Yesuslo suleyoyingo
Aposel oni yodowoolo ya biyomi ulungga, oni
oo biyomi tetoyi yoyetoyi oolootenggoku yano
nguno yoyewonggori.
19 Ene suwoono Oo Bidodo Sembuli ngulo Sam-
bono Oni, oowooyi Engel, gulado ombulo, ngundo
ya biyomimbolo yamako yanggango ulungga ngu
goosoolo, nguwoole Yesuslo sulena oni yoyolo
endesina oolelo ewolo.

20 Ye oolouya, Tempel goobooyingo yano uya
dikaya, simoo baleno Yesuslo damoni keda
oluweloyi, ngulo damoni bidodo wesiyoya,
yootunoya eyi! Elo ewolo.
21 Yesuslo suleyoyingo Aposel oni ngu mandega
ngu ingolo oodoyi sengetoni, Yesuslo suleyoyingo
Aposel oni suwoononggo oolengo oololo Tempel
goobooyingo yano ulo, oni simoo baleno keda
oluweloyi ngulo mande yunowonggori.
Asa, ngu naluno nguno, Anutno woolo yeyingo
oni kundingiyi onilo sobosobo tabango, enengo
dobooguliye tabango goobooyingomo ngu
mayelo gooboongoowonggori. Gooboongoolo
ene Iserel onilo tabango oni, ngu bidodo
negoyelootoyi mayelo gooboongoowonggori.
Ngundilo telo, mande yeyi ya biyomimo
uwonggori. Yesuslo sulena oni yoyoya
goobooyingomo ombuyilo ewonggori.
22 Etoyi, kumba ootuwoo oni sobosobo ya biy-
omimo oololo, Anutlo suleyoyingo Aposel oniku
ma yeyolo ngulo ene goobooyingo yano ko oololo
ewonggori.
23 Noole ya biyomi yamako ngu kenowootoku
ngu, yanggango goodooyingo ngulo sobosobo
nguya yamako ngu bidodo sobowoolo
oluwonggo. Ene noole yamako goosoolo ya
newendemo doongetewootoku ngu, oni gula
nguno ma kenowootolo ewonggori.
24 Ariya, Tempel ya kumba ootuwoo ngulo so-
bosobo, Anutno woolo yeyingo kundingiyi onilo
sobosobo ngu mandega ngu ingolo ngu, ene in-
gondudu ulungga tewonggori. Ene ewonggori.
Ngu ooga ngu ndatelo tewo? Ewonggori.

25 Ngu naluno nangge, oni gulado mayelo
ewolo. Ingoyi! Ngu oni yendo ya biyomimo yoye-
wonggoku, ene Tempel goobooyingo ya newen-
demo dikalo, ngunonggo ene simoo bale mande
yunolo oolootenggolo ewolo.
26 Etoni, ene ngundilo ingolo kumba ootuwoo
onilo sobosobo oni, kumba ootuwoo oni nguya
ootookoolo, oniku yoyolo, ko oolouwonggori.
Ene ma yulewonggori. Ndawugalo ngulo, ene
ingoyingoku, noole ngundilo tetooye ngu, asa,
simoo baledo digi yolo ngundo noole nguya yule-
wanggolo ewonggo.

Yesuslo Suleyoyingo Aposel Oni Tabango Oni Goobooyingomo Onino Mande Wesiyolo Eweloyi, Ngulo Ma Sosolewonggori

27 Ene yoyolo, ombulo, tabango oni goobooyin-
gomo oni kewooloyemo yoyeyi dikawonggori.
Ngundilo dikatoyi, Anutno woolo yeyingo oni
kundingiyi onilo tabango ulunggakundo yeyololo
ewonggori.
28 Noole kuli mande yanggango ewooto. Ye oni
oowooyi Yesusga ngu simoo baleno ma ewelolo
ewooto. Ene yendo mandega ngundo Yerusalem
ende ngu nangge tete. Ye nooleno ngandilo
ewelo, yendo ngu oningga ngu uleyi kumooyin-
golo eweloyimbolo ewonggori.

29 Etoni, ene Pita, Yesuslo suleyoyingo Aposel
oni gidalegado mande gumi ewonggori. Noole
Anutlo mande ngu komo keyolo, melako oni
ngalo mande ngu ma keyowato.

30 Yendo Yesus yolo, de mombi sanganimo sang-
gawelo uleyi kumoowolo. Ene osi sambanayim-
bolo Anut ngundo ko yokutuwootoni, ko keda
ootookoowolo ewolo.
31 Anutndo yolo, Sambo Endemo oolelo kandeyi
koondosina bingami musiyomo, yeni bibitewolo.
Ene yengo tabango, yengo mbumbuwano teyin-
gomu andangelo, ko uliyeloweloyi oni ngu! Iserel
simoo bale nowoondoye yowoolengolo Yesusno
hamoo tetooye ngu, asa, Anutndo mbumbuwaye
andangewa.
32 Noole ngu oo bidodo kenolo ingowooto. Yuka
Kundingiyi ngundo nguya ngu mandega ngu we-
siyolo, ete. Anutndo Yuka Kundingiyi ngu simoo
bale enengo mande keyootenggoku ngu, ngulo
ene kuli yunoyingolo ewolo.

Gameliyelndo Ewolo

33 Ene mande ngu ingolo, sanggili ulungga telo,
oni yuleyi kumooweloyi tewonggori.
34 Ngu naluno nguno, tabango oni
goobooyingomo oni gula oowooyi Gameliyel,
ngu ootookoolo dikawolo. Ngu oningga ngu, ene
mamana mande etuyeloyingo oni, Parisi oni.
Simoo bale bidodo ngu oningga ngulo ingolo, ene
bingami okootenggo. Ngundo ootookoolo ewolo.
Oniku andangeyelootoyiga endesina ooleyi! Elo
ewolo.
35 Endesina ooletoyi ngu, asa, ene goobooyingo
onino ewolo. Ye Iserel oni, ye oo gula nga onino
ngano tewelo ngu, ye ingondale teyagogo ooga
ngu teyi!

36 Ye ingootenggo. Nga nalu nga ma tunooteyingomo ngu, Tiyudas oningga ngundo ootookoolo ewolo. No oni ulungga yanggangonedodo. Ngundilo etoni, oni ulungga (400) ootookoolo ene manggowo keyowonggori. Ene oni mela oo sobosobo ulungga, Tiyudas onindo ngu uleyi kumoowolo. Kumootoni, oni ene owewonggoku ngu, sungo sungo sawonggori. Enengo koye nguya kingo kini tewolo.

37 Kootu oni simoo bale mela sobosobo oni ulungga doongeyimo oowooyi nakangowonggori. Ngu naluno Galili oni oowooyi Yudas, ngundo simoo bale gidalega ganayelolo yoyootoni keyowonggori. Ene ngu oningga ngu nguya kumootoni, ngulo keyimo oni simoo baleku bidodo ootookoolo, sungo sungo samukowonggori.

38 Ngulo ngu, no ataga yeno eteno. Ye nga oni nga yoyokootoyiga saya, enesu nangge enengo kongga ngu teyi. Oni enengombo ko ngu telo ngu, biyomi yelo kinitewa. Yo, kinitelo nga oni wata elaga ewonoku, ngundilo tewanggo.

39 Ene Anut enengombo ngu kongga ngu damoni yelo telo ngu, ngu ma kinitewa. Yendo keyootoyi nguya ma yokowa. Ngundilo telo ngu, ye Anutya ebe ulewanggo. Ngulo ye ingondale teyi! Ewolo.

Anutlo Suleyoyingo Aposel Oni Yesus Oowooyimbolo Ogingo Koolowoolo, Ngulo Oni Oni Tewonggori

40 Ngundilo elo yokootoni ngu, ariya, Gameliyelndo mande ngu keyowonggori. Tabango onindo Yesuslo suleyoyingo Aposel

oni ko negoyelootoyi yasina utoyi, yutolo, gisasaluyelolo, manggaluyelolo ewolo. Ye Yesus oni oowooyingga ngu ko ma ewelo. Ngundilo elo yoyokootoyi, sawonggori.

41 Ngundilo telo, Yesuslo suleyoyingo Aposel oni tabango oniku yoyokolo endesina oolelo, ene Anutlo bingami okoolo, ngulo oni oni telo ingowonggori. Noole oni oni telo, ndawugalo ngulo, Yesus nowoondonayimo hamoo teyingomu, ngulo noole mete ogingoyingo koolowoowelo, elo ingowonggori.

42 Nalu bidodo ene Anutlo goobooyingo yano, enengo ya gula gulano nguya, oni simoo baleno Yesuslo mandeni gome ngulo damoni, ngu wesiyolo elo etuyelowonggori. Ene Yesus ene Kristus Anutndo noole yoyowelo sunggi yeyingo oni, ngu etuyelowonggori. Ngulo ene manggoye ma ukingolo yokoyingo.

6

Oni Kandegula Gidembolo Elaya, Yesuslo Suleyoyingo Aposel Oni Hoolooweyeloweloyimbolo Yootunoyelowonggori

1 Ngu naluno, Yesuslo sulena oni oowooyingga tunootewonggori. Sulena oni Giris melakonggo ene Girik mande ingootenggoku, ngundo ko sulena oni Iserel melakonggo, ene Hiburu mande ingootenggo. Yuda oni Girisnonggo Yuda gidalega nguya sanggili telo ewonggori. Yendo noolengo bale ngami ngu, nalu gulanangge nangge oowali ma bayetelo, yunolo hoolooweyelootenggolo ewonggori.

2 Ngundilo etoyi, Yesuslo suleyoyingo Aposel
oni kande elaya kegidembolo elayaga, ngundo
Yesuslo koni tetenggoku onino meno etoyi,
mayelo gooboongootoyi ewonggori. Noole Anutlo
mande nga yokolo, oowali nangge bayetelo
yunolo oluwatoku ngu, ma mete tewa.
3 Kristen doboogulinayi, ye oni kandegula
gidembolo elaya ye kewooloyemo nguno
ereweyi. Ene simoo bale doongeyemo oni
nenengo ereweyeloya yeyoyi. Bingamiyedodo,
Yuka Kundingiyi ingonduduyemo hangeyingo
oni, ngu kenootoyi, ngu yootunowato. Ngundo
oowali bayeteweloyi kongga, ngu tewanggo.
4 Ene ko ngundilo tetoyi, noole Anutlo
suleyeloyingo Aposel, oni ngu Anutno
yemboongelo, enengo mandeni simoo baleno
ko teweloyi, hoolooweyelolo, Anutlo mande koyi
ngu nangge tewatolo ewonggori.
5 Oni simoo bale bidodo ngu mandega ngulo
metelo ewonggori. Ene oni gula oowooyi Stiwen
oningga ngu yootunowonggori. Ene newendemo
hamoo teyingo yanggango, Yuka Kundingiyi
newendemo hangewolo. Oni kandegula gidem-
bolo gulanangge nguya oni ngu oowooyi Pilip,
Polokoras, Nikanoor, Timon, Pamenas, Nikolas.
Nikolas ngu Antiyok ende oni. Ene kuli mayelo
Yuda onilo damoniye newendemo hamoo telo,
Yuda oniya goboolo oluwonggo.
6 Ngu oni ngu, Anutlo suleyeloyingo Aposel
oni doongeyemo yoyetoyi, dikatoyi, Anutlo
suleyeloyingo Aposel onindo kandeye ngu
oniku tabayemo yelo, Anutno yemboongelo
yootunoyelowonggori. Ene ngundilo tetoyi, asa,

oni sunggiyelowonggoku, ngundo oni simoo bale oolo wenonootoyi, ngu bayetelo yunowonggori.

7 Ngundilo tetoyi, ene Anutlo mande ende bidodomo etuyelootoyi, ngulo sodedonangge oni oowooyingga biyomi, Yesusno nowoondoyemo hamoo telo tunootewonggori. Anutno woolo yeyingo oni ululu nguya kewooloyemo, ngundo Yesuslo mande ingolo, nowoondoyemo hamoo tewonggori.

Yuda Onindo Stiwenya Sanggili Tewonggori

8 Stiwen oningga ngu Anutlo sumangeni, yanggangonidodo eneno hangewolo. Ngulo ene mande damoni gula gula onindo ma teweloyim, simoo bale kewooloyemo, ulungga oolengo tewolo.

9 Ngu Yuda oni ngu, Sayirin melakonggo, ko, Aleksandariya mela, ngulo Yudalo goobooyingo ya gulanonggo mayewonggori. Oni Sayirin oni Aleksandariya oni, Silisiya oni, Esiya oni, ngundo ootookoolo, Stiwendodo longge sambi tewonggori.

10 Anutlo Yukambo ingondudu gome Stiwen inowolo. Ngundilo ngulo, oni Stiwenlo mande ngu gumi ingondandangelo eweloyi nguya kini.

11 Ngulo ene sanggili ulungga telo, ene damoni biyomi tetenggoku oni nguno tolige oololo, bobeye yunolo, ngundo oolouya Stiwen goweyi sanggaweya mande eyi! Elo uliyelowonggori. Ngulo ngu, oni ngundo ganayelolo ewonggori. Noole nguya ngu oningga ngu manggowoomonggo ene Moses, Anut nguya yumooyunolo, kootuyalisina

mande etoni ingowooto. Ene mande ganayelolo
ngandilo ewonggori.
12 Ene ngando ngundilo ganayelootoyi, nguno
ngu, simoo bale, tabango oni nguya, mamana
mandelo etuyeloyingo oniku nguya nowoondoye
yeyi, sanggili tewonggori. Ngundilo tetoyi, ene
oololo, Stiwen dowoolo, yolo, tabango oni goo-
booyingo onino oolouwonggori.
13 Tabango onindo oni gidalega yoyetoyi,
ngundo Stiwenya mande ebe ganagana ewelo
dikawonggori. Suwoo suwoo nga oningga
ngando Anutlo Tempel ya kundingiyi, ko ngulo
mamana mandelo nguya mande biyomi eloluwa.
14 Noole ingootooye, ene ewolo. Ngu Nasaret
oni Yesus, ngundo nga Anutlo goobooyingo
ya ulungga Tempel musiyongga nga yombuliy-
olo, Mosesndo damoningga yunoyingoku, ngu
yowoolengolo, keda gula yewelo ewolo. Ene
ganayelolo ewolo.
15 Oni bidodo mande wilikoyingo yano
bibiteyingo ngu, Stiwen gome gome
kenondadangetetoyi, ngu Stiwen omuku-
mundoongo yowoolengolo, Anutlo oni, Engel
omukumundoongo ngundilo tetoni kenowooto.

7

Stiwendo Tabango Onilo Goobooyingomo Mande Wesiyowolo

1 Ngundilo kenootoyi, nguno ngu, Anutno
woolo yeyingo oni kundingiyi ngulo sobosobo oni
ulungga, ngundo sumoo ewolo. Ngu mandega
ngu hamoo? Elo ewolo.

2 Etoni, Stiwendo mande gumi ewolo. Dobooguline, awa awane ingoyi! Kulimi noolengo sambanayi Ebaraham ene Haran endemo nguno ma oliyingo. Ene Mesopootemiya melako oluwolomu, ngu naluno nguno, Anut Oo Bidodo Sembuli dulidalinidodoga, ngundo eneno tunootewolo.
3 Ngu naluno nguno, Anutndo Ebarahamno ewolo.

Gengo mela gengo konebage nguya yoyokoya, ge nondo mela gula etunggelowanoku, nguno toongeya ootoolo ewolo. *Yenesis 12:1*

4 Anutndo ngundilo etoni, asa, Ebaraham ootookoolo, Kalidiya mela yokolo, ene oololo, Haran melako oluwolo. Kootusina eweyi kumootoni, Anutndo Ebaraham yolo, ombulo, nga melangga ye oolootenggoku ngano yokootoni, ene nguno oluwolo.
5 Oodoni, Anutndo mela gumi gula Ebaraham enengo oolengo ma inowolo. Kini, hamoo oolengo, mela bodaga nguya ma inowolo. Ene Anutndo mande gosiyolo ewolo. Kootusina, nga melangga nga bidodo gunolo, gengo osisambage simoongo nguya kootusina nguya melanggano ngano ngu oluwanggolo mande gosiyowolo. Ebaraham simoongo kini naluno, Anutndo ngu mandega ngu, elo gosiyowolo.
6 Anutndo Ebarahamno, ngandilo ewolo.

Gengo osisambage ngu ene oni gidalegado melako oluwanggo. Ene yuto oni ngundilo oluwanggo. Ngu mela sembuli, ngundo gengo sowengge ngu, kingo sulena oni tetoyi, kowuli ulungga biyomi yunolo

oodoyi, mooma oowooyingga (400) yokowanggo.

7 Oni gidalegado gengo sowengge ngu enengo kingo ko oni tewanggoku, ene kootusina, no ngu simoo bale ngulo mandeye wilikoyelolo, ngulo gumi kowuli yunowano. Kootusina ngu sowengge ngu, ene ngu melangga ngu yokolo, yade oololo, nga melangga ngano ko ombulo, nono yambo mande telo, bingamine okoowanggo. Anutndo ngundilolo ewolo. *Yenesis 15:13,14*

8 Anutndo sunggi mande gula Ebaraham, ko osiyi nguya gosiyolo inowolo. Ngu sunggiga ngu simoo moondeye doongooweloyi. Ngundilo ngulo, kootusina, Ebaraham ene nangoni Ayisak tunootetoni, nalu kandegula gidembolo kabusa nguno Aiysak moondeyi doongoowolo. Ayisak nangoni Yekobno ngundilo tewolo. Yekob nguya simoongo kande elaya kegidembolo elaya nguya yunowonggorilo ewolo.

9 Stiwendo mande gula nguya ewolo. Osi osinayi, Yekob simoongo, ngundo koneyo Yosep nguya boguwoolo, ngulo ene Yosep yolo, oni sowe gidalega yunowonggori. Yunolo, ene beye yootoyi, ene kingo sulena oni tunootewolo. Ngu oni, ngundo Yosep yolo, Igip melako oolouwonggori. Ene Anutndo Yosep ma yokoyingo, kini, eneya oluwoliyo.

10 Anutndo Yosep hooloowelo kowulini nguya andangelo, ingondudu metemi inolo, sumange teyinowolo. Ngundilo ngulo, Anutndo Yosep Pelo doongeyimo ingondudu ulungga inowolo. Pelondo Igip mela sobosobo koleteyingo onindo

ngu Yosep yolo, Igip onilo sobosobo ulungga yelo, ngu enengo yano oo ngu bidodo sobosobo ulungga yetoni oluwolo.

11 Kootusina, oowalilo kumooyingo nalu ulungga Igip mela ko Kenan melako nguno tunootetoni, ngulo ene kowuli ulungga ingowonggori. Osisambanayi ngu oowali erewelo yolo, neweloyi nguya kini.

12 Ene Yekobndo ingoyingo, Igipno ngu oowali ooloote, elo ingolo, ngulo ene koletelo osi osinayi suleyelootoni, Igip melako oolouwonggori.

13 Kootusina, ene ko Igip ooloutoyi, nguno Yosepndo enengo yootunolo, bebeyimo ewolo. No Yosepndo. Ngundilo etoni, Pelo nguya ngunonggo mande ingowolo.

14 Yosep eweyi Yekob, ngundo enengo keyimo oni ngudodo ombuyi, elo mande soweyowolo. Yekob enengo keyimo oni simoo bale bidodo ngu ngandilo: onibi kabusa ko kande elaya kengga nguya (75) oluwonggo.

15 Ariya, Yekob Igipno oode, nguno kumoowolo. Noolengo osi osinayi gidalega nguya Igip melako kumoomukowonggori.

16 Kumootoyi, enengo biye nangge yoyolo, oololo, Sekem endemo meleyelowonggori. Ngu melengga ngu, kulimi Ebarahamndo Hemorlo simoongomonggo beyebo uliyowolo.

17 Kulimi, Anutndo Ebarahamno sunggi mande elo gosiyoyingomu, ngu nalungga namoko teweloyi tetoni, Igip melako Iserel oni simoo bale oowooyingga oolengo tunootewonggori.

18 Igip onilo sobosobo koleteyingo gula tunootewolo. Ngu sobosoboga, ngundo Yoseplo ma in-

gondudu tewolo.
19 Ngulo, ngu oningga, ngundo ngu noolengo
oni ngu ko ulungga yunolo, ene damoni biyomi
oolengo osisambanayimo teyunowolo. Ene yang-
gango yetoni, Iserel simooye owita yomoolo ngu
talangootoyiga kumoomukoyi, Pelondo ngundilo
ewolo.
20 Ngu naluno, Moses nemimbo yomoowoolo
nalungga ngu, ene simoo gome bodaga tunoote-
wolo. Ngundilo ngulo, eweyi nemimbo ya newen-
demo nangge gome sobowooloodoli oode, kombo
kabusa yokowolo.
21 Ngu naluno nguno, ene yolo, sonono yetoni,
ngunonggo Pelo nambonimbo enengo yowolo.
Yolo, enengo nangoni ngundilo sobowooloodoni,
ulungga tewolo.
22 Moses ngu Igip onilo ingondudu yano ulo,
nguno Igip onilo mande mande ngu bidodo gome
ingowolo. Moses ngu ene oni yanggango, man-
deni nguya yanggango biyomi, ko, enengo koni
nguya ngundilo.
23 Kootusina, Moses ene moomani onibi elaya
yokowolo. Moseslo ingondudu ngu, ene enengo
dobooguliyi Iserel oni yeyowelo ingowolo.
24 Ngu naluno nguno, ene Igip oni gula
kenootoni, Iserel oninggaku gome gome ulewolo.
Ngundilo kenolo, Mosesndo Iserel oninggaku
hooloowelo, Igip oninggaku uleni kumoowolo.
25 Ngundilo telo, Moses ngandilo ingowolo.
Dobooguline nguya, ngandilo ingowanggo.
Noole Anutndo Moses kandeyimonggo
hoolooweyelowa. Ene ngundilo ma
ingowonggori.

26 Yangeni ngundilo Iserel oni elaya ebe udoli,
nguno Moses mayelo yeyowolo. Moses ngu
oni elayaga ngu yeyootoni, ebe udoli, ngulo
kawarara telo ewolo. Yalingo nangge ndatelo
ngulo ebe uleteli? Dobooguline, yali elabasa
yalingo nangge, ngulo yali ngundilo ma tewelo.
27 Etoni, oningga dobooyi yombuliyoyingongga,
ngundo Moses wenggelemoolo, sumoo inolo
ewolo.
Onendo ge noolengo sobosobo mande
wilikoyingo oni goyewo?
28 Ge kuyowo Igip oningga uleyi kumoowoku,
ataga ge no nguya nuleyi kumoowelo ete, bine?
Eksodas 2:14
29 Oningga ngundo ngundilo etoni, Moses ngu
ingolo, ngulo ene sosolelo, toongewolo. Moses
toongelo oololo, Midiyan onilo melako nguno
yuto oluwolo. Kootusina, Moses Midiyan balega
yolo, ngunonggo simoongo simoo elaya tewolo.
30 Mooma onibi elaya yokolo, nguno Mosesndo
oni kini kingo melako oluwolo. Nguno pulingga
oowooyi Sayinayi, nguno oodoni, ngu namoko
nguno dimoo uto sanggilidodo utongga, nguno de
solu tunootetoni, nguno Anutlo Sambono Engel
oni gula, ngundo de solu kewooloko dikatoni,
Mosesndo ngu kenowolo.
31 Moses ngu kenolo soliyokolo, ingondudu
ulungga ingowolo. Ngu ooga tunooteyingo, ngulo
Moses ngu kenowelo, tanggeyimo oolouwolo.
Ooloutoni, Oo Bidodo Sembuli ngulo manggowo
nguno tunootelolo ewolo.
32 No gengo osisambagebolo Anut, Ebaraham,
Ayisak, Yekob ngulo Anut. *Eksodas 3:6*

Etoni, Moses ngu ingolo, sosolelo, mboolomboolo telo, dimoo uto kewooloko solunggaku kenoweloyi nguya ma tewolo.
33 Ngundilo tetoni, Oo Bidodo Sembuli, ngundo Mosesno ewolo.
Gengo kenggemo keyi goweyi (Su) ngu andangeyago. Ge dikateku, mela ngu kundingiyi.
34 No nenengo oni simoo baleno damoni biyomingga Igip melako tetenggoku ngu, kuli kenowono. No enengo sendo mogulu nguya ingowono. No ataga ene hoolooweyelowelo ombuteno. Eneno kowulingga ngu andangelo hoolooweyelowelo. Ngulo ge ootookootooga, no ge sowenggelootoowe, Igip melako ko oolouwalo ewolo. *Eksodas 3:5,7,8,10*
35 Ngu Mosesngga kuli Iserel onindo kootu inolo, sumoo ewonggori. Onendo ge noolengo sobosobo tabango ko mande wilikoyingo oni goyewo? Ewonggori.
Yo, ene ngu oningga ngu nangge, Anutndo suleyootoni, oololo, sobosobo telo, ko Igip oni kandeyemonggo andangelo yoyowolo. Anutndo ngu Engel oningga de sanggilidodo dimoo utono tunootelo, ngunonggo Moses yanggango inowolo.
36 Ngundilo ngulo, Mosesndo yoyolo, Igip melako ko sono wendeyi seleyingomo nguya, damoni sungo oolengo gula onindo ma teweloyi, ngu telo etuyelowolo. Mela kewooloko oni kini melako nguya mooma onibi elayagomo (40), nguya ngundilo telo etuyelowolo.
37 Ngu Mosesngga, ngundo nangge Iserel onino ewolo. Anutndo yengo dobooyega yolo yetoni,

ngundo no ngandilo Anutlo ingondudu eyingo oni oluwalo ewolo. *Dutoronomi 18:15*

38 Kootusina, Iserel oni simoo bale bidodo Mosesya mela kewooloko, oni kini melako goo-booyingo tewolo. Moses ngu noolengo osi sam-banayimboya oodoyi, ko, Anutlo Engel oningga Moses mande inoyingo oningga nguya, Sayinayi pulimo nguno oluwolo. Ene Anutlo mande ngu keda yanggangonidodo ngu yolo, noole yunowolo.

39 Ene osi sambanayi ngulo mandeni ma in-gowonggori. Ene mandeni utolo, oolongoolo, ma ingowonggori. Nowoondoye ngu Igip melalo ingolo oluwonggo.

40 Ngu naluno, noolengo sambanayi Eronno ewolo.

Ge noolengo anut gidalega yuno. Ngundo ngu, noole koleteyunowanggo. Ngano Moses-ngga nganoku ngu, ene Igip melakononggo noole yoyolo, ngano mayelo, ene noole ma ingootooye, ene noole kuli yoyokolo toongeyingolo ewolo. *Eksodas 32:1*

41 Ngu naluno nguno, ene bulmakau nangoni gula gabogaboyi telo, ngu anut ebe ganagana nguno woolo yelo oluwonggo. Ene ngu ooga ngu enengo kandeyebo tewonggokungga, ngulo oni oni tewonggori.

42 Ngundilo tetoyi, Anutndo kootu yunowolo. Ngundilo ngulo, ene sa kombo dootu oo nguno yambo mande tewonggori. Anutlo ingondudu eyingo onilo bukno eteku ngandilo.

Ye Iserel oni, kulimi oni kini melako mooma onibi elaya (40) nguno ootoolo, ye ngu

no, bulmakau, sipsip, oo utolo, ye woolo
yeloluwonggoku ngu, ye nono ngundilo ma
tewonggori.
43 Kini, ye anut ebe ganagana oowooyi Molok
ngulo mboolo ya yolo, koolowoolo, dootu
gabogaboyi oomboolo ebe ganagana oowooyi
Repan, ngu oo gabogaboyi ngu yengombo telo,
ngulo goobooyingo ya newendemo yewonggori.
Ngundilo ngulo, no ye yoyolo Babilon, mela
tanggeyi andu gidalesina yoyetoowe oluwanggo.
Anutndo kulimi ewolo. *Emos 5:25-27*
44 Kulimi osisambanayi oni kini melako
oluwonggoku, ngu naluno, ene towimbo
goobooyingo ya yewonggori. Ngu Anut Oo
Sembuli, ngulo goobooyingo ya nguno enengo
mande hamoo nguno tunootewa. Ngungga
ngu, Mosesndo gabogaboyi kenowolo. Ngundilo
Anutndo Mosesno ngundiya yenilo ewolo.
45 Kootusina, osisambanayi Yosuwaya oni
simoongolo gidalega yutolo, oweyelolo, melaye
yolo mayewolo. Anut Oo Sembuli, ngundo
osisambanayi hoolooweyelootoni, ngundilo
tewolo. Ngu towimbo goobooyingo yangga
ngu osisambanayi kandeyemo oodoni ngu,
yolo mayewonggori. Ngu towimbo goobooyingo
yangga ngu oodoni, oololo, Dewitlo naluno nguya
oluwolo.
46 Anutndo Dewitlo damoni ngulo oni oni
tewolo. Dewitndo Anutno yemboongelo, sumoo
ewolo. Mete no ge Yekoblo Anutga ngulo, goo-
booyingo ya oolengo goyetoowe, nguno ge sugi
sugi oluwa, bine? Elo ewolo.
47 Ene ngu goobooyingo yangga ngu Solomondo

yewolo.
48 Ene Anut Oo Sembuli awuno oolengo ngu
melako onindo ya yetoyi, nguno ma oluwa.
Anutlo ingondudu eyingo oni, ngundo ngandilo
ewolo.
49 Oo Bidodo Sembuli, ngundo ngandilo ewolo.
Sambo ende ngu nolo bibiteweloyi yaba
bingamidodo. Mela ngu nolo kene ngu
sanganimo yeweloyi musiyo. Ndatelo
yangga yendo nolo yewelo? No bibitelo,
kengeweloyi ngu, ndatelo musiyongga?
No onindo ya yetenggoku, nguno no ma
oolooteno.
50 Ingoyi! Noso nangge oo bidodo yemukowonolo
ewolo. *Ayisaya 66:1,2*
51 Ngu naluno nguno, Stiwendo mande yang-
gango oolengo tabango oniya yosanggawelo
ewolo. Mela ngalo oo nguno nowoondoye yetoyi
oodoni, ye Anutno hamoo oolengo nowoondoye
nguno ma yetenggo. Ye nowoondoye sodeye
doongeye nguya wenonoyingo oni oolootenggo!
Ye suwoo suwoo Yuka Kundingiyi keyooteng-
goku, ngu yengo osisambayebo teyingo ngundilo!
52 Anutlo ingondudu eyingo oni kuli oodoyi,
nguno yengo osisambayebo nguno damoni biy-
omi tewonggori. Kulimi oni nenengo metemi
(Yesus) ombuweloyi, ngulo mande etoyi, ngu
oni nguya yuleyi kumoowonggori. Nga naluno
nguya, yendo Yesus ngu tolige windoga me onino
yootunolo, kandeyemo yetoyi, uleyi kumoowolo.
53 Yendo Anutlo mamana mande Engel oni
kandeyemonggo yowonggoku, ene ye ngu ma
keyootenggoku ngu! Stiwendo ngundilo ewolo.

Stiwen Digibo Uleyi Kumoowolo

54 Oni ngu mandega ngu ingootoyi, nowoondoye biyomi ulungga yetoni, mawukimboongelo, Stiwenya sanggili tewonggori.

55 Ene Yuka Kundingiyimbo Stiwen newendemo ulo, hangetoni, ene Sambono gome gome doongetelo, Anutlo dulidalini kenowolo. Yesus kenolo, Anut kandeyi koondosina bingamidodo dikalo, oodoni kenowolo.

56 Stiwendo ngundilo kenolo ewolo. Kenoyi! No Sambo goosootoni kenooteno. No Anut Nangoni Oni Kilalongo, Yesus, ngu Anut kandeyi koondosina bingamidodo, dikatoni, kenootenoku ngu! Elo ewolo.

57 Ngundilo etoni ngu, oniku manggalu ulungga telo, sodeye ukingolo enengo bidodo ootookoolo, kendutelo oololo, Stiwen dowoowonggori.

58 Stiwen dowoolo, woosoolo, ende oolelo, keyolo ooloutoyi, endesoono oololo, nguno digi yolo, ngundo damoni yelo ulewonggori. Oni koletelo Stiwenya mande ebe ganagana eyingomu, ngundo enengo nenggulo andangelo, simoo gula oowooyi Sol, ngu tanggeyimo watayewonggori.

59 Digibo Stiwen udoyi, ene ngandilo yemboongewolo. Oo Bidodo Sembuli Sembunaye Yesus, ge nolo yukane yo! Elo ewolo.

60 Stiwen ngundilo yemboongelo, ene boodoo oondookelo, kiyelo ewolo. Oo Bidodo Sembuli, ge nga oni ngalo mbumbuwa ngu gumi ma telo yunowelo. Stiwen ngundilo elo, ene kumoowolo.

8

Solndo Anutlo Kristen Oni Simoo Bale Yombuliyelowolo

1 Solndo, Stiwen udoyiga kumooni, elo
newende oni oni tewolo. Ngu naluno nangge,
me onindo, ene Yesusno nowoondoyemo hamoo
teyingo oni simoo bale Yerusalemno oluwong-
goku, damoni yelo yombuliyelowonggori.
Ngundilo ngulo, Kristen oni simoo bale Yudiya,
Sameriya melako sungo sungo sawonggori.
Yerusalemno ngu Yesuslo sulena onindo nangge
oluwonggo.
2 Oni gidalega Anutlo mande gome ingowong-
goku, ngundo Stiwen bingo yolo, sendo mogulu
ulungga telo melengoowonggori.
3 Ngundilo tetoyi, ene Solndo ngu Anutlo simoo
bale yombuliyelowolo. Enendo ya bidodomo
ulo, simoo bale bidodo yoyolo, yowoosoolo, ya
biyomimo yoyelo, ya goodooyunowolo.

Pilipndo Sameriya Mela Ende Gulano Mande Keda Mesalango Wesiyolo Ewolo

4 Kristen oni mela bidodomo salo, ende gulano
gulano Anutlo Mande Keda Mesalango, ngu we-
siyolo ewonggori.
5 Pilip ngu Sameriya mela ende ulunggano
uwolo. Nguno Yesus Kristus oowooyi yootunolo
ewolo.
6 Oni simoo bale ulungga oolengo Pilip oningga,
ngundo mande gome ngu etuyelootoni, gome in-
gowonggori. Ngu gome ingowelo sodeyelo, gome
ingolo, ko damoni sungo oolengo gula onindo ma
teweloyi ngu tetoni, ngu kenowonggori.

7 Oni simoo bale gidalega oolengo, mela
mboolombo woologoyelowonggori. Ngu mela
mbooloku oni yoyokolo, ki mogulu telo, peselo
sawonggori. Oni simoo bale ulungga oolengo
kekandeye bingo yelo, biyomi yeyingo ngu, ko
mete temukowonggori.
8 Ngundilo ngulo, ngu endemo oni simoo bale
bidodo oni oni ulungga oolengo tewonggori.

Sayimon Ngu Kosonggi Oni

9 Oni gula oowooyi Sayimon, ngu endemo
nguno ootoolo, kosonggi oowooyingga telo olu-
wolo. Ngundilo tetoni, Sameriya oni simoo
bale bidodo ingonduduye guladilo guladilo in-
gondudu telo oluwonggo. Ngu oningga, ngundo
ngandilo ewolo. No, noso nangge oni ulungga
oolootenolo ewolo.
10 Oni simoo bale oowooyedodo, oni oowooye
kini nguya bidodo Sayimonlo mande ingowelo
yanggango yewonggori. Ene ngandilo ewong-
gori. Nga oningga nga ngu, Anutlo yanggan-
gonidodo. Ene yanggangoni ulungga oolengolo
ewonggori.
11 Ngulo ngu, Sayimondo ngu damoningga
ngu yowoolalingolo, kosonggi guladilo guladilo
tetoni, ngu kenolo keyowonggori. Ene ngulo
ingondudu ulungga oolengo tewonggori.
12 Ene kootusina, Pilipndo Anutlo Mande Keda
Mesalango Anutlo simoo bale soboyelooteku ngu
wesiyolo, elo, Yesus Kristus oowooyi etoni in-
gowonggori. Ngu naluno, oni simoo bale ene
hamoo elo ingolo, nowoondoye yowoolengolo,

Anutno yelo, sono (kundingiyi) sonowoowonggori.
13 Sayimon nguya Anutno newendemo hamoo tetoni, ene nguya sono (kindingiyimbo) sonowoowolo. Ngundilo telo, Sayimon ngu Pilip tanggeyimo oluwolo. Sayimon ngu Pilip kandeyimo damoni sungo oolengo gula onindo ma teweloyim, ngu tetoni, kenolo, ene ingondudu guladilo guladilo ulungga telo soliyokowolo.

14 Yesuslo Aposel oni Yerusalemno ootoolo, mande ngandilo ingowonggori. Sameriyano simoo bale Anutlo mande gome ingolo, Yesusno nowoondoyemo hamoo tewonggori. Ngundilo ingolo, ngulo Aposel onindo Pita Yon elaga suleyelootoyi, ene Sameriya melako oni simoo baleno oluwoli.
15 Oololo, elagaya ulo, Anutno yemboongewoliyo. Ge Sameriya oni simoo bale Yuka Kundingiyi yunoni, elo hoolooweyelolo, ngundilo yemboongewoliyo.
16 Kuli ene Sameriya simoo bale Yesuslo nowoondoyemo hamoo telo, ngulo sono (kundingiyi) nangge Yesus oowooyimo sonowoowonggori. Ndatelo ngulo, Yuka Kundingiyi eneno ma ombuwolo.
17 Ngundilo ngulo, elagado kandeyali Sameriya simoo bale tabayemo okootoli, Yuka Kundingiyi yowonggori.

18 Sayimondo elaga yeyootoni, kandeyali oni simoo baleno okootoli, Yuka Kundingiyi yootoyi, ngu yeyolo, ene bobeye yolo, elagano Yuka Kundingiyi ngu uliyowelo ombulo ewolo.

19 Yali komo ngu yanggangongga ngu no nguya
nunoli. Ngundilo tetoli ngu, no nguya oni gula ta-
bangomo kandene yetoowe, ene Yuka Kundingiyi
ngu yowalo ewolo.
20 Ngundilo etoni, ene Pitando Sayimon ma-
manangolo ewolo. Anutndo ge gengo beye nguya
yombuliyelowaku ngu! Ngundilo ngulo, nga
Yuka Kundingiyingga nga, ngu Anutndo kingo
duwoo yunoote. Gedo ngu ingolo, ene ngu
beyebo uliyoweloyi, elo ma ingowelo!
21 Nga kongga noolendo oo tetetoku, ngu gen-
gomu nguya kini. Gumi hamoo ma yowaku ngu!
Ndatelo ngulo, nowoondoge ngu Anut doongey-
imo gome nenengo kini!
22 Ge komo nowoondoge yowoolengoya,
Anutno yeyago, ngundilo yelo gengo
damoningge biyomi ngu nguya yokoya
kootuyino. Ge komo Anut Oo Bidodo Sembuli
nguno yemboongetoyi, Anutndo ngu gengo
nowoondogemo ingondudugemo biyomingga
yeteku, ngu andangewa. Yemboongetoyi,
Anutndo yemboongeteku, ngu ingowa bine,
ngundi kini, bine? Ngu noole watayi kini.
23 Ndawugalo ngulo, nondo nowoondoge
kenootenoku ngu, oo biyomi ulungga oolengo
kowoo, ngundo nguno ooloote. Gengo
damoningge biyomi, ngundo gosigelootoni, ge
biyomi oolootelo ewolo.
24 Etoni, Sayimondo mande ingolo sosolelo,
gumi ngandilo ewolo. Yali komo noolengo Oo
Bidodo Sembuli Sembunayi nguno yemboonge-
toliga, oo biyomi ngu nono ma tunootewelo, elo
ewolo.

25 Aposel oni Pita Yon elagado simoo baleno
Oo Bidodo Sembuli ngulo mandeni wesiyolo elo,
Sameriya ende yokolo, Yerusalemno oolouwelo
ko oolouwoliyo. Oololo ooleko, Sameriya ende
oowooyingga nguno oololo, simoo baleno Anutlo
Mande Keda Mesalango ngu wesiyolo, elo oololo,
Yerusalemno ko oolouwoliyo.

Pilipndo Itiyopiya Goweyi Iliyo Oninggano Mande Keda Mesalango Wesiyolo Ewolo

26 Ngu naluno, Anut Oo Bidodo Sembuli ngulo
Engel oninggado Pilipno ewolo. Ge ootookooya,
Yerusalem oole yokoya, Gasa ende utenggoku
oole kulimingga, ngu keyoya u! Ngu oolega ngu,
oni nguno kini kingo degu mela nangge nguwoole
oolou!
27 Ngundilo etoni, ariya, Pilip ootookoolo, ulo,
oololo, ngu oolegakuno ulo Itiyopiya oningga
kenowolo. Itiyopiya mela ngulo bale sobosobo
koleteyingo ulungga oowooyi Kandes. Ngu
ko oningga, ngundo ngulo beye sobosobo olu-
wolo. Ene Itiyopiya ko sobosobo oningga kootoyi
doongootoyi, kingo oluwolo. Ene Yerusalemno
Kengeyingo naluno, Anutlo mande ingowelo
yemboongewelo ombuwolo.
28 Ngu naluno, ngu enengo endemo toongewelo
oolouwolo. Enengo Hosmbo karis ngundilo yaba-
gakuno bibitelo, oololo, ene nguno Anutlo in-
gondudu eyingo oni Ayisayalo buk ngu kandan-
gelo, kandangelo oolouwolo.
29 Asa, ngu naluno, Yuka Kundingiyimbo
Pilipno ewolo. Ge ngu oningga ngu tanggeyimo
oolouya, eneya ooloulilo ewolo.

30 Etoni, ariya, Pilip kendutelo, oololo, Itiyopiya oningga tanggeyimo oolouwolo. Oololo, ingootoni, ngu oningga ngundo Anutlo ingondudu eyingo oni Ayisayalo buk ngu kandangelo, ombutoni, Pilipndo ingolo sumoo ewolo. Ge ngu mande kandangeteku, ngu damoni ingoote bine? Elo ewolo.
31 Ngundilo etoni, ngu oningga, ngundo gumi ngandilo ewolo. Oni gulado mande damoni ma etunelootoni ngu, no oo ngu ma watayi tewano. Ge mete noya ngano bibitelo, no hoolooweneloot oyi oolouwalolo ewolo.
32 Itiyopiya oninggado Anut mandeno Yesuslo eteku, ngu ngandilo kandangete. Ngulo damoni ngandilo.

Ene Sipsip, uleyi kumooweloyimbolo dowoolo, woosoolo satenggo. Sipsip nangoni uyi toongootoyi, ma kiyelo, ene neneteteku ngundilo. Ngundilo nangge, ngu oningga nguya, ene ma manggakelo ewolo.

33 Onindo enengo mandeni utolo wiliyowonggori. Ngulo mandeni nenengo ma tewolo. Onindo ngu oningga ngulo osiyi ma kenowanggo. Ndatelo ngulo, ene kuli kumooyingo ngulo simoongo kinilo ewolo. *Ayisaya 53:7,8*
34 Ngu oni sobosoboga, ngundo Pilipno ewolo. No ge sumoo gunooteno. Anutlo ingondudu eyingo oni, ngundo ooneya ngu mandega ngu eyingo? Enengombolo eyingo, ngundi bine, oni gulalo eyingo?
35 Etoni, ariya, Pilipndo Anutlo mandega ngu damoni yelo, wesiyolo elo, ko, Yesuslo Mande Keda Mesalango, nguya damoni wesiyolo ewolo.

36 Mande ngu wesiyolo elo, ingolo ingolo oololo,
sono gula tanggeyimo oolouwoliyo. Ngu oningga,
ngundo Pilipya ewolo. Keno, sono ame. Mete
no nguya sono (kindingiyimbo) sonowoowano,
bine? Ewolo.
37 Ngundilo etoni, Pilipndo gumi ewolo. Ene
ge komo Yesusno nowoondogemo hamoo ngu
bidodo ingootoyi ngu, ge mete sono (kindingiy-
imbo) sonowoowa. Ngundilo etoni, ngu on-
ingga, ngundo mande gumilo ewolo. No nowoon-
donemo hamoo telo ingooteno. Yesus Kristus ngu
Anut Nangoni oolengolo ewolo.
38 Ariya, ene ngundilo etoni, karis ngundilo
yawasanggakuno dikatoni, ene melako ulo,
Pilipndo oningga ngu yolo, sonono ulo, sono
(kindingiyimbo) sonowooyinowolo.
39 Ngundilo telo, ene sonowoolo yokolo, sakiko
oolewoliyo. Sakiko oolelo, dikatoli, Oo Bidodo
Sembuli ngulo Yukambo Pilip yolo, tolige kom-
bitelo, gulasina toongewolo. Ngulo oni so-
bosoboga ngu, ene Pilip ma kenowolo. Ngu
sobosobo oningga, ngu enengo newende hamoo
teyingo keda, ngulo oni oni telo, enengo oole
keyolo, enengo endemo ko toongewolo.
40 Ngundilo tetoni, Pilipndo Asodus endemo
nguno tunootelo, Yesuslo mande damoni
wesiyolo elo etuyelolo, endeyolo, ene ende
bidodomo yade yade oololo, Sisariya endemo
nguno tunootewolo.

9

Solndo Newende Yowoolengolo, Yesusno

Newende Hamoo Tewolo
(Aposel 22:4-16; 26:9-18)

1 Ngu naluno ngu, Sol ngu mande yanggango
oolengo elo, Oo Bidodo Sembuli ngulo sulena
oni ngu yutolo, yowoosoolo, yuleni kumoowelo
ewolo. Ngundilo telo, ene Anutno woolo yeyingo
oni kundingiyi ngulo sobosobo oni ulungga
nguno oolouwolo.
2 Solndo oololo, Anutno woolo yeyingo oni
kundingiyi sobosobo oni ulunggakuno ewolo.
Ge Yuda onilo goobooyingo ya ngulo tabango
Damaskas ende ulunggano oolootenggoku, ngulo
so uyi nakangolo ewolo. Ngu so uyi nakangoyin-
gongga ngu no nunowa. Ngu so uyi nakangoyin-
gongga, nguno ngu ngandilo nakangowolo. Oni
simoo bale oowooyingga Yesuslo mande damoni
keda ngu keyootenggoku, ngu yeyolo ngu, Solndo
ngu oni ngu mete gosiyelolo yoyolo, Yerusalemno
mayelo, ya biyomimo yoyewa. Ngundilo nakan-
gowolo.
3 Nakangootoni, ariya, Sol ngu so uyi so uyi
nakangoyingo, ngudodo yolo oolouwolo. Sol
Damaskas namoko tetoni, sodedonangge Sam-
bononggo solu gula ombulo Sol moondeyi bidodo
woolilingolo himi yewolo.
4 Ngundilo tetoni, Sol melako solewolo. Sol-
ungga ngunonggo manggowo gula Solno, ewolo.
Sol, Sol, ndawugalo, ge no yombulibalineloote?
Ewolo.
5-6 Ngundilo etoni, Solndo gumi ewolo. Oo
Bidodo Sembuli, ge onendo? Ngundilo elo etoni,
enebana ewolo. No Yesusndo. Ge no yombu-
linelootekungga ngundo! Ge ootookooya, en-

demo u! Kootusina, oni gulado geno ewaku, ngu
kongga ngu tewa. Ngundo ewolo.
7 Oni Solya endeyoyingoku ngu, ene dikalo
oodoyi, ene nenetelo, mande ma elo, oni engge
ma kenowonggori. Kini, ngu manggowooga ngu
nangge ingowonggori.
8 Sol ootookoolo, doongetewelo doongetetoni,
ene doongeyi ooleli telo, ene oo ma kenow-
eloyi tewolo. Ngundilo tetoni, ngulo oni sun-
gombo kandeyimonggo dowoolo, Damaskas ende
uwonggori.
9 Utoyi, Sol ngu endemo nalu kabusa ootoolo,
doongeyi ooleli teyingo, ngundilo oluwolo. Ngulo
ene oowali sono nguya ma neyingo.
10 Yesuslo sulena oni gula Damaskas endemo
nguno oluwolo. Ngu oningga ngu oowooyi
Ananayiyas. Ene gaboya gaboya ingootoni, Oo
Bidodo Sembuli, ngundo ewolo. Ananayiyas,
ngundilo etoni, enebana mande gumi ewolo. Oo
Bidodo Sembuli, no oolootenoku nga! Elo ewolo.
11 Ngundilo etoni, Anutndo eneno ewolo. Ge
ootookooya, oole gula oowooyi Nenengo, nguno
oolou! Tarsas endemo oni gula oowooyi Sol
mayelo, Yudaslo yano yemboongelo oolooteku,
ngulo sumoo e!
12 Sol gaboya gaboya ene oni gula kenowolo.
Ngu oningga ngu oowooyi Ananayiyas. Ngundo
ya newendemo ombulo, kandeyi eneno
okoowolo. Ngundilo tetoni, ene ko doongetewolo.
Ene ngundilo kenowolo. Oo Bidodo Sembulilo
ewolo.
13 Ananayiyas mande ingolo, gumi ewolo. Oo
Bidodo Sembuli, no ingootenoku, oni oowooying-

gado ngu oningga ngulo mande etoyi ingowono.
Ene damoni biyomi ngu oni geno nowoondoyemo
hamoo teyingo, ngu Yerusalemno oolootenggoku,
nguno tetoni, no ingowono.
14 Ene woolo yeyingo oni kundingiyi ngulo so-
bosobo so uyi sunggi yanggango yowolo. Yowoku
ngu, nga endemo oni simoo bale gengo mande
ingolo, keyolo, geno yemboongetenggoku, ngu
oni ngu yoyolo, ya biyomimo yoyewelo mande
elo gosiyowolo.
15 Etoni, Oo Bidodo Sembulibo Ananayiyasno
gumi ngandilo ewolo. Ge oolou! Ngu oningga ngu
ataga ngu nolo ko oni. No kuli ene yowono. Ene
nolo oowoone koolowoolo, oololo, oni sowe gi-
dalegano elo, ngunonggo enengo mela sobosobo
oni koleteyingo, ko, Iserel onino nguya nolo man-
dene nguno wesiyolo ewa.
16 No kowuli ogingoyingo oowooyingga ene
etungolo, inootoowe, koolowoolo, ngunonggo
ene nolo oowoone yootunolo, elo endeyowalo
ewolo.
17 Ariya, Ananayiyas ngu mande ngu
ingolo, ootookoolo oolouwolo. Ene oololo,
ya newendemo ulo ewolo. Doboone, Sol,
gowulongo! Oo Bidodo Sembuli Ulungga, Yesus,
ngundo ooleko geno tunootewoku, ngundo
no sulenelootoni, geno ombuteno. Ngundilo
ngulo, nondo tabagemo kandene yetoowe, ge
mete doongengge himi yetoningga, ko, Yuka
kundingiyi nguya ge nowoondogemo hangeni,
elo gunooteno. Ananayiyasndo ngundilo ewolo.
18 Ngundilo etoni, sodedonangge mambu
toobelango ngundilo telo, ngundo Sol doongeyi

ukingoyingonggaku, ngu peselo soletoni, Sol doongeyi ko himi yewolo. Ngundilo tetoni, Sol ootookootoni, Ananayiyasndo sono (kundingiyimbo) sonowoowolo.

Solndo Damaskasno Yesuslo Mande Keda Mesalango Ngu Wesiyolo Ewolo

19 Ngundilo telo, kootusina Sol oo nelo, yanggango ko yewolo. Nalu gidalega, Sol Yesuslo sulena onidodo Damaskasno oluwonggo.
20 Ngu naluno, sodedonangge Sol ngu Yuda onilo goobooyingo ya ngu bidodomo toongelo, Yesuslo mande wesiyolo ewolo. Ngu Yesus oningga ngu Anut Nangonilo ewolo.
21 Ngundilo etoni, oni simoo bale Sollo mandeni ingolo, soliyokolo ewonggori. Eke oningga ekendo nangge ngu, oni simoo bale oowooyingga Yerusalemno Yesus oowooyimo yemboongetoyi, ngu yoyolo, yombuliyelolo tewolo. Ene oo nguno tewoku, ko, ataga ngano nguya ombulo, yoyolo, oololo, Anutno woolo yeyingo oni kundingiyi ngulo sobosobo onino oololo, ya biyomimo yoyetelo ewonggori.
22 Ene Sol Yesuslo mande wesiyolo eloodoni, oni simoo oowooyingga oolengo ngu Yesusno nowoondoyemo hamoo tewonggori. Yuda oni Damaskasno oluwonggoku, Sollo mandeni ingolo, soliyokootoyi, ngulo Solndo Yesus ngu Kristus, Anutndo noole yoyowelo sunggi yeyingo oni, elo, gome tunoo oolengo etuyelowolo.
23 Nalu ulungga yokolo, Yuda oni gooboongoolo, Sol uleyi kumooweloyimbolo mande ewonggori.

24 Ene Sol enengo mande ngu ingowolo. Ngulo
ngu, Yuda oni ngu Sol uleweloyimbolo elo, ngulo
ene ende ngulo oonggoo pawa yamako ngu
bidodo suwoo sa nguya meyelo sobowoowong-
gori.
25 Ene Sol enengo sulena onikundo suwoono
Sol yolo, ende ngulo digi oonggoo sanganimo
oolelo, si ulunggano siliyolo, utombo si tawooy-
imo gosiyolo, utono dowoolo, oolengo yokootoyi,
yade ulo, endeloko oonggoo damonimo ulo
toongewolo.

Sol Ngu Yerusalemno Oluwolo

26 Sol ngu Yesuslo sulena onidodo gooboon-
goowelo, ngulo ene Yerusalemno oolouwolo. Ene
oni bidodo Sollo sosolewonggori. Solndo no
Yesuslo sulena oni elo ewoku, ngulo simoo baledo
nowoondoyemo hamoolo ma ingowonggori.
27 Ene Banabasndo Sol yolo, Yesuslo sulena
onino oololo ewolo. Sol ngu Damaskas ooleko
Oo Bidodo Sembuli Yesus kenowokulo etoni, in-
gowonggori. Ngu naluno ngu, Oo Bidodo Sem-
buli, ngundo mande mande Solno etoni, in-
gowonggori. Nguya, Solndo Damaskas ende,
ngulo oni simoo baleno, Yesuslo mande yang-
gango oolengo eyingoku, nguyalo ewolo.
28 Ngundilo ngulo, Sol eneya Yerusalemno
oode, ngunonggo oololo, ombulo teloluwonggo.
Sol ngu suwoo suwoo nguno ene Oo Bidodo Sem-
buli, Yesus, ngulo mandeni oowooyi ngulo mande
mande yanggango elo, ngulo ene ma sosoleyingo.
29 Ngundilo telo, Yuda oni Girik melakononggo
mayeyingo, ngu mande yunootoni, ngulo Solndo

eneya longgeyowolo. Ngundilo telo, ngulo Yuda onindo Sol uleyi kumooweloyimbolo oole erewewonggori.

30 Kootusina, dobooguliyibo ngu mande ngu ingolo ngu, ene Sol yolo, Sesariya endemo uwonggori. Ngunonggo yeyi, Tarsas enengo ende damonimo toongewolo.

31 Ngu naluno, oni simoo bale Yesuslo nowoondoyemo hamoo tetenggoku, Yudiya mela bidodomo, Galili meladodomo, ko, Sameriya meladodomo nguya, ngundo gome ootoolo, nguno ebe longge nguya kini. Anutlo yambo mande yanggango yelo, ene Anut Oo Bidodo Sembuli ngu newendemo nangge oluwonggo. Anutlo Yuka Kundingiyi, ngundo nowoondoye yanggango yunootoni, oni simoo bale oowooyingga oolengo yambo mandeno ombuwonggori.

Pitando Iniyas Yomosiyowolo

32 Pita ngu mela bidodomo endeyolo, ene Lida endemo nguya ulo, nguno Yesusno nowoondoyemo hamoo teyingo onidodo oluwolo.

33 Ngu endemo nguno, oni gula kenowoku, ngu oowooyi Iniyas. Iniyas ngu kekandeyi ngu bidodo kumoowolo. Ene ngu yabano nangge oode, mooma kandegula gidembolo kabusa yokowolo.

34 Pitando Iniyasya ewolo. Iniyas, ataga Yesus Kristusndo gowege yeni, mete tete. Ge ootookooya, gengo yaba yomosiyo! Ngundilo etoni, ingolo, ariya, Iniyas sodedonangge ootookoowolo.

35 Lida, Selon ende elayaga ngulo oni
simoo bale bidodo ngundilo kenolo, ene
bidodo nowoondoye yowoolengolo, Oo Bidodo
Sembulimo nowoondoye yewonggori.

Pitando Tabita Yokutuwoowolo

36 Yopa endemo, bale gula, oowooyi Tabita,
ngu Yesuslo sulena telo oluwolo. Girik man-
deno ngu enengo oowooyi ngu Dokas. Suwoo
suwoo ngu balega ngundo damoni gome telo,
owoolongo oni nguya oolo wenonootenggoku,
ngu hoolooweyelolo oluwolo.
37 Ngu nalunggano nguno, ene sayi yolo ku-
moowolo. Kumootoni, enengo onindo bingong-
gaku sonowoolo, ya gumi gula awu sanganimo,
nguno bingo yetoyi oluwolo.
38 Kumootoni, Lida ende ngu Yopa ende
tanggeyimo sulena oni gidalegado ingowonggori.
Ngu naluno ngu, Pita ngu Lida endemo ooloote.
Ngulo oni elaya suleyelootoyi, oololo, Pitano
elo eriringolo, ngandilo ewoliyo. Ge nooledodo
ombu. Ge pelungga ma tewelo, sodedo ombu! Elo
ewoliyo.
39 Ngundilo etoli, ariya, Pita ootookoolo, oni
elayagakuya oolouwolo. Pita oololo, endemo
tunootetoni, Yopa oni ngundo Pita yolo, onibi
yetoyi oluwoku, ya gumimo oolelo, ngu ya gum-
inggakuno uwonggori. Utoyi, bale nggamiku ngu
bidodo mayelo, Pita tanggeyimo dikalo sendolu-
woowonggori. Sendolo, kumbadali Dokasndo
kuli metemi ootoolo, telo yunoyingoku, Pita etun-
gowonggori.

40 Etungootoyi, Pitando simoo bale bidodo
oweyelootoni, ende oolewonggori. Ngundilo telo,
Pita boodoo oondookelo yemboongewolo. Pi-
tando omukumundoongo bale kumoowokung-
gasina yowoolengolo ewolo. Tabita, ge ootookoo!
Elo etoni, asa, balegaku doongetelo, Pita kenolo,
ootookoolo bibitewolo.
41 Bibitetoni, Pitando kandeyimonggo
dowootoni, ootookoolo dikawolo. Dikalo, ko keda
oluwolo. Pitando oni Yesusno nowoondoyemo
hamoo teyingo ngu, bale nggamiku nguya
negoyelootoni, yasina utoyi, Dokas ko keda
oodoni, ngu etuyelowolo.
42 Ngu mandega ngu elo endeyolo, Yopa en-
demo oni simoo baleku oowooyingga ingolo,
nguno ene Oo Bidodo Sembuli nguno nowoon-
doyemo hamoo tewonggori.
43 Ngundilo tetoyi, Pita Yopa endemo nalu
oowooyingga nguno oluwolo. Pita ngu ende
ngulo oni gula oowooyi Sayimon nguya olu-
woli. Sayimon ngulo koni ngu bulmakau goweyi
yomosiyolo oluwoku oningga nguya oluwoli.

10

Engelndo Ombulo, Koniliyas Mande Inowolo

1 Ngu naluno, oni gula oowooyi Koniliyas ngu
Sisariyano oluwolo. Koniliyas ngu Yuda oni kini.
Ene ngu me oni onibi kandegula (100) ngulo
tabango. Ngu Koniliyas, ko, enengo me oniku
nguya, ngu Itali melakononggo ombuwonggori.
2 Ene ngu Anutno yambo mande telo oluwolo.
Eneya ya goboolo oni ngu bidodo Anutlo sosolelo
oluwonggori. Koniliyasndo oni simoo bale ngu

oni oolo wenonoyingo ngu hoolooweyelolo, oo
ulungga yunolo, suwoo suwoo, ene Anutno yem-
boongelo oluwolo.
3 Nalu gulano, sa gaboyi nalu kabusayi nguno,
ene gaboya gaboya gula tunoo oolengo doongey-
imbo kenowolo. Gaboya gaboya oo kenootoni,
Anutlo Engel oni gula ya newendemo ombu-
toni, tunoo kenowolo. Kenootoni, Engel ombulo,
eneya ewolo. Koniliyas! Elo ewolo.
4 Ngundilo etoni, Koniliyas Engel kenolo, soso-
leyingo ulungga oolengo telo ewolo. Oo Sembuli
Ulungga, ndawugalo? Ngundilo etoni, Engelndo
eneno gumi ewolo. Gengo yemboongewoku, ngu
gengo simoo bale oolo wenonootoyi yunowoku,
ngu bidodo Anutlo ingonduduno tunoo ooloote.
5 Ataga ge komo oni gidalega suleyelootooga,
Yopa oolouyi. Oni gula oowooyi Sayimon nguno
oolooteku, ngu ereweya kenoyi! Sayimon on-
ingga ngu oowooyi gula Pita. Ene ngu oningga
nguno negongootoyiga ombuni.
6 Sayimon ngu akeyombo yano ooloote. Ngu
okeyingga ngu bulmakau goweyi koyi tete. Ngu
oningga ngulo yani ngu wendeyi tanggeyimo
ooloote. Engelndo ngundilo ewolo.
7 Engelndo Koniliyas mande ngundilo inolo,
ene toongewolo. Ariya, Koniliyas ootookoolo,
enengo ko oni elaya, enengo me oni gulaga ne-
goyelootoni ombuwonggori. Ngu me oningga
ngu oni metemi Anutno yambo mande telo, ene
suwoo suwoo Koniliyas tanggeyimo oluwonggori.
8 Koniliyasndo mande Engelndo etoni in-
gowoku, ngu oni kabusagakuno mande ngundilo
elo soweyelootoni, Yopa oolouwonggori.

Pitando Anutnonggo Oo Ombutoni, Gabo Kenoyidingowolo

9 Koniliyaslo oni kabusagaku sengetoni su-
woononggo yade yade oololo, sambolo ngu Yopa
ende tanggeyimo tunootewonggori. Ngu naluno,
Pita yawasa sanganimo yemboongewelo oole-
wolo.
10 Nguno ootoolo, Pita ngu ootoolo kumoolo,
ngulo oo newelo ingolo etoni, oni oowali
yomosiyowolo. Ngu naluno, Pita ngu ene
doongeyimbo oo gabogaboyi kenowolo.
11 Ene sambo kenootoni, yamako goosootoni,
nguwoole oo gula kumba gome oolengo ulungga
ngundilo ombuwolo. Ngu ooga mundumi namo-
laya ngu yokootoni, olengomonggo ombuwolo.
12 Ngu kumbaga ngu sanganimo ngu nusago
oowooyingga, nu, kinikunali, nggunde oo ngu-
dodo ombutoni kenowolo.
13 Oo kenootoni ngu, Anutlo manggowo
ngunonggo eneno ewolo. Pita, ge ootookooya,
nusago gula utoya ne! Elo ewolo.
14 Etoni, Pitando gumi ewolo. Nolo Oo Bidodo
Sembuli Sembunaye, no ma newano. Moseslo
mamana mandeno, ngu oo ngu loogu teyingo,
ngulo no ma newanoku ngu! Elo ewolo.
15 Etoni, ngu Anutndo tambu elayayiga ewolo.
Nondo oo bidodo mete neweloyi ewonoku, ngu
gedo ngu loogu tewolo elo ma ewelo ewolo.
16 Ngundilo etoni, ngu ooga ngu tambu kabusa
ngundilo telo, sodedonangge ngu kumbagaku
woosootoyi, Sambono ko oolewolo.
17 Pita ngu ooga kenolo, ngulo damonimbolo
ingondudu ulungga oolengo ingondan-

dangewolo. Ingondandangelootoni, oni Koniliyasndo suleyelootoni mayewonggoku, ombulo tunootewonggo. Tunootelo, oni sumoo yunolo yade ombulo, Sayimondo yamakono dikawonggori.

18 Yamakono dikalo, Koniliyaslo onikundo meno elo ewonggori. Sayimon oowooyi gula Pita ngu ngano ooloote, bine? Elo ewonggori.

19 Ngundilo etoni, Pita ingondudu tewoodoni, Yuka Kundingiyimbo ewolo. Ingo! Oni kabusa ge erewenggelootenggo.

20 Ge ootookooya, uya, enedodo oolouyi! Ge ngu oni nguya oolouwelo ma sosolewelo. Nondo oni ngu suleyelootoowe ombutenggolo ewolo.

21 Yuka Kundingiyimbo mande ngundilo ingolo, asa, Pita ngu onikuno ulo ewolo. Ye oningga erewetenggoku, ngu no nga! Ye ndatelo mayetenggo? Elo ewolo.

22 Ngundilo etoni, onikundo mande gumi ewonggori. Koniliyasndo, ene ngu me oni onibi kandegula (100) ngulo tabango, ngundo suleyelootoyi, ge goyowelo mayeteto. Ene oni nenengo gome. Ene Anutlo sosoleyingo oni. Yuda oni bidodo Koniliyaslo mande ingolo, ngulo ene oowooyi bingami okootenggo. Ene oni gome ngulo Engel kundingiyi gulado ombulo, eneno ngandilo ewolo. Ge oolouya, ngu oningga ngu yoya, gengo yano ko ombuya, mande mande etooga, gome ingoni! Elo ewolo.

23 Ngundilo etoyi, Pitando ngu onikuya mande gumi ewolo. Yano ombuya, nga suwoongga ngano welewatolo ewolo. Sengetoni, Pita ootookoolo, onikudodo oolouwonggori. Yopa

ende ngulo oni Yesusno nowoondoyemo hamoo teyingo oni gidalega nguya oolouwonggori.

Pita Koniliyasndo Yano Oolouwolo

24 Pita onikuya sengetoni suwoononggo, yade ololo, Sisariyano tunootewonggori. Koniliyas ngu soboyelolo oluwolo. Koniliyas ngu enengo konebeyi enengo dobooguliyi ngu bidodomo negoyelootoni, mayelo, Koniliyasndo yano gooboongoolo oluwonggo.
25 Yano oodoyi, Pita yade ololo, Koniliyasndo yano uwolo. Utoni, Koniliyas ootookoolo, Pita doongeyimo ombulo, keyi damonimo boodoo oondookelo, penggootelo eseteyinowolo.
26 Ngundilo telo ngu, Pitando Koniliyasya ewolo. Ge ootookoo! No nguya oni oolengo, ngundilo ewolo.
27 Elo, Pita Koniliyas elaga mande elo ingolo, ya newendemo uwoliyo. Ya newendemo ulo, oni simoo bale oowooyingga gooboongoolo oodoyi yeyowonggori.
28 Yeyolo, Pitando mande yunolo ewolo. Yengombo ngu noolengo Yuda onilo damoninayi ingootenggo. Yuda oni ngu oni sowe gidalegaya goboolo oluweloyi, ngu loogu oolengo. Ene Anutndo no ngandilo etunelowolo. No oni sowe gulaya ewelo loogu kinilo ma ewano.
29 Yo, Anutndo oo etunelowoku, ngulo ge negonelowoku ngu, no nowoondone kowuli ma ingolo, ngulo no oni oni telo ombuteno. Ene no ye sumoo yunowelo, ye ndawugalo no negonelootoyi mayeteno? Sumoo ewolo.

30 Ngundilo etoni, Koniliyasndo gumi ewolo.
Nono oo tunootewoku, ngulo ewelo. Nalu namo-
laya yokolo ngu, no nenengo yano kundingiyi
oode yemboongewono. Yemboongelo oodoowe,
sa gaboyi nalu kabusagomo suwootetoni, sode-
donangge oni gula doongenemo dikawolo. On-
ingga ngulo towikumbani ngu, yowali nomboyi
oolengo.
31 Ene nono elo ngandilo ewolo. Koniliyas,
Anutndo gengo kila ngu kuli ingowo. Gengo
bobeye oo oni wenonootoyi, hoolooweyelolo
yunooteku, nguya ingolo kenowolo.
32 Ngundilo ngulo, ge komo oni suleyelootooga,
Yopa endemo oolouya, Sayimon oowooyi gula
Pita nguno negongoyilo ewolo. Ngu oningga ngu
okeyi Sayimondo yano oolooteku ngu, ngu oni ya
sembuliga ngu, ene bulmakau goweyi yomosiy-
ooteku oni. Ngulo yani ngu wendeyi tanggeyimo
ooloote.
33 Etoni, ngulo no sodedonangge oni
suleyelootoowe, ge goyowelo oolouwonggori.
Ge damoni gome telo ombute. Ngulo ngu,
noole bidodo mayelo, nga gooboongoolo, Anut
doongeyemo oolooteto. Oo Bidodo Sembuli Anut,
ngundo ge mande gunowoku ngu, nooleno etoyi,
ingowelo mayelo, ge sobogelolo, nga oolootetoku
nga! Koniliyasndo ngundilo ewolo.

Pitando Koniliyaslo Yano Mande Wesiyolo Ewolo

34 Ariya, Pita damoni yelo, mandelo ewolo.
Hamoo oolengo, ataga no damoni nenengo in-
gooteno. Anutndo oni mela bidodomo onino
damoni gulanangge yunoote.

35 Anutndo mela bidodomo oni sowe enengo
yemboongelo, damoni gome nenengo oolengo
telo ngu, asa, Anutno newendemo mesalango
tetenggoku, ngulo gome ingoote.
36 Ye ingootenggo. Anutndo nga mandega
nga yeni, Iserel oni nooleno ombuwolo. Ngu
ngandilo. Ene Yesus Kristuslo Mande Keda
Mesalango ngu wesiyolo, oni simoo bale
etuyeloote. Nguno ngu, ene Yesus Kristusno
ngu, ene noole yoyeni, Anutya nowoondonayi
goboolo siyeyingo oolooteto. Yesusndo nangge
oni simoo bale bidodo Sembuli.
37 Yengombo ingootenggoku ngu, kuli Yondo
sono kundingiyimbolo mande wesiyolo ewolo.
Ngu nalunggano nguno, Galili melako damoni
yelo, ngunonggo oololo, Yudiya mela ngu
bidodomo oolouwolo.
38 Nga mandega nga, ngu Yesus Nasaret
oningga ngulo mandeni Anutndo ene sunggi yelo,
Yuka Kundingiyimbo ko yanggangoni ulungga,
ene inowolo. Nguno ngu, Yesus endeni endeni
toongelo, oni simoo bale hoolooweyelowolo.
Anut eneya oodoni, ngunonggo oni simoo
bale Setando yombuliyelolo oodoni, ngu
yomosiyelootoni, mete tewolo.
39 Noole ngu Yesuslo koni oo bidodo tewoku,
Yuda ende bidodomo Yerusalemno nguya tetoni
kenowooto. Ene me onindo ngu oningga ngu
yolo, de mombi sanganimo sanggawelo udoyi
kumoowolo.
40 Ene sa nalu kabusayi nguno, Anutndo ko
yokutuwootoni, keda ootookootoni, yolo, tunoo
endesina yewolo.

41 Melenonggo ootookoowoku, ngu naluno, oni
simoo bale bidodo doongeyemo ma yeni tunoote-
wolo. Kini, oni bodagano nangge Anutndo kuli
sunggi yewoku, tunootetoni kenowonggori. Ngu
naluno, noole ene kenolo, oo nelo, sono nelo, oo
ngu tewooto.
42 Ene noole mamana mande yunolo ewolo.
Ye komo nolo mandene oni simoo baleno ne-
nengo wesiyoya, ngandiya eyi. Anutndo ngu oni
Yesusga ngu nangge sunggi yetoni, ngundo oni
simoo bale keda oolootenggoku, kumooyingomu
nguya, wilikoyelowalo ewolo.
43 Anutlo ingondudu eyingo oni bidodo, ngu on-
ingga ngulo mandeni wesiyolo ewonggori. Yesus
ko tewoku, ngundilo ngulo, oni simoo bale bidodo
nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, asa, Anut-
ndo enengo mbumbuwaye hamoo andangelo,
wongooni utoni kapengo yewalo ewolo.

Oni Sowe Gidalega, Yuda Oni Kini, Ngundo Yuka Kundingiyi Yowonggori

44 Pita ngu mande ngu etoni, ngu naluno
nangge, Yuka Kundingiyi, ngundo oni Anutlo
mande ingoyingomuku ngu bidodomo ombu-
wolo.
45 Yo, Yuda oni Yesusno nowoondoyemo hamoo
teyingo ngu Pitadodo mayewonggoku, ngundo
Yuka Kundingiyi oni sowe gidalegano nguya su-
leyootoni, ngulo ngundilo kenolo ngu, enengo
ingonduduno soliyokoyingo ulungga telo, ewong-
gori.
46 Ene ingootoyi, Yuka Kundingiyimbo mande
bungeyi keda yunootoni, ngunonggo Anut

bingami okoowonggori. Ngundilo telo etoyi, Pitando ewolo.
47 Onendo nga oni ngano sono (kundingiyi) ngu sunggi yeyunowa? Ndatelo ngulo, ene Yuka Kundingiyi ngu nooleno ngundilo yootenggolo ewonggori.
48 Ngundilo elo, Pitando Yuda oniku mande yunolo ewolo. Ye komo Yesus Kristus oowooyimo sono (kundingiyi) Koniliyas, ko, enengo keyimo oni ngadodo sono kundingiyimbo sonoyeloyilo ewolo. Ngundilo sono (kundingiyi) sonowoomukootoyi ngu, asa, Koniliyas, galodo Pita sumoo inololo ewolo. Ge komo nooledodo ngano nalu gidalega oodegago, noole Anutlo mande gome etuyeloyago toongelo ewonggori.

11

Pitando Enengo Ko Tewoku, Ngulo Yerusalemno Oni Simoo Baleno Ewolo

1 Aposel oni, ko, enengo oni Yesuslo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, Yudiya mela bidodomo oolootenggoku ngu, ngandilo ingowonggori. Oni sowe gidalega Yuda oni kini nguya, Anutlo mande kuli yolo, ingolo, nowoondoyemo hamoo tewonggorilo ingowonggori.
2 Ngundilo ngulo, Pita Yerusalem endemo oolouwolo. Yuda oni, ngundo Yesusno nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo Pita kenolo ngu, boguwoolo mande sanggawelo ewonggori.
3 Ge kuli oni sowe gidalega Yuda oni kini ngulo yano ulo, nguya oo newonggoku ngu! Elo ewonggori.

4 Ngundilo etoyi, Pitando ingolo, oo bidodo
eneno tunootetoni tewoku, ngu bidodo wesiyolo
ewolo.
5 No Yopa endemo oode, ngunonggo yem-
boongelo oluwono. Ngundilo tetoowe, nolo in-
gondudune yowoolengootoni, oo gula gabono
ombutoni, ngundilo kenowono. Ngu ooga ngu
kumba ulungga ngundilo, mundumi ngu namo-
laya. Ngu Sambononggo yeni, oolengo ulo, no
doongenemo ombutoni kenowono.
6 Nondo kumba newendemo gome gome
doongetelo kenowonoku, ngu nusago mela
ngano oluwonggo. Nguno nusago deguno sile,
kinikunali, nggunde, nu oo guladilo guladilo
oluwonggo. Ngu oo ngu, nondo bidodo kenolo
ingoweloyimbolo.
7 Ngundilo kenootoowe, Anutndo noya ewolo.
Pita, ge ootookooya, nusago ngu gula sang-
gaweya, utoya, kaya ne! Elo ewolo.
8 Ngundilo etoni, nondo gumi ewono. Oo
Bidodo Sembuli Sembune hamoo oolengo, no
ma! Nusago nga ngu sugabododo biyomi, no kuli
ngundilo ngu gula ma newono. Ngundilo ngulo,
no ma newanolo ewono.
9 No ngundilo etoowe, ene ngu manggowooga
Sambononggo ko ombulo ewokungga, ngundo
tambu elayayigakulo ewolo. Oo bidodo, Anutndo
yeyingomu, ngu gome metemi nangge. Ngulo
ngu, gedo komo ngu oo ngu sugabododo, elo ma
ewelo. Anutndo ngundilo ewolo.
10 Ngundilo etoni, Pita mande kuli ewoku
ngundilo ko ewolo. Ngundilo tambu kabusayi-
gaku Anutndo emukolo ngu, asa, ooku bidodo

woosootoni, Sambono ko oolewolo.
11 Kumba woosootoni, ooletoni, ngu naluno
nangge, oni kabusa noole oluwootoku yanggano
nguno mayewonggori. Oni gula Sisariyano
oolooteku, ngundo suleyelootoni, nono
mayewonggori.
12 Ngu naluno, Yuka Kundingiyimbo nono
ewolo. Ge nga oni ngaya oolouyi! Ge ingondudu
bulibali ulungga ma ingowelo. Ngundilo etoni,
ngulo oni dobooguline kandegula gidembolo gu-
lanangge ngu noya yade yade oololo, noole
Koniliyasndo ya newendemo uwootowo.
13 Noole utooye, Koniliyasndo nooleno ewolo.
Engel oningga nolo yano ombulo, dikatoni,
kenowonoku ngundo mande etoni, nondo in-
gowono. Engelndo nono mande elo ngundilo
ewolo. Ge oni suleyelootooga, Yopa endemo
oolouya, Sayimonno etoyiga ombuni. Ene
oowooyi gula Pita ngu.
14 Enendo mande gidalega etoni ingowa. Ngu
mandega nguno ngu Anutndo gengo mbumbuwa
andangelo, yomosinggelolo, ngunonggo gengo
yano oni ngu nguya bidodo ko yoyootoni, ngulo
mande ngundilo etuyelowa. Ngu Engel oningga
ngundo ngundilo ewolo.
15 Ariya, no mande damoni yelo, etoowe, Yuka
Kundingiyi eneno ombuwolo. Koletelo nooleno
ombuyingo, ngundilo oolengo eneno nguya om-
buwolo.
16 No Oo Bidodo Sembuli ngulo mande ngu
ko ingowonolo ewolo. Yondo ngu sonombo
oni simoo bale sonoyeloyingo, ene ye ngu Yuka
Kundingiyimbo sonoyelowa. Etoni, Pita mande

gula ewolo.
17 Ene kuli noole Yesus Kristus Oo Bidodo
Sembuli ngulo nowoondonayimo hamoo teyingo,
ngulo Anutndo sumange ulungga yunowolo.
Ngundilo nangge, Anutndo ene nguya sumange
yunowolo. Ngulo ndawu oninggado ene komo
Anutlo mandeni, ngu owelo yokowa? Oni gulado
mete Anutlo mandeni ma ukingowa. Hamoo
oolengo kini. Pitando ngundilo ewolo.

18 Ene Pitalo mande ngu ingolo ngu, ene ngu
mandega ngu yokolo, ene Anut bingami okoololo
ewolo. Ngu naluno, ene ngandilo ingowolo.
Anutndo oni sowe gidalegalo nowoondoye nguya
yowoolengolo, ene mete mande keda nguya
yunootoni oluwanggo. Ngundilo elo ingowolo.

Antiyok Oni Yesuslo Nowoondoyemo Hamoo Teyingo Oni Simoo Bale, Ngu Keda Tunootewonggori

19 Kuli Stiwen uleyi kumootoni, nguno
ngu, Yesuslo keyimo oni ngu kowuli ulungga
tunootewonggori. Ngulo oni Yesusno
nowoondoyemo hamoo teyingo gidalega sungo
sungo samukowonggori. Salo, oololo, Pinisiya
mela, Sayiparas meladoni, Antiyok ende nguno
ko tewonggori. Ene Anutlo mande ngu oni
sowe sungo Yuda oni kini, nguno ma wesiyolo
ewonggori. Kini, ene Yuda onino nangge Anutlo
mande wesiyolo ewonggori.
20 Ene oni gidalega ene kewooloyemo ngu
Sayiparas meladonimonggo, ko, Sayirin ende-
monggo, ngundo Antiyok endemo oololo, Girik

oni mande yunowonggori. Ene Oo Bidodo Sembuli Yesus, ngulo Mande Keda Mesalango ngu wesiyolo ewonggori.

21 Wesiyolo etoyi, Oo Bidodo Sembuli ngulo yanggangoni eneya oluwolo. Ngundilo ngulo, oni simoo bale oowooyingga Yesusno nowoondoye yowoolengolo, Oo Bidodo Sembuli ngulo nowoondoyemo hamoo tewonggori.

22 Ngundilo tetoyi, Yerusalemno Yesuslo keyimo oni simoo bale mande ngu ingolo, ene Banabas suleyootoyi, Antiyok oolouwolo.

23 Banabas Antiyok oololo, yeyootoni, Anutlo sumange eneya oodoni, yeyolo, oni oni telo, oni simoo bale bidodo ingonduduye samangalo mande yunowolo. Ye komo nowoondoye ingonduduye bidodomo yeya, ene komo Oo Bidodo Sembuli enengo mandeni nangge keyoyi, elo mande yunowolo.

24 Banabas ngu oni gome Yuka Kundingiyi, ko, Yesuslo nowoondoyemo hamoo teyingo damoni, ngu enengo newendemo ulo, hangelo, yanggango oluwolo. Ngulo ngu, simoo bale ulungga oolengo Yesuslo nowoondoyemo hamoo telo, Oo Bidodo Sembuli nguno ombuwonggori.

25 Ariya, ngu naluno, Banabas ngu Tarsas endemo ulo, Sol erewewelo oolouwolo.

26 Banabas Sol erewelo, kenolo, yolo, Antiyok endemo ko oolouwoliyo. Mooma gula ngu bidodomo, Sol Banabasya Antiyok nguno ootoolo, Anutlo oni simoo bale mande yunolo, etuyelootoli oluwonggo. Yo, hamoo, ene oni simoo bale ulungga oolengo Anutlo mande yunowolo. Antiyok nguno ngu, Yesuslo sulena

onindo oowooyi ngu Kristen oni koletelo, elo ewonggori.

27 Ngu naluno, Anutlo ingondudu eyingo oni gidalega Yerusalemnonggo ootookoolo, ende yokolo, Antiyok nguno oolouwonggori.
28 Oni gula kewooloyemo oluwoku, ngu oowooyi Agabas. Ene dikalo, Yuka Kundingiyi ngulo yanggangoni, ngundo etoni, elo ewolo. Oodoolo kumooyingo nalu ulungga Iserel mela bidodomo, ko, endeni endeni mela bidodomo nguya ombulo tunootewa.
29 Ngu mande ewoku ngu ingolo, ngulo Yesus keyimo oni simoo bale ene beye yeyi, Yudiya melako Yesuslo keyimo dobooguliye hoolooweyeloweloyimbolo suleyowelo mande gulanangge, elo gosiyowonggori. Ngundilo teweloyim, Yesuslo sulena oni sungo sungo beye enengomo oodoni, ngunonggo wesowoolo, gumi ngu kongga ngu tewelo, elo ewonggori.
30 Ene ngundilo tetoyi, Banabas Sol elagado beye ngu yolo, Yesuslo keyimo oni ngulo tabango onino yunoweloyimbolo Yerusalemno oolouwoliyo. Kootusina, ngu mande Agabas ewoku, ngu Rom melako sobosobo oni koleteyingo, Koloodiyas, enengo naluno, mande ewoku, ngu engge tunootewolo.

12

Herodndo Yems Uleni Kumootoni, Pita Yolo, Ya Biyomimo Yewolo

1 Ngu naluno, Iserel mela sobosobo koleteyingo
oni oowooyi Herod, ngundo Anutlo Yesus key-
imo oni simoo bale gidalega yutolo, yombu-
libaliyelolo, ya biyomimo yoyewolo.
2 Ene Yems, Yon koneyo, uleni kumoowolo. Ene
dugebo doongooni kumoowolo.
3 Ene ngundilo tetoni, Yuda oni yeyolo, ngulo
gome ingootoyi, ngulo Herod ene Pita nguya
yolo, ya biyomimo yewolo. Ene ngu damon-
ingga ngu Yuda oni Oomanongoyingo Yis Kini
Kingo Kayingo Kundingiyi Naluno (Enengo Pa-
sowa Naluwo) nguno tewolo.
4 Ngu naluno, ene Pita dowoolo, ya biyomimo
yelo, me oni wata namolaya kandeyemo yewolo.
Ngu me oni watangga gulanangge nanggega,
nguno me oni namolayayi ko telo oluwonggo.
Ngundo ngu Pita sobowooyi elo nguno yewolo.
Herodndo ngandilo ingondudu tewolo. Pasowa
naluwo kinitetoningga ngu, Pitalo mandeni Yuda
oni simoo bale doongeyemo wilikolo, Pita uleyi
kumoowalo ingowolo.
5 Ngundilo ngulo, Pita ya biyomimo oodoni, me
onindo nguno sobowoowonggori. Ene Yesuslo
keyimo oni simoo baledo ngu gooboongoolo,
Pitalo Anutno yanggango oolengo yemboonge-
wonggori. Anutndo Pita gome sobowooni, elo
ngulo yemboongewonggori.

Anutlo Sambono Oni Engel, Ngundo Pita Ya Biyomimonggo Andangewolo

6 Herod ene Pita yolo, tabango onino Nggawo
(Koot) mandeno yewelo ingowolo. Ngu suwoono,

Pita ene me oni elaya kewooloyalimo welewonggori. Ene ngu uto yanggango oowooyi sen, ngundo kekandeyi ela elaya gosiyowolo. Ene toongeweloyi kini, ngulo me oni ngu yamakono sobowoolo oluwonggori.

7 Ngu naluno nangge, Anut Oo Sembuli ngulo Sambono Oni, Engel, ngu tunootewolo. Ngu oningga ngu tunootetoni, solu himi ya newendemo himi yewolo. Engelndo Pita tanggeyisina dowoolo, yokutuwoolo ewolo. Sodedo ootookoo! Elo etoni, Pita ootookootoni, kekandeyimo utoku peselo, nggolongelo, melako solelo toongewolo.

8 Ngundilo tetoni, Engelndo ewolo. Pita gengo towi nenggulo yoya, yemuya, wanggagemo uto ngu yoya, ukingoya, gengo kengge goweyi (Su) ngu yoya, kenggemo ye! Ngundilo etoni, Pita ootookoolo, Engelndo oo ewoku, ngundilo temukowolo. Ngundilo tetoni ngu, Engelndo mande gula ewolo. Gengo dokikilo nenggulo yoya, teya, no keneloya, ombu, elo etoni, ngundilo tewolo.

9 Pita ngu ya gumingga ngu yokolo, ene Engel keyolo, oolelo, ene ngu ingowolo. Ngu ooga Engelndo etoni, hamoo ma tewolo. Ene ngu gabono nangge kenootenolo ingowolo.

10 Asa, Pita Engel elagaya oolouwoliyo. Oololo, me oni watangga koleteloga ko wata kootungga nguya dagayeloyingo ngu, ene watayi kini. Elagado ya biyomi yokolo, yade yade oololo, Yerusalem oonggoo pawa ngulo yamako yanggango biyomi teyingonggakuno oolouwoliyo. Ngu yamakongga ngu kuli enengombo goosoolo, kulundodo oluwolo. Ngulo

Pita elaga nguwoole ende oolelo, oole gula keyolo, salo oolouwoliyo. Oololo, Engelnggaku sodedonangge Pita yokolo toongewolo.

11 Ngundilo tetoni ngu, ngu naluno, Pitalo ingonduduni himi yetoni, ene ingowolo. Yo, no ataga ingootenoku, Anut Oo Bidodo Sembuli Sembune, ngundo enengo Engel suleyootoni, ombulo, ngundo Herod kandeyimonggo no noyoote. Ene oo bidodo Yuda oni simoo baledo biyomi nono tewelo ingondudu tewonggoku nguya, ngunonggo noyootelo ingowolo.

12 Pita ngundilo elo ingolo, Yon nemi Mariyando yano oolouwolo. Yon ngu oowooyi gula Mak. Ngu yanggano nguno, oni simoo bale oowooyingga gooboongoolo, Anutno yemboongelo oluwonggoku, Pita nguno oolouwolo.

13 Oololo, Pitando yamako endesinanggo ulewolo. Ngundilo yamako udoni, ya nguno ko teteku bale gulado ingowolo. Ngu balega ngu oowooyi Roda, ngundo yamako goosoowelo, yamakono oolouwolo.

14 Oololo, ngu balega, ngundo Pita manggowo ingolo, oni oni ulungga telo, ngulo ngu, ene yamako ma goosooyingo, sodedonangge yowoolengolo, kendutelo, ya newendemo ulo, meno manggalu telo ewolo. Ehe! Pita endesina dikateku awe! Meno manggalu telo, elo ewolo.

15 Ngundilo etoni ngu, yano onikundo ngu balega nguya ewonggori. Ge mboolombo goyoote! Ngundilo etoyi, ngu balega ngundo yanggango oolengo meno ewolo. No hamoo oolengo eteno! Pita endesina awe! Elo ko ewolo. Etoni,

yano onikundo gumi ewonggori. Ngu enengo Engelkundo ngu bine? Elo ewonggori.

16 Ene Pitando yamako senggedodo udolo oluwolo. Ngundilo telo oodoni, ariya, ene yamako goosoolo, Pita kenolo, soliyokowonggori.

17 Pitando kandeyi okoolo ewolo. Ye ali ma tewelo, elo ewolo. Ariya, Pitando ndaditelo mayeteku, ngulo damoni wesiyolo eweloyimbolo tewolo. Oo Bidodo Sembuli, ngundo ya biyomimonggo noyolo, endesina yewoku, ngulo mande wesiyolo ewolo. Ye komo, nga mande damoningga ngalo, Yemsno ko dobooguline gidalegano nguya etoyiga ingoyi. Ngundilo elo, Pita endesina ko oolelo, ene ende yokolo, yade ende gulano toongewolo.

18 Kootusina, sengelo sa ooletoni ngu, me oni Pita erewewonggori. Erewelo sumoo ewonggori. Pita ndano? Elo erewelo ma kenowonggori.

19 Herodndo ngu ingolo, ngulo ene oni suleyelootoni, ngundo Pita ko erewelo ma kenowonggori. Ngulo ngu, Pita erewelo yokolo, ngulo yamakono me oni watangga Pita sobowoowonggoku ngu, wilikoyelolo, ngu onikuya sanggili ulungga telo, ngu yoyolo, yuleni kumoowelo mande gosiyolo ewonggori. Ngundilo elo, Herod ene Yudiya ende yokolo, ene Sisariya endemo ulo, nguno oluwolo.

Herod Kumoowolo

20 Herod ene Tayiya, Sayidon ende elayaga ngulo oni simoo bale longge sambi telo, nguya sanggili ulungga tewonggori. Ngundilo telo yokootoyi, ngu ende elayaga ngu gooboongoolo,

Herodno mande yomosiyoweloyimbolo mande soweyolo ombuwonggori. Herodlo ya musiyomo ngulo sobosobo oni oluwolo. Ngu oowooyi Balastas. Ngu Tayiya Sayidon ende elayaga ngulo oni, ngundo Balastas sumoo inolo, suleyootoyi, ngundo Herodno oololo mande yoonenengowalo ewonggori. Nguno etoyi, ngundo ngulo sanggilini yeni imakeni, elo ngulo sumoo ewonggori. Ngu oni ngu, ene Herod ngulo melakonggo oowali uliyootenggoku, ngulo ene siyeweloyimbolo ewonggori.

21 Ariya, nalu gula Herodndo yeyingo, ngu naluno nguno, Herod ene mela oo bidodo sobosobo koleteyingo ngulo nenggulo gome gomemu telo, ombulo, oo bidodo sobosobo onilo yabano bibitelo, ngunonggo mande mande ulungga oolengo simoo baleno ewolo.
22 Mande emukootoni ngu, mandeni gome ingolo, ngulo oni simoo baledo meno manggalu telo, elo ewonggori. Ngu manggowooga ngu anut gula manggowo! Ngu onilo manggowo ngundilo kini! Elo ewonggori.
23 Ngundilo etoyi, Herod ene Anut oowooyi bingamini ma ewolo. Kini, ngu enengo newendemo gosiyolo, ene yowoolengolo, Anut bingami ma ewolo. Ngundilo tetoni, ngulo sodedonangge Anutlo Engel onindo ombulo, Herod udoyi, goweyimo buni tunootelo, ngundo songgiwi kilo netoyi, Herod kumoowolo.

24 Ene Oo Bidodo Sembuli ngulo mandeni yanggangododo telo, ngundo oni simoo bale nowoondoyemo udoni, ene gome keyowonggori. Ngu

mandeningga ngu ulungga tunootelo, ngundo
endeni endeni bidodomo oolouwonggori.
25 Banabas, Sol elagado, enengo kongga
ngu temukolo ngu, asa, ene Yon nguya yolo,
Yerusalemno ko oolouwonggori. Ngu Yonngga
ngu oowooyi gula Mak.

13

Banabas, Sol Elaga, Anutlo Kono Suleyelowonggori

1 Antiyok endemo, Yesus keyimo oni simoo bale
kewooloyemo Anutlo ingondudu eyingo oni, ko,
etuyeloyingo oni nguya nguno oluwonggo. Ngu
oni ngu oowooyi ngandilo: Banabas; Simiyon,
ene oowooyi gula Nayisa, (ngu damoni ngundilo
goweyi iliyo); Lusiyas, ngu Sayirin endemonggo
oni; Maneyen ngu Herod, mela sobosobo ko-
leteyingo oningga, ngulo dobooyi; ko, Sol oningga
nguya oluwonggori.
2 Nalu gulano, Yesuslo keyimo oni simoo bale
Anut Oo Sembuli nguno yambo mande telo,
oowali oo nguya loogu telo, yemboongetoyi, ngu
naluno, Yuka Kundingiyi, ngundo eneya ewolo.
Ye komo Banabas, Sol, elaga, nolo ko nangge
telilo sunggi yelowolo. Yo, ene nondo ko teyi, elo
negoyelowonoku, ngu nangge teyaliyilo ewolo.
3 Ariya, Yuka Kundingiyimbolo mande ingolo,
ene oowali oo bidodo loogu telo, ene kundingiyi
ootoolo, ngunonggo ene yanggango yemboongelo
oluwonggo. Ngundilo oode yokolo ngu, asa, ene
Banabas, Sol, elaga, tabayalimo kandeye yelo,
Anutno yemboongelo ngu, ko ngulo nangge teli,

elo logoyelowonggo. Ngundilo telo, Banabas, Sol, elaga, suleyelootoyi sawoliyo.

Banabas, Sol, Elaga, Sayiparas Meladonimo, Mande Gome Ngu Yootunolo Ewoliyo

4 Yuka Kundingiyi ngundo suleyelootoni, Banabas, Sol elaga sawoliyo. Ngundilo ngulo, Banabas dobooyi Sol nguya ende gula oowooyi Selusiya nguno ulo, ngu wendeyino nguno wanggo sanganimo ooletoli, wanggobo yoyolo, Sayiparas meladonimo oolouwoliyo.
5 Oololo, Sayiparas meladoni nguno ende gula oowooyi Salamis nguno tunootewoliyo. Ngu endega nguno, Yuda onilo goobooyingo ya nguno ulo, Anutlo Mande Keda Mesalango ngu yano wesiyolo ewoliyo. Yon oningga ngu nguya Banabas, Sol, elaga hoolooweyelolo, ko tewolo.
6 Banabas, Sol, elaga, Sayiparas meladoni, ngu bidodomo endeyolo, yade oololo, Pepos endemo uwoliyo. Ngu endemo nguno, Yuda oni gula kenowoliyo. Ngu oningga ngu, ene kosonggi oowooyingga teloluwolo. Ngu oningga ngu enengombo ngandilo ete. No Anutlo ingondudu eyingo oni eteku ngu, ene ebe ganagana ete. Ngu oningga ngu oowooyi Ba-Yisas, oowooyi gula ngu Elimas.
7 Ba-Yisas oningga, ngundo Gabman mela koleteyingo oni ngulo dobooyi. Koleteyingo oningga ngu oowooyi Serigiyas Polas. Enengo ingondudu ngu gome oolengo. Ene Anutlo mande ingowelo, ngulo Banabas, Sol, elaga negoyelowolo.
8 Ene Elimas kosonggidodo oningga ngu, oowooyi Girik mandeno ngu damoni ngandilo:

ngu kosonggi oni. Ngu oningga, ngundo Banabas, Sol, elagado, Anutlo mande wesiyolo etoli, enendo tootoongolo gosiyoweloyimbolo. Ngundilo tetoni, ngulo ene mela oo sobosobo koleteyingongga, ngundo Anutlo mande ingolo, newende nguno ma yewelo, elo ingolo gosiyowolo.

9 Asa, Sol, oowooyi gula ngu Pol, ngundo Yuka Kundingiyi ulungga bidodomonggo Elimas gome gome kenondadangelo, manggaluwoolo ewolo.

10 Ge Setan nangoni! Ge damoni gome mesalangombolo sanggili teteku ngu, gengo damoningge ngu biyomi, ko, gengo ebe ganagana oo biyomingge, ngundo nowoondogemo ulungga ooloote! Ngundo Oo Bidodo Sembuli oole damoni gome ngu yombuliyeloloote! Gengo damoni biyomingga, ngu ma yokowa, bine?

11 Ariya, ingo! Ataga, Oo Bidodo Sembuli enengombo gulewa! Gutolo doongengge ukingowa! Ataga, ge sa ma kenowa! Ge ngundilo oode, nalu gidalega yokowalo ewolo. Polndo ngundilo etoni, sodedonangge goboole woolo iliyo gula tunootelo, ngundo Elimas doongeyi ukingowolo. Ngundilo ukingootoni, mela ma kenowolo. Mela ma kenoweloyi telo, ngulo ene oni erewelo erewelo oololo, oni gula dowoolo, ingootoni, ngundo mete hooloowenelonilo erewewolo.

12 Mela oo sobosobo oni ulungga ngu kenolo, soliyokolo, sosolelo, ene Anut Oo Bidodo Sembuli, ngulo mandeni ingolo, newendemo Anut ingootoni, hamoo tewolo.

Banabas, Sol, Elaga, Pisidiya Melako Antiyok

Ende Nguno Ko Tewoliyo

13 Polya oni endeyoyingo, ngu bidodo Pepos
ende yokolo, wanggo sanganimo oolelo, Pega
ende, ngu Pampiliya melako oolooteku, nguno
oolouwonggori. Oololo, Yondo oniku yoyokolo,
enesu nangge Yerusalemno ko oolouwolo.
14 Ooloutoni, oni sungoku Pega ende yokolo,
oololo, yade Antiyok ende, Pisidiya melako
oolouwolo. Ngu nalungga ngu, Kengeyingo nalu
ngulo ene Yuda onilo goobooyingo yano ulo,
nguno bibitewonggori.
15 Bibitetoyi, goobooyingo ya ngulo tabango,
ngundo mamana mande Anutlo ingondudu
eyingo onilo mande kandangewolo. Kandangelo
yokootoyi, kootusina, Polndo enengo dobooguliyi
nguya negoyelolo ewolo. Dobooguline, ye
mande gula simoo bale nowoondoye yanggango
yunoweloyi moole tetoningga ngu, mete
wesiyoya, etoyiga ingoyilo ewolo.
16 Ngundilo etoyi, asa, Polndo ootookoolo,
kandeyi okoolo, elo ewolo. Ye Iserel oni, ye oni
sowe oowooyingga Yuda oni kini Anutlo ingolo,
yambo mande tetenggoku ngu, ye ingoyi!
17 Nga Iserel oni ngalo Anutga, ngundo osisam-
banayimo yootunoyelolo, sunggi eneno yewolo.
Ngu naluno, ene Igip melako yuto oodoyi, ene
Anutndo oode, oni simoo bale oowooyingga
yoyeni tunootewonggori. Kootusina, Anutlo
yanggangonimbo ko yoyootoni, Igip mela yokolo
sawonggori.
18 Oni kini kingo melako nguno, mooma onibi
elaya (40) nguno, Anutndo Iserel oniku enengo
mandeye damoniye biyomi teyingomu, ngulo

Anutndo newende kowuli ulungga oolengo ingowolo.

19 Anutndo Kenan melako oni simoo bale sowe kandegula gidembolo elaya (7) yombuliyelowolo. Yombuliyelolo, melaye Iserel oni simoo bale yunowolo. Ene ngu melangga nguno oluwonggoku, ngu mooma ulungga oolengo (450) nguno oluwonggo.

20 Kootusina, Anutndo Iserel oni wilikoyeloweloyi oni ngu kandeyimo yetoni, ngundo Iserel simoo bale soboyelowolo. Ene ngundilo telo oodoyi, oololo, Anutlo ingondudu eyingo oni oowooyi Samuwel oningga ngulo naluni ngu kinitewolo.

21 Ngu naluno, Iserel simoo baledo mela oo bidodo sobosobo koleteyingo oni gula yowelo, ngulo Anutno sumoo elo ewonggori. Etoyi, ngulo Anutndo oni gula oowooyi Kis, ngu nangoni ngu yunowolo. Ngu Kis oningga ngu nangoni oowooyi ngu Sol. Ngu oningga ngu, Beniyamin oningga, ngulo sembeni. Sol ngundo sobosobo oluwoku ngu, mooma onibi elaya (40) oluwolo.

22 Ene Anut Oo Bidodo Sembuli, ngundo Sol oningga ngu andangelo, Dewit yolo, ngu musiyomo yewolo. Anutndo oni simoo baleno Dewitlo, ngandilo ewolo. No Dewit Yesi nangoni kenowono. No nowoondone ngu enengo gome ingooteno. Dewitndo ngu nondo ingootenoku, ngundilo ko tewa. Anutndo ngundilo ewolo.

23 Anutndo ngulo kuli mande gosiyoyingo ngundilo tunootewolo. Ngu ngandilo ewolo. Dewitndo ngulo sowenimo ngu, nguno nondo Yesus yewe tunootewalo ewolo. Ngu oningga,

ngundo ngu Iserel oni simoo bale bidodo damoni biyomimonggo ngu andayelolo, ko yoyowa. Ene noole Ko Yoyoweloyi Oni.

24 Kulimi Yesus ma ombuyingomo, ngu naluno, Yondo Iserel oni simoo bale bidodomo mande wesiyolo yunolo ewolo. Ye komo nowoondoye hamoo yowoolengoya, sono (kundingiyi) nga sonoyilo ewolo.

25 Yon enengo koni namoko yokoweloyi naluno, ene sumoo yunolo ewolo. Ye noya ndatelo etenggo? No ngu yendo oningga sobowoolo oolootenggokungga ngu kini. Ene ye ingoyi. Oni gula no kenelolo, ombutekungga ngu, ene oni ulungga oolengo oowooyidodo. No ngu enengo ko oni nangge.

26 Ye dobooguline, Ebarahamlo osisembeni, ko, ye oni sowe gidalega Anutlo yambo mande tetenggoku oni, ye ingoyi! Anutndo mandega ngu nooleno soweyowoku ngu ngandilo. Anutndo Yesus ngu noole ko yoyoweloyimbolo soweyowolo.

27 Ene oni Yerusalemno ko enengo tabango oni ngudodo, Yesus oningga ngulo ene gome ma ingolo, kootu inowonggori. Ene Kengeyingo nalu bidodomo, Anutlo ingondudu eyingo onilo mande ngu kandangelo ingowonggoku, ene nowoondoyemo ma yewonggori. Yo, Anutlo ingondudu eyingo onindo oni simoo baledo Yesus kootu inowanggolo kuli eyingomu, ngu ataga engge tunootewolo.

28 Yudalo tabango onikundo ngu Yesus goweyimo biyomi gulalo uleyi kumooweloyi, oo gula ma kenowonggori. Kini, ene Rom Gabman oni,

ngundo Iserel melako oo sobosobo koleteyingo oni oowooyi Payilat, nguno meno manggalu telo ewonggori. Udooga kumooni! Elo ewonggori.

29 Ene ngundilo telo yokolo, kootusina, de mombi sanganimonggo andangelo yolo, mele gulano melengoowanggo. Ene Anutlo ingondudu eyingo onindo mande nakangoyingo ooku bidodo temukowolo.

30 Yesus kumootoni, melengooyingomu, Anutndo ngunonggo, ene ko yokutuwootoni, ko keda ootookoowolo.

31 Ngundilo tetoni, oni Galili melakonggo Yesusndo Yerusalem mayeyingomu ngu, nalu oowooyingga Yesus kenowonggori. Ngu oni, ngundo Yuda oni simoo baleno ngulo mande wesiyolo ewonggori.

32-33 Ene mande gula ewolo. Noolendo mande gome ngu yeno wesiyolo eteto. Ngu ooga kuli Anutndo noolengo osisambanayi yunowelo mandelo gosiyowolo. Yo, ngu ooga Anutndo elo tewelo mande elo gosiyoyingomu, ngu ataga, noole enengo bugobugonimo engge tunootete. Yo, yambo Sam bukno Anutndo Yesuslo ngandilo ewolo.

Ge nolo nangone. No ataga oni doongeyemo wesiyolo no gengo awanggelo ewolo. *Sam 2:7*

34 Anutndo Yesus melenonggo ko yokutuwooyingomu, ene meleno ko ulo, ma buwoo yewolo. Ngulo ngu, Anutlo mandeno ene ngandilo ewolo.

No oo gomemu kundingiyi ye yunowanoku, kulimi no oo ngundilo Dewit inowelo

mande gosiyolo ewonowolo ewolo. *Ayisaya 55:3*

35 Ngundilo ngulo, yambo Buk Sam gulado Anutya ete.
Ge gengo oni kundingiyi yokootoyi, ma buwoo yewalo ewolo. *Sam 16:10*

36 Noole ingooteto. Dewit ene Anutndo ingooteku, ngundilo oni simoo bale kewooloyemo enengo mandeni ngu keyolo, ko tewolo. Kootusina, ene kumootoni, enengo osisembeni tanggeyemo melengoowolo. Ene ngu goweyi ngu buwoo yewonggori.

37 Yo, Dewitlo goweyi buwoo yetoni, ene ngu oningga ngu Anutndo yokutuwootoni, keda ootookooyingongga ngu, ene ma buwoo yewolo.

38-39 Ariya, ye dobooguline, ngu mandega ngu gome ingoyi! Noolendo mande ngandilo ngulo yeno wesiyolo eteto. Ye Yesusno nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, Yesus ngundo, yengo mbumbuwa bidodo andangelo, sonowoolo kapengo yewolo. Ene Moseslo mamana mandeno, ene mete yengo mbumbuwa andangetoyi ngu, ene ngu ooga, ngundo Anut doongeyimo goyeni, oni nenengo ma tunootewanggo. Kini, nga Yesus oningga ngando nangge ene mete oni simoo bale bidodo mbumbuwa andangetoni, Anut doongeyimo yoyeni, ye oni nenengo gome tunootewanggo.

40 Ngundilo ngulo, mande nga yeno ombuteku ngu, ye ingondale teyi! Ngu ooga yeno ma ombuwakulo, ngulo kulimi Anutlo ingondudu eyingo onindo, ngulo ewonggori. Anutlo bukno, enendo ngandilo ewolo.

41 Ye yumooyinolo, kootusina mande ewonggoku
oni, ye ingoyi! Ye ngu ooga ingondudu
ulungga ingolo, ngulo biyomi yewa. Ngulo
no yengo naluno ko gula tewanoku, ene
oni gulado ngu kongga ngulo yeno etoni,
ye ngu ingolo, hamoo etelo ma ingowelolo
ewonggori. *Habakak 1:5*

42 Ngundilo mande emukolo ngu, Pol, Banabas elaga, endesina ooletoli, oni simoo baledo eneya, elo ewonggori. Andeno nalu kundingiyingga nguno nguya, nga mandega nga nangge, nooleno ko wesiyoya elilo ewonggori.

43 Ene goobooyingo ya yokolo, endesina oolelo, Yuda oni simoo bale oowooyingga oolengo, oni sowe sungoku nguya Anutlo mande ingolo, ngulo koyi tetenggoku oni, ngundo Banabas, Pol elaga keyelowonggori. Ngundilo keyelootoyi, elagado Anutlo sumange mande ngu yanggango teya oliyi, elo ingondudu yunowoliyo.

44 Andeno, nalu kundingiyimo, ngu endemo oni simoo baleku namoko bidodo, ngundo Oo Bidodo Sembuli ngulo mandeni ingowelo, goobooyingo yano ulo gooboongoowonggori.

45 Oni simoo bale ulungga oolengo mayelo, gooboongootoyi, Yuda onindo ngu oni sowe gidalega Yuda oni oowooyingga oolengo ngu yeyolo, nowoondoyemonggo biyomi ulungga ingowonggori. Ngulo ngu, ene damoni yelo, Pol elagalo mandeyali tootoongolo, yombuliyolo yumooyunolo, kootuyalisina nguya mande mande tewonggori.

46 Ngundilo tetoyi, ngulo ngu, Pol, Banabas elagado mande yanggango oolengo manggalu telo

ewoliyo. Hamoo, noole Anutlo mande komo ye
Yuda onino koletelo elogo, ene ye nga mandega
nga ngu yokolo, kootu inowonggori. Kootu inolo,
ye yengombo ingonduduyemo ye mete Anutya
suwoo suwoo keda sugi sugi oluweloyi, ngu ma
yowelo ingootenggo. Ngulo ngu, ye ingoyi! Ataga
noole yowoolengolo, oni simoo bale sowe gi-
dalegano, Yuda oni kini nguno sawalo.
47 Anut Oo Bidodo Sembuli, ngundo nooleno
mande yanggango yunolo, Pollo ngandilo ewolo.
No ge goyetenoku ngu, ge oni sowe gidalega
Yuda oni kini ngulo solu. Gedo ende
mela bidodo nguno, oni simoo bale bidodo
hoolooweyelolo ewolo. Ngundilo tetoyi,
Anutndo ngu oni simoo bale ngu mbum-
buwa andangeyunolo, ko yoyowalo ewolo.
Ayisaya 49:6
48 Oni sowe gidalega Yudalo goobooyingo yano
oolootenggoku, ngu mandega ngu, mandeni in-
golo ngu, ene oni oni telo ewonggori. Anut
Oo Bidodo Sembuli, ngulo mandeni ngu gome
oolengo! Elo ewonggori. Ngulo ngu, simoo bale
bidodo Anutndo sunggi yewoku, ngundo keda
suwoo suwoo oluweloyiga, ngu oolo, ene Anutlo
nowoondoyemo hamoo tewonggori.
49 Ngu naluno, Oo Bidodo Sembuli mande ngu
mela gidalega bidodomo oolouwolo.
50 Ene Yuda onindo ende ngulo bale yambo
mande tetenggoku oowooyedodomu, ende ngulo
tabango oni ululumu oowooyedodomu, ngu
nguya nowoondoye yeyi, sanggili tetoyi, ngundo
Pol, Banabas elaga yutolo, enengo ngu endega
ngu yokoya sali, elo keyowonggori.

51 Ngundilo tetoyi, ngulo Pol, Banabas elagado
ootookoolo, keyalimo gugukakawu mela ngu en-
demo nguno kasiyootoli, melako uwolo. Simoo
bale ngu enengo damoni biyomiye, ngu ngundiya
olini, elo ngulo kumana biyomi yeyunowoliyo.
Ngundilo telo, elaga ootookoolo, Ayikoniyam
ende oolouwoliyo.
52 Yesuslo ko oni simoo bale ngu, ene Yuka
Kundingiyimbo nowoondoyemo yanggango
oolengo ulo, hangetoni, ene ngunonggo oni oni
ulungga oolengo tewonggori.

14

Banabas, Pol Elaga, Ayikoniyam Endemo Ko Tewolo Mande Wesiyowoliyo

1 Ayikoniyam endemo nguya, ene Anutlo
mande wesiyolo, ngundilo tewoliyo. Banabas,
Pol elaga, enengo damoniyali ngundilo teteliku,
ngu Yuda onilo goobooyingo yano ulo, nguno
Yesuslo mande wesiyolo ewoliyo. Elayaga ngu
mande gome wesiyolo etoli, ngulo Yuda oni
simoo bale, ko, oni simoo bale sowe gidalega
oowooyingga oolengo nguya mandeyali ingolo,
nowoondoyemo hamoo tewonggori.
2 Ene Yuda oni gidale ngu nowoondoyemo
mande ngu ingootoyi, hamoo ma tewonggori.
Ngulo ngu, ene oni sowe gidalega nowoondoye
yokutuwootoyi, ngulo ene oni elayaga nowoon-
doye sanggili telo, longge tewonggori.
3 Banabas, Pol elaga, Ayikoniyamno nalu
pelungga nguno oluwoliyo. Elayaga ngu Oo
Bidodo Sembuli ngulo mandeni wesiyolo

ewelo, yanggango yewoliyo. Oo Bidodo Sembuli ngundo, elayaga ngu kandeyali yeni, yanggangododo tetoni, ngundo ko damoni sungo oolengo onindo ma teweloyim ngu telo, ene oni simoo bale etuyelowoliyo. Oo Bidodo Sembuli ngulo sumangeni ko mandeni ngu hamoo oolengo, elo ngundilo etuyelowoliyo.

4 Ene ngu endemo oni simoo bale ngu wesowoolo, wata elaya tewonggori. Wata gula Yuda oniya siyewonggori. Wata gula Yesuslo Aposel oni elayagakuya siyewonggori.

5 Ngundilo tetoyi, kootusina, oni sowe gidalega, Yuda onidodo, ko enengo tabango oni nowoondoyemo hamoo ma teyingomu, ngudodo ootookoolo, gooboongoolo, mande elo gosiyolo, Pol, Banabas elaga, biyomi yunowelo ingowonggori. Ngulo ngu, ene digi yolo, oolongoolo, yuleyi kumoowelo, elo ingowonggori.

6 Mande ngundilo gosiyootoyi, ene Banabas, Pol elaga, ngu ingolo, ngulo sodedonangge ene yade oololo, Layikoniya melako nguno Listara, Debi ende elayaga, ngu tanggeyimo ende nguno nguya sawoliyo.

7 Salo, ene Anutlo Mande Keda Mesalango ngu ende nguno koyi telo, wesiyolo ewoliyo.

Banabas, Pol Elaga, Listara Endemo Ko Tewoliyo

8 Ngu naluno nguno, Listara endemo, oni gula bibitelo oluwoku, ene keyi ngu yanggango kini. Ene kulimi nemimbo keyi biyomi ngundilo yomoowoolo. Ngu oningga ngu keyimbo bodaga ma endeyoyingo.

9 Polndo mande etoni, ngu oni keyi biyoming-
gakundo Pollo mande gome ingolo oluwolo.
Ngundilo ingootoni, Polndo gome gome kenon-
dadangelo, ingowoku, ene newendemo hamoo,
ngundo ngu ene metemi teweloyi, ngu kenowolo.
10 Ngundilo ngulo, Polndo mande eneno meno
ewolo. Ge ootookooya, kenggebo nenengo dika!
Elo etoni, oninggaku ngundilo ingolo, ariya,
sodedonangge ene palelo oolelo, kewoongolo
oolouwolo.
11 Ene ngundilo tetoni ngu, oni simoo bale
ulungga oolengo ngu ooga Polndo teteku, ngu
kenolo ngu, Layikoniya mandenonggo meno
manggalu telo ewonggori. Anut, galo oni
ngundilo tunootelo, nooleno ombutenggoku ngu!
Meno elo ewonggori.
12 Banabas anut gula oowooyi Sus, elo, ko,
Pol ngu anut gula, oowooyi Hermis ewonggori.
Ngundilo oowooyi etoyi, ndawugalo ngulo, Pol-
ndo ngu keyi biyomingga nguya ootookoo, elo
etoni, ngulo ene Polya anut Hermislo ewonggori.
13 Suslo koodu ya, ngu ende ngu dabemisina
oluwonggori. Ngu goobooyingo yangga ngulo
Suslo woolo yeyingo oningga, ngundo bulmakau
ulumoni gula yolo, ilosala utono gosiyoyingomu
yolo, ombulo, sisi pawa yamakono ombuwong-
gori. Ngundilo tetoyi, ende ngulo oni simoo bale
ngu bidodo gooboongoolo, Banabas, Pol elagano,
woolo yewelo, elo tewonggori.
14 Ene ngundilo tetoyi ngu, Aposel oni
elayaga, ngu Banabas, Pol, mande ngu ingolo
ngu, ariya, enengo nengguloyali dowoolo,
oomboongeweloyi telo, kendutelo, simoo bale

kewooloyemo oololo, manggalu telo ewoliyo.
15 Ye oni simoo bale, ndatelo ngulo, ye ngundilo
tetenggo? Noole ngu oni oolengo, noole ye
ngundilo! Ngu hamoo noole oni nangge! Noole
ombulo, Mande Keda Mesalango ngu wesiyolo,
yeno elo, ngulo ye ngu ingolo, damoni biy-
omi ngu yokoya, ye yowoolengoya, nowoondoye
Anutno yeya, nguno keda oliyi. Anut ngundo
sambo, mela, wendeyi, nguya yewolo. Ngano oo
oolootenggoku, ngu bidodo nguya yewolo.
16 Hamoo, kulimi ngu oni simoo bale mela
bidodomo yoyokootoyi, enengo damoniye biy-
omimo endeyolo oluwonggori.
17 Ene Anut doongeyimo, oo ngu bidodo ma
kombitewolo. Kini, ene oo gomemu nooleno
teteku, ngulo noole tunoo oolengo etuyelooteku,
ene Anut gome. Ene Sambono oode, ngunonggo
sono medugu yeni, yeno ombulo, ngundo tetoni,
oowali ulungga gome oolete. Enendo oowali
gome noole yunolo, ngunonggo ye nowoondoye
yeni, oni oni tetelo ewoliyo.
18 Banabas, Pol elagado, ngu mandega ngu
ewoliyo. Ene elayaga ngu oni simoo baledo
woolo yewelo tewonggoku ngu yokoyi, elo, ko
yanggango tewoliyo. Nguno ngu, ye komo noole
elagano, woolo ma yewelolo ewoliyo.

Onikundo Digi Yolo, Pol Ulewonggori

19 Ariya, ngu naluno nguno, Yuda oni
gidalega ngulo ende elayaga ngu Antiyokno
Ayikoniyamno, ngu Listara endemo mayelo,
endemo oni simoo bale nowoondoye
yokutuwoolo ganaganayelowonggo. Ngundilo

ganaganayelootoyi, ngulo endemo oni ngu sanggili ulungga telo, ene digi yolo, ngundo Pol uleyi kumoowolo. Pol bingo woosoolo, endesina oolelo, nguno yewonggori. Oni Pol ulewonggoku, ngundo ngu Pol kumoowolo ingowonggori.

20 Ene Yesuslo keyimo oni simoo bale mayelo, Pol bingonggaku pawangolo oluwonggori. Oodoyi, Pol ko ootookoolo, ende newendesina ko ulo welewolo. Sengetoni, dobooyi Banabasya, Debi endemo oolouwoliyo.

21 Ngu Debi endega nguno, ene mande gome ngu wesiyolo ewoliyo. Nguno simoo bale ulungga koyi tetoli, ene Yesuslo ko oni tunootewonggori. Kootusina, ene Listara, Ayikoniyam, Antiyok endemo ko oolouwoliyo.

22 Nguno Yesuslo keyimo oni simoo bale nowoondoye yanggango yunolo, mande ewoliyo. Ene mande yanggango elo ewoliyo. Ye komo nowoondoyemo hamoo teyingo yanggango olini. Noole Anutlo endega enengombo oni simoo bale soboyelooteku, ngu newendesina uwelo ngu, asa, koletelo ngu, noole komo melako ngano kowuli ulungga koolowoologo uwatolo ewoliyo.

23 Ende ngu bidodomo, Pol, Banabas, elagado, ngu oni Yesusno nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yanggango yunolo, ngu sunggi yetoli, ngu oni, ngundo tabango tunootewonggori. Ngundilo tetoyi, oni simoo bale ene oowali yokolo, kundingiyi telo, yemboongelo nangge ootoolo, ngunonggo tabango oniku ngundo Oo Bidodo Sembuli Sembunayi ngu kandeyemo yelo, ndawugalo ngulo, ene nguno nowoondoyemo hamoo tewonggoku ngulo.

Banabas, Pol Elaga, Ene Antiyok Ko Oolouwoliyo

24 Kootusina, Banabas, Pol elaga, Pisidiya mela kewoolo oololo, Pampiliya melakokuli tunootewoliyo.
25 Elagado oololo, Pega endemo mande wesiyolo elo yokolo, ene kootusina, elayaga ngu Ateliya ende wendeyino nguno uwoliyo.
26 Ngundilo ulo, Ateliya endemonggo ngu wanggono ooletoli, wanggobo yoyolo, Antiyok endemo ko ulelewoliyo. Kuli ngu endemo Yesuslo keyimo oni simoo bale, ngundo elayaga ngu Anutlo sumangeni nguno nangge ko teli, elo sunggiyelowoliyo. Elayaga ko ngu teli, elo sunggiyelootoyi, ene ko ngu temukowoliyo.
27 Banabas, Pol elaga, Antiyok endemo mayelo ngu, Yesuslo keyimo simoo bale goobooyelolo, ko tewoliku ngulo mandeni oo bidodo wesiyolo, elo ewoliyo. Ene oo bidodo Anutndo eneya telo tewonggoku, ngu bidodo ewoliyo. Anutndo oni simoo bale sowe sungombolo yamako goosootoni, ene nguya nowoondoyemo hamoo tewonggori.
28 Ngundilo elo, elaga, Yesuslo keyimo oniya nalu ulungga nguno oluwoliyo.

15

Aposel Onilo Goobooyingo Ulungga Yerusalemno Tunootewolo

1 Ene Yuda oni gidalegado, ngu Yudiya mela yokolo ngu, Antiyok endemo mayelo, Yesuslo keyimo oni simoo baleno mande mande etuyelolo,

elo ewonggori. Ye Moseslo mande damoni ngu
ma keyolo, moondeye ma yomosiyootoyi ngu,
ariya, Anutndo ye ma yoyowa. Ngundilo ngulo,
ye komo Mosesndo damoningga ngu keyoyilo
ewonggori.
2 Ngundilo mande etuyelolo, etoyi, Pol, Banabas
elaga, mande ngu ingolo, ariya, ene sanggili
ulungga ngu oni nguya tetoli, ngu oni nguya
longgesambi ulungga tewonggori. Ngundilo
tetoyi, asa, Yesuslo keyimo oni simoo baledo
Pol, Banabas elaga, ko, ngu melako oni gidalega
nguya suleyelootoyi, Yerusalem nguno ngu, man-
dega ngu, Yesuslo Aposel oni, ko tabango oni
ululu ngudodo yomosiyowelo oolouwonggori.
3 Ngulo simoo baledo ngundilo suleyelootoyi,
salo, oololo, Pinisiya mela, Sameriya mela ngu
ende elayaga ngu kewoolokuli oololo uwonggori.
Yade oololo, Yesuslo keyimo oni ngu oo tewoliku,
ngulo Anutndo oni sowe gidalega nowoondoye
yowoolengootoni, ene nowoondoyemo hamoo
tewonggori. Ngundilo etoli, Yesuslo keyimo
oni nowoondoyemo ingolo, ngulo ene oni oni
tewonggori.
4 Pol, Banabas, elaga oololo, Yerusalemno
tunootewoliyo. Yerusalemno Yesus keyimo simoo
bale, Yesuslo Aposel oni, tabango oni, ngundo
yeyolo kambayelowonggori. Pol, Banabas ela-
gado, Anutndo ko tewoliku, ngulo mande bidodo
yootunolo ewoliyo.
5 Ngundilo etoli, ngu naluno, Parisi oni gidalega
ngu Yesusno nowoondoyemo hamoo teyingomu,
ngundo ootookoolo, Pol Banabas elaga goweyal-
imo mande sanggawelo etenggo. Ye komo oni

sowe gidalegalo moondeye yomosiyelootoyiga,
ene komo Moseslo mamana mande ngu keyoyi!
Ewonggori.
6 Ngundilo etoyi, ariya, Yesuslo Aposel oni,
tabango onidodo goobooyingo, ngu mandega ngu
yomosiyowelo ewonggori.
7 Ene mande mande ulungga elo, mande
pelungga woosoowonggori. Ngundilo tetoyi,
Pitando ootookoolo ewolo. Yesuslo keyimo
dobooguline, ye ingootenggo! Anutndo kuli
ko nga bayetelo, noole yunowolo. Ene no
yootunonelowoku ngu, no mande gome ngu
nangge etoowe, ngulo oni sowe gidalega ngu
mande ingolo, nowoondoye yowoolengolo,
hamoo tewanggo.
8 Anutndo ngu oni bidodo nowoondoye kenolo
ingoote. Ene galo etuyelolo, ene nowoondon-
ayemo metemi ingootenggoku, ngulo ene Yuka
Kundingiyi ene yunoote. Noole yunowoku
ngundilo.
9 Anutndo damoni gula noole yunolo, da-
moni guladilo gula ene ma yunoote. Kini, ene
Anutlo nowoondoyemo hamoo tetoyi, nguno ene
nowoondoye yeni namboyi mete tetoyi, nooleno
nguya ngundilo tewolo.
10 Ngundilo ngulo, ye ngundilo tetoyi, ngulo
Anutndo ye gumi ogingoyingo yeyunowa, bine?
Ye ngu oo kowulingga, ngundo Yesuslo keyimo
simoo bale bungeye ma gosiyowelo. Kulimi
osisambanayi noole nguya ngu kowulingga ngu
koolowooweloyi, ngu ereremo kini.
11 Kini, ene noole ngu nowoondonayimo
hamoo tetoni, hamoo ingowato. Oo Bidodo

Sembuli Sembunayi Yesuslo sumangeningga, ngundo nangge noolengo bidodo yoyowoku ngu! Ngundilo nangge, ngu oni nguya yoyowaku ngu! Elo ewolo.

12 Pitando mande ngundilo emukootoni, goo-
booyingo ngundo mande gome ingolo, ene
nenetewonggori. Ngu naluno, Pol, Banabas ela-
gado, damoni sungo oolengo gula onindo ma
teweloyim, ngu tewoli; ngu Anutlo sumange
mande, Anutndo ene kandeyalimo tetoni, simoo
bale sowe gidalega kewooloyemo, mande oo
tewoliku ngu nangge etoli, ene sodeyelo in-
gowonggori.

13 Elagado mande elo yokootoli, asa, Yemsndo
ewolo. Yali dobooguline, yali nolo mande nga
ingoli!
14 Sayimondo yalino kuli ewoku ngu, koletelo
Anutndo oni sowe sungomo ombulo, ene ngu
kewooloyemo enengo simoo bale nenengomu
yoyowolo.
15 Yo, Anutndo oni sowe gidalega
ngu kewooloyemo, ene gidalega Anutno
nowoondoyemo hamoo teyi, elo negoyelowoku,
ngu nowoondoyemo hamoo tewonggori. Ngu
mandega ngu ingondudu eyingo oni, ngundo
nakangolo, Anutndo simoo bale soboyelowaku,
ngu Dewitndo kuli soboyeloyingo ngundilo. Ene
oo ngulo ngundilo nakangowolo.

16 Oo Bidodo Sembuli, ngundo ewolo. Kootusina,
no ko ombuwano. Ngu naluno, Dewitlo
yangga ngu kuli dookewolo. Ngu nondo
ngu ko yewano. Ngu yangga ngulo oo

biyomi yewolo. Ngu nondo ko yomosiy-
ootoowe, mete tewa.
17 Ngundilo ngulo, simoo bale bidodo, ene mete
Anut Oo Sembuli erewelo kenowanggo. Oni sowe
gidalega nga ngu, nondo nolo oni oolengo elo,
sunggi yewonoku, ngundo nguya erewenelolo
neyowanggo.
18 Kulimi oolengo, Anut Oo Bidodo Sembuli,
ngundo nga mandega nga tunoo oolengo ewolo.
Enengombo ataga nguya ngundilo, elo ewolo.
Ngundilo elo nakangowolo. *Emos 9:11-12*
19 Ngundilo ngulo, nolo ingondudune ngandilo:
oni sowe gidalega nowoondoye yowoolengolo,
Anutno nowoondoye yetoyi ngu, ngulo noole ko
kowuli gula ene ma yunowato.
20 Kini, noole komo so uyi nakangolo yunowato.
Ngu so uyingga nguno ngandilo nakangowelo.
Ene oowali oowooyingga mbooluyi ngu ko woolo
yeweloyimbolo, anut ebe ganagana nguno ngu
ma newanggo. Ene kameyi baleyi yombuliyow-
eloyi damoni ngu yokoyi. Nusago onindo utombo
bungeyi gosiyootoyi, kumooyingomu, ngu ma
newelo. Oo dalododo nguya ma newelo.
21 Noole ingooteto. Kulimimonggo ombulo ataga
nga, loogu mande namolaya Moseslo mamana
mandeno oolooteku, ngu endeni endeni nga
bidodomo wesiyolo ewolo. Kundingiyi naluno,
Yudalo goobooyingo ya bidodomo ngu, Moseslo
mande ngundilo ngu kandangelo ingootenggolo
ewolo.

Ene So Uyi Nakangolo, Oni Sowe Gidalega Yunowolo

22 Ngu naluno, Yesuslo Aposel oni, tabango oni,
Yesus keyimo oniku bidodo mande gulanangge
elo, ene oni elaya, ko, enengo oni gidalega nguya
suleyelowelo ewonggori. Ngu oni elayaga ngu,
Yudas ngu oowooyi gula ngu Banabas, ko, oni
gula oowooyi Sayilas. Ngu oni elayaga ngu,
Yesuslo keyimo oni simoo balelo oni tabango
oluwoliyo. Oni elayagado ene nguya Antiyok en-
demo Pol, Banabas, elayagadodo oolouwonggori.
23 Ngu oni elayaga ngu, kandeyalimo ngu so
uyingga ngu yelo, mande elo nakangowoku,
ngu ngandilo. Noole Yesuslo sulena oniya, ta-
bango oni, noole yengo dobooguliye, noole nga
so uyingga nga, ye Yesuslo keyimo oni sowe
gidaleganonggo, ngulo nakangowooto. Ye An-
tiyokno, Siriyano, Silisiyano oolootenggoku, ngu
bidodo akeyo, elo soweyelowonggori.
24 Noole kuli ingowooto. Noolengo oni
gidalega yeno oololo, ye ganaganayelolo, yengo
ingonduduye yombuliyowonggo. Ngu oni
ngu noolendo yeno ngundiya teyi, elo ma
suleyelowooto.
25 Ngundilo ngulo, noole mande ngu ingolo,
noole mande gulanangge, elo gosiyolo, nowoon-
donayi nguya gulanangge yelo, doboogulinayi
elaya suleyelootooye, ko, doboogulinayi elaya
noole enengo gome ingootetoku, Pol, Banabas
nguya ooloutenggoku ngu!
26 Pol, Banabas elaga, enengo keda oluweloy-
ingga ngu yokoweloyimbolo ma sosoleyingo,
ene noolengo Oo Bidodo Sembuli Sembunayi,
Yesus Kristus, ngulo nangge oowooyi bingami
okoowoliyo.

27 Ariya, noole Yudas, Sayilasya suleyelootooye
oolouteli. Ene manggoyalimbo nga so uyino
mandega nga, yeyunolo ewali.
28-29 Yuka Kundingiyi nooledodo oodoni,
ngunonggo noole mande elo gosiyolo, yeno
etetoku, ngu ngandilo. Noole kowuli gula ye
ma yunowato. Mande etetoku, ngu nangge
teyi! Ngu ngandilo: anut ebe ganagana nguno
yemboongelo oowali katenggoku, ngu ye ma
newelo. Ye dalo ma newelo. Ye onindo nusago
bungeyi gosiyootoyi kumooteku, ngu ma newelo.
Ye kameyi baleyi yombuliyoweloyi damoningga
ngu dagayi. Ye ingondale telo, ngu damoni
biyomi ngu dagalo ngu, ngu gome oolengo.
Akeyo, ye komo gome oliyi. Ngundilo nakangolo
soweyowonggori.
30 Ngundilo telo, ariya, ene Yesuslo key-
imo onindo suleyelootoyi, ene Antiyok endemo
oolouwonggori. Nguno ngu, ene Yesuslo simoo
bale goobooyelolo ngu, so uyingga yunowong-
gori.
31 Yesuslo simoo bale ngu so uyinggaku ngu
kandangelo, ingoyingomu ngu mande gome,
ngulo ene oni oni tewonggori.
32 Ngu naluno, Yudas, Sayilas elaga, Anutlo
ingondudu eyingo oni, ngulo ene mande gome
gome oowooyingga Yesuslo simoo baleno elo,
yanggango yunowonggori.
33 Elaga ngu nalu pelungga bodaga Antiyokno
nguno oodoli, ariya, Yesuslo simoo baledo gome
elo, imakeyingomonggo sali, elo suleyelowong-
gori. Suleyelootoyi, Yerusalemno Yesuslo Aposel
oni tanggeyemo ko oolouwonggori.

34 Ooloutoli, ene Sayilas enengo ingondudu keyolo, ene Antiyok melako nguno oluwonggori.
35 Ene Pol, Banabas elaga, ngu Antiyokno oluwoliyo. Elayaga ngu oni ulungga hoolooweyelootoyi, ene oni simoo baleno Anut Oo Bidodo Sembuli ngulo Mande Keda Mesalango ngu wesiyolo, elo etuyelowoliyo.

Pol, Banabas Elaga, Longgeyolo, Sungo Sungo Tewoliyo

36 Kootusina, nalu gidalega yokolo, Polndo Banabasno ewolo. Noole ko oolouya, ende bidodomo Yesuslo keyimo doboogulinali yeyoya, endeyoya goobooyelowolo. Kuli noole Oo Bidodo Sembuli ngulo mande wesiyolo ewoloku, ngundilo eneno oololo ngu, noole ngu ingowalo. Ene mete bine oolootenggo, ngundi, kini binelo ewolo.
37 Polndo ngundilo etoni, Banabasndo ngu Yon nguya yolo, sawelo ingowolo. Yon ngu oowooyi gula ngu Mak.
38 Ene Polndo mande gumi ewolo. Ngu oningga ngu, ene kuli Pampiliyano ene noolengo ko kewoolonayimo ngu yoyokolo toongewolo. Ngundilo ngulo, ene nooledodo salo, ko ma tewolo. Ngulo ngu, noole ene yolo, ma sawatolo ewolo.
39 Etoni, ngunonggo ingonduduyali sungo sungo telo longgeyowoliyo. Nguno ngu, mande gosiyolo, Polndo sungo toongetoni, Banabasndo Mak yolo, eneya sungo sawoliyo. Ngulo ngu, Banabas ene Mak yolo, wanggo gula sanganimo oolelo, Sayiparas meladoningga nguno ulelewoliyo.

40 Ngundilo tetoni, ariya, Polndo ngu Sayilas
yolo, nguya saweloyi ngulo Yesuslo keyimo simoo
baledo eneno ewonggori. Noole Anutno elo yem-
boongelo, Oo Bidodo Sembuli ngulo sumangeni
yalidodo sawalilo ewonggori.
41 Etoyi, ariya, Pol ngu Siriya mela, Silisiya
mela kewoolokuli salo, Yesuslo keyimo simoo
bale yanggango yunolo, mande yunowonggori.

16

Timooti Ngundo Pol Sayilas Elagadodo Sawonggori

1 Ngu naluno, Pol ene oololo, Debi ende, Lis-
tara endemo tunootewolo. Ngu endemo nguno,
Yesuslo keyimo oni gula oowooyi Timooti olu-
wolo. Ngu nemi Yuda bale ngu Yesusno newen-
demo hamoo teyingo bale. Ene enengo eweyi ngu
Girik oni.
2 Yesuslo keyimo oni Listarano, Ayikoniyamno
oolootenggoku, ngundo Timooti ngulo damoni
wesiyolo, elo ewolo. Timooti ngu, ene oni gome
metemilo ewolo.
3 Polndo, Timooti yolo, eneya saweloyimbolo
ngulo gome ingowolo. Ene Yuda oni ngu mela
gidalesina nguno oolootenggoku, ngulo Pol ene
Timooti moondeyi doongooweloyi damoningga,
ngu tewolo. Polndo ngu damoningga ngundilo
telo, ndatelo ngulo, ene ingooteku, Yuda oni ene
tolige bibitelo, Anutlo Mande Keda Mesalango,
ngu gome sodeyelo ingowanggo. Ndatelo ngulo,
oni bidodo ingootenggo. Timooti eweyi ngu Girik
oni, nemi ngu Yuda bale, elo ingowonggori.

4 Ene yade endemo oololo, Yesuslo Aposel oni,
tabango oniya, Yerusalemno mandega ewong-
gokungga ngu, Yesuslo keyimo simoo baleno elo
yunowolo. Pol galodo ewonggo. Ye komo nga
mandega nga keyoya oliyi! Elo ewonggori.
5 Ngundilo ngulo, simoo balelo nowoondoyemo
hamoo teyingo, ngu yanggangododo tunoote-
toyi, ngulo ngu, nalu bidodomo, oni simoo bale
oowooyingga, ko, gidalega nguya, eneno nowoon-
doyemo hamoo tetoyi, ngundilo yade oololo,
oowooyingga oolengo tewonggori.

Polndo Masedoniya Oni Gula Gabono Kenowolo

6 Pol, galo Perigiya, Galesiya ende elayaga ngu
kewoolokuli oolouwonggori. Yuka Kundingiyi,
ngundo Esiya melako nguno, mande ma wesiyolo
ewelo, elo soleyelowolo.
7 Ngulo ene oololo, Misiya mela wengamo
oololo, Bitiniya melasina oolouwelo
tewoongowonggori. Ene Yesuslo Yuka, ngundo
suleyelowolo.
8 Ngundilo tetoni, ngulo ene Misiya mela ngu
dagalo, ene Trowas melako ulo tunootewonggori.
9 Nguno ngu, suwoono, Pol ene oo gula gaboya
gaboya nguno kenowolo. Ngu ngandilo: Mase-
doniya oni gula dikalo, Polno meno elo ewolo.
Ge komo sonongga ngu wongooya, Masedoniya
ngano mayeya, noole hoolooweyelo! Elo ewolo.
10 Polndo ngu gabono kenolo ngu,
ariya, ngundilo ingowolo. Anutndo noole
negoyelooteku, ngu Masedoniya melako nguno
Mande Keda Mesalango nguno wesiyolo, oni

simoo baleno ewatolo ingowolo. Ngundilo ngulo,
noole sodedo oole gula kenolo, noole Masedoniya
ulelewato.

Lidiyando Yesusno Newendemo Hamoo Tewolo

11 Ngundilo telo, noole wanggo sanganimo
oolelo, Trowasnonggo nenengo Samooteresno
oololo welewootowo. Sengetoni suwoononggo,
noole Niyapolisno oolouwootowo.
12 Oololo, noole ngu endega ngu yokolo, Pilipayi
endemo oolouwootowo. Ngu endega ngu, kuli
Rom oni nguno ombulo oode, ko gula nguya, ene
Masedoniya mela ngulo ende tabango ulungga
oluwootowo. Noole nalu gidalega, ngu endega
nguno oluwootowo.
13 Nalu kundingiyimo, noole endesina
oolelo, ende dabemimo sono gula ombuteku,
nguno uwootowo. Noole sonono ulo, ngu
tanggeyimo ngu bibitelo, yemboongelo
teweloyim. Ngu sonongga nguno, ngu bale
gidalega gooboongoolo oodoyi, noole yeyolo,
enedodo mande elo, noolendo mande gome ngu
wesiyolo yunowootowo.
14 Bale kewooloyemo ngu bale gula ngu
oowooyi Lidiya. Ene Anutno yambo mande
telo oode, enengo endeni ngu Tayatara. Ene
kumba seleyingo koyi telo, suleyolo, beye
yololuwolo. Oo Bidodo Sembulibo ene newende
yowoolengowolo. Ene Polndo mande ewoku,
ngulo sodeyelo gome ingowolo. Oo Bidodo
Sembuli, ngundo newende yowoolengootoni,
ngulo ene Pollo mande ewoku ngu ingolo,
newendemo hamoo tewolo.

15 Ngundilo ngulo, ngu balega ngu, sono
(kundingiyi) sonowootoni, enengo oni simoo bale
ya goboolo oluwonggoku, ngu bidodo nguya sono
gemuwonggori. Ene sono gemulo yokootoyi ngu,
Lidiya ngundo nooleno ewolo. Ye noya Oo Bidodo
Sembuli ngulo nowoondonemo hamoo tetenoku,
ingoya ngu, ariya, ye ombutoyiga, noya nenengo
yano ngano oodoyi no ye yelowano. Ngundilo
etoni, ene nooledodo yanggango oolengo yelo,
ngulo ngu, noole ene manggowo keyolo, enendo
yano eneya oluwootowo.

Pol, Sayilas Elaga, Pilipayi Endemo Ya Biyomimo Uwoliyo

16 Nalu gulano, noole yemboongeweloyi musiyomo uwooto. Ngu musiyonggano nguno, kingo
sulena bale gulado ooleko noole yeyowolo. Ngu
kingo sulena balega ngu, ene ke dalo teyingo bale.
Yuka biyomimbo ene mande kombiteyingomu
yootunolo eloluwolo. Ngu balega ngu, enengo
mbooloni ngu sumoo inootoni ngu, mande
mande gumi etoni, ingowa. Ngundilo ngulo, ngu
balega ngu, sobosobo onindo enengo koni ngulo
uli ulungga yololuwonggo.
17 Ngu balega ngu, Pol ko nooledodo keyelolo,
ombulo, manggalu telo ewolo. Nga oningga nga,
ngu Anut Sambo oolengo ngulo ko oni! Ene
noole Anutndo ko uliyelolo yoyoweloyi oole ngu
etuyelootenggo! Elo meno ewolo.
18 Nalu ulungga balega, ngundo mande mande
ngundilo meno elo ariyolo oodoni, Pol ngu ingolo oode, suleyokini yewolo. Ngulo ngu, Pol
yowoolengolo, yuka biyomingga nguya mande

yanggango ewolo. No Yesus Kristus oowooyi-
monggo geno eteno. Ge nga balega nga, yokoya
toonge! Mande yanggango ngundilo etoni, sode-
donangge yuka biyominggaku peselo toonge-
wolo.
19 Peselo toongetoni, ngu balega ngulo so-
bosobo onikundo beye yololuwonggoku damon-
inggaku kinitetoni, ngundilo ingolo ngu, ariya,
ene Pol, Sayilas elaga, yodowoolo, yowoosoolo
oololo, goobooyingo musiyomo tabango oni ke-
wooloyemo yoyewonggori.
20 Ngundilo telo, oni elaga ngu yoyolo, wil-
ikoyeloweloyi onino oololo ewonggori. Nga oni
elayaga nga, ngu Yuda oni, ngundo noolengo
endemo oni simoo bale yombuliyooteli.
21 Nga oni elayaga, ngando damoni gidalega
yolo, noole Rom oniya ngu ma tewelo elo, loogu
yunolo damoni gidalega yolo, nga keyoyi! Elo
eteli.
22 Ngundilo etoli, oni simoo bale nguya Pol,
Sayilas elagaya, mande ebe ganagana gidalega
goweyalimo etenggo. Ngundilo etoyi, ariya, oni
mela oo sobosobo ulungga onindo ewonggori. Ye
elagalo towikumba andangelo, yokolo tulimbo
yuleyi! Elo mande yanggango ewonggori.
23 Ngundilo etoni, tulimbo elaga, gome gome
yutolo, yoyolo, ya biyomimo yoyewonggori.
Yoyetoyi, ene mande yanggango ya biyomi so-
bosobo nguno elo ewonggori. Ye komo gome
soboyeloyi!
24 Ngundilo etoyi, sobosobo onindo mande
yanggango ngundilo ingolo, asa, Pol, Sayilas elaga
yoyolo, ya gumi newende oolengomo yoyelo,

utombo keyali de sosi bungomo gosiyelowonggori.

25 Ngundilo tetoyi, suwoo kewooloko, Pol, Sayilas elaga, Anutno yemboongelo, yambo utolo, ngengeyolo oodoli, ya biyomimo oni gidalega ngu ingolo oluwonggori.

26 Ngundilo telo oodoli, sodedonangge, imimi ulungga tunootewolo. Imimi ngundo ya biyomi ngulo samanga yokutukutuwoowolo. Ngundilo tetoni, sodedonangge yamakoku bidodo andandangelo, kulundodo yokowolo. Ngundilo tetoni, oni keyemo uto yanggango oowooyi sen, ngu bidodo peselo solewonggori.

27 Imimi ulungga ngu ingolo, sobosobo oningga ngu ootookoolo, ya biyomingga ngulo yamako kulundodo oodoni kenolo, ene ngandilo ingowolo. Oni bidodo kuli samukowonggo. Ngundilo ingolo, ngulo enengo duge ngu woosoolo, enengombo enengo sanggaweni kumoowelo tewolo.

28 Ene Polndo sobosobo oningga ngu kenolo, sodedonangge manggalu telo ewolo. Gengombo gengo gowege ma yombuliyowelo. Noole bidodo oolootetoku nga! Elo ewolo.

29 Ngundilo etoni, ingolo, sobosobo oninggaku solulo, meno ewolo. Solu yoya, sodedo ombuyi! Elo meno ewolo. Ene sosolelo, mboolomboolo telo, ene Pol, Sayilas elagano, boodoo oondookewolo.

30 Boodoo oondookelo, ene elayaga ngu yoyolo, ende oolelo, sumoo yunowolo. Yali oni ululu, no ndatelo ooga tetoowe, Anutndo no hoolooweneloloko noyowa? Elo sumoo yunowolo.

31 Ngundilo sumoo etoni, Pol, Sayilas elagado mande gumi ewoliyo. Gedo Oo Bidodo Sembuli Yesus, ngulo nowoondogemo hamoo tetoni ngu, asa, Anutndo ge goyowa. Ge, ko, gengo simoongge balege nguya yoyowa. Elagado ngundilo ewoliyo.
32 Ngu nalu nguno, Pol, Sayilas elagado, Oo Bidodo Sembuli ngulo Mande Keda Mesalango ngu etoli ngu, sobosobo oningga ngu enengo yano oniku bidodo, Oo Bidodo Sembuli ngulo mande ingowonggori.
33 Ene Anutlo mande gome ingolo, nowoondoyemo hamoo tetoyi, ngulo ene ngu suwoono, ngu oningga ngundo Pol, Sayilas elagano, mambuyaliku sonowoolo yomosiyelowoliyo. Ngundilo tetoni, ariya, elagado, ngu oninggaku enengo simoongo, baleyi ngu bidodo sono (kundingiyimbo) sonoyelowoliyo.
34 Ngundilo tetoli ngu, asa, ngu oningga, ngundo Pol, Sayilas elaga, yoyolo, enengo yano oololo uwonggori. Ulo, elaga oo yunootoni newoliyo. Enengo yano oniku bidodo Anutno nowoondoye hamoo tetoyi, ngulo oni oni tewonggori.
35 Sengetoni suwoononggo, wilikoyeloweloyi onikundo enengo me oni sobosobo gidalega suleyelootoyi, ombulo ewonggori. Ge elayaga ngu yoyokootooga salilo ewonggori.
36 Asa, me oni sobosoboku, ngu ya biyomi sobosobo onindo ngu mandega ngu etoyi ingolo, ngulo ene Pol, Sayilas elagano ombulo ewoliyo. Wilikoyeloweloyi onikundo ewonggori. Yali

yoyokootoyiga salilo etenggo. Ngundilo ngulo, yali ya biyomi yokoya sali. Saya, nowoondoyali imakeya olililo ewonggori.

37 Ene Polndo me oni sobosobo onikuya, mande gumi ngandilo ewolo. Noole Rom oni! Ye noole kingo mande ebe ganagana gowenali sanggawelo, noolendo oo biyomi tewoloku, ngulo ye noole kingo yoyolo, simoo bale doongeyemo yutolo, gisaluyelolo yoyolo, ya biyomimo yoyetenggo. Ene ngu mandega ngu yolo, koletelo mande wilikoyeloyingo oni nguno ooloutoyi, mandeno ma yomosiyowonggori. Yo, ngu oo ngu oni doongeyemo tewonggoku, ene ye ataga ngu ko tolige windoga ooleya, kingo sali, etenggo, bine? Hamoo oolengo kini! Kini, ye oolouya, yengo sobosoboga nguno etoyiga, ombuya, enengombo noole yoyoya, endesina oni simoo bale doongeyemo yoyokootoni, sawaloku ngu! Elo ewolo.

38 Ariya, me sobosobo onikundo ngu mandega ngu yolo, oololo, wilikoyeloweloyi onino ewonggori. Etoyi, wilikoyeloweloyi oni mande ngu ingowonggoku ngu, ene Rom oni elayaga, ngulo, ene sosolewonggori.

39 Sosolelo, sobosobo onikundo oololo, Pol Sayilas elagaya mande imakeyingo elo, yoyolo, endesina oolelo yoyokowoliyo. Elayagakuya mande oolengo ewonggori. Yali mete nga endegano ngano ma oluwelo, ende nga yokoya, yali mete mela gulasina salilo ewonggori.

40 Ngundilo etoyi, Pol, Sayilas elaga, ya biyomi yokolo, ene Lidiya balega ngundo yano oolouwoliyo. Nguno Yesuslo keyimo simoo bale

nowoondoye yanggango yunolo, Mande Keda Mesalango ngu elo yunolo yokolo ngu, ariya, ene ko sawoliyo.

17

Tesalonayika Endemo Oni, Ngundo Pol, Sayilas Elaga, Yulewelo Tewonggori

1 Pol, Sayilas elaga yade oololo, Ampipolis endemo tunootewoliyo. Ngu endega ngu yokolo, yade oololo, Apoloniya endemo oololo, yade oololo, Tesalonayika endemo tunootewoliyo. Ngu endemo nguno, ngu Yuda onilo goobooyingo yano oluwoliyo.

2 Pol enengo damoni kuli goobooyingo yano teloluwoku, ngundilo nangge, goobooyingo ya newendemo ngu oni ngudodo uwolo. Nalu kundingiyi kabusagomo, ene Anutlo mande nakangoyingo, ngulo mande wesiyolo ewolo.

3 Pol ngundilo telo, ene Anutlo mande damoni ngu wesiyolo etuyelolo ngu, oni simoo baleno nguno ewolo. Anutndo, Yesus Kristus yeni, ombulo, ngundo ogingoyingo ulungga koolowoolo, kumoolo, ko keda ootookoowolo. Ngu Yesusga ngulo mandeni wesiyolo, yeno etenoku nga, ngu Kristus Anutndo noole ko yoyowelo sunggi yeyingo oningga ngu! Ewolo.

4 Pol mande ngundilo wesiyolo etoni, Yuda simoo bale gidalega kewooloyemo, ngu mandega ngulo nowoondoyemo hamoo tewonggori. Ngulo ene Pol, Sayilas elaga keyelolo, mande ngu gome ingowonggori. Girik oni ulungga oolengo Anutno

yambo mande tetenggoku ngu, ko, bale oowooye-
dodo oowooyingga nguya Pollo mandeni key-
owonggori.

5 Ene Yuda tabango oniku, ngu Yuda
oni nowoondoyemo hamoo tetoyi, ngu oni
gidalega gula Pol Sayilas elagalo mande
ingolo, nowoondoyemo hamoo tetoyi, ngu
yeyolo, ngulo nowoondoye biyomi ulungga
yewonggori. Ngundilo biyomi ingolo, Yudalo
tabango onikundo windawinda telo, damoni
biyomi tetenggoku oni ngu negoyelolo,
nowoondoye yokutuwootoyi, ene sanggili
mande oowooyingga elo, Pol Sayilas elaga
yuleweloyimbolo tewonggori. Ngundilo
tetoyi ngu, endemo oni oowooyingga nguya
nowoondoye yokutuwootoyi, ngulo ene mayelo,
Yesondo ya newendemo ulo, Pol, Sayilas elaga
ereweyelolo, yoyolo, oolelo, oni simoo bale
kandeyemo yoyetoyi wilikoyeloweloyimbolo
tewonggori.

6 Ene elaga ngu ma yeyowonggori. Ngundilo
ngulo, ene Yeson yolo, Yesuslo keyimo simoo bale
gidalega yoyolo, ngu endega ngulo oni mela oo
sobosobo onino enengo goobooyingomo oololo,
manggalu telo ewonggori. Nga oni nga mela
bidodomo damoni biyomi tetenggo. Ataga ngano
noolengo endemo mayelo, oolootenggoku nga!

7 Ngundilo biyomi tetoyi, ene Yesondo yoy-
olo, enengo yano ulo, nguno oolootenggo. Ngu
oni ngu bidodo Rom mela oni sobosobo ko-
leteyingo Sisalo mamana mande ngu yombuliy-
olo, ene ngandilo etenggo. Oo bidodo sobosobo
koleteyingo oni gula ooloote! Ngu oowooyi Yesus!

Ewonggori.
8 Ngundilo etoyi, mela oo sobosobo ulungga
oni, ko, simoo bale ngu endemo oluwonggoku,
ngu mandega ngu ingolo, ene soli yokoyingo
ulungga telo, bulibali ingondudu oowooyingga
yowonggori.
9 Ngundilo ngulo, Yeson, Yesuslo keyimo simoo
bale ngunonggo beyelo etoyi, ngu mandega ngu
uliyolo yoyokootoyi, Yeson galo sawonggori.

Pol, Sayilas Elaga, Ene Beriya Endemo Ko Tewoliyo

10 Ngu suwoongga, nguno ngu, Yesuslo keyimo
oni simoo baledo Pol, Sayilas elaga tolige yoy-
olo, Beriya endemo suleyelolo yoyokowonggori.
Elaga Beriya endemo oololo, ene Yuda onilo goo-
booyingo yano uwoliyo.
11 Yuda oni Beriyano oolootenggoku, ngu ene
Anutlo mande keda ingolo, nowoondoyemo wi-
likootenggo. Ene Tesalonayikano Yuda oni
oolootenggoku, ngundilo kini. Tesalonayikano,
ngu Beriya oni ngu mande ingolo, ngulo gome
ingowonggori. Ene suwoo suwoo, Anutlo mande
kandangelo, ingolo eteliku, nguya elayaga ngulo
mandeyali ngu wilikolo, Pollo mande eteku, ngu
hamoo bine, ngundi kini bine, elo wilikoyelolo
ingowonggori.
12 Ngundilo ngulo, Yuda simoo bale ulungga
nowoondoyemo hamoo tewonggori. Girik simoo
bale oowooyedodomu nguya nowoondoyemo
hamoo tewonggori.
13 Kootusina, Yuda oni Tesalonayikano
oolootenggoku, ngulo Pol, Beriya endemo

oni simoo bale ngu Anutlo mande wesiyolo yunooteku, ene ngundilo ingolo, ngulo ene Beriya endemo oolouwonggori. Oololo, ngu endemo oni simoo bale Polndo mande elo ganaganayelolo, nowoondoye yokutuwootoyi, ngulo ngu, ene nguya nowoondoye biyomi yewonggori.

14 Ngundilo ngulo, Yesuslo keyimo oni, ngundo Pol yolo, enedodo wendeyino oolouwonggori. Ene Sayilas, Timooti elaga, ngu Beriya endemo oluwoliyo.

15 Oni Pol yolo, oolekana ulo, yade yade oololo, Atens endemo uwolo. Ngundilo utoyi ngu, asa, Polndo ngu onikuya ngandilo mande ewonggori. Ye Beriya endemo ko ooleya, Sayilas Timooti elagano mande ngandiya eyi. Yali komo sodedo nono ombuli. Polndo mande elo yokootoni, asa, onikundo Pol yokolo, Beriya nguno ko oolouwonggori.

Polndo Atens Endemo Mande Wesiyolo Ewolo

16 Pol, ene Sayilas, Timooti elaga soboyelolo, Atens endemo oluwolo. Polndo ngu endega ngu kenowoku ngu, ebe ganagana anut oowooyingga oolengo oodoyi, kenolo, ngulo ene newende ngu biyomi oolengo yewolo.

17 Ngulo ngu, Pol goobooyingo yano ootoolo, Yuda oni, ko, Girik oni Anutno yambo mande tetoyi ngulo mandeni ingowonggori. Mandeni ingolo, ngudodo Polya longge sambi mande mandelo ingowonggori. Ngundilo tetoyi, naludodomo, Pol ene goobooyingo ya musiyomo nguya oololo, simoo bale nguno mayelo gooboongoowonggori. Nguno ngu, Polndo

Anutlo mande wesiyootoni, ngudodo nguya
longge sambi mande mande elo ingowonggori.
18 Ngu naluno, Epiguliyan onilo etuyeloyingo
oni gidalega, ko, Sitowik onilo etuyeloyingo oni
gidalega ngudodo Polno ombuwonggori. Om-
bulo, Polya mandebo nangge, elo longgeyololu-
wonggo. Ngu naluno, Polndo Yesuslo Mande
Keda Mesalango ngu wesiyolo elo yunowolo.
Ngu ngandilo: Yesus melenonggo ko keda
ootookooyingo ngulo mandeni wesiyolo ewolo.
Oni mandeni ingolo, ene ngulo sumoo elo ewong-
gori. Nga oningga ngando mande mande eteku,
ngu ene ndawu mandega ewelo, ete? Ngundilo
sumoo etoyi, gidalegado mande gumi ewonggori.
Ene mela gidalegalo anut ngulo mande ewelo
etelo ewonggori.
19 Ngu onikundo, Pol yolo, tabango oni goo-
booyingo musiyomo oowooyi Ariyopagas, nguno
oololo ewonggori. Noole gedo mande amana gula
simoo baleno eteku, ngu gome wesiyolo, nooleno
etoyi ingowato.
20 Noole gengo mande ingootooye, ngu sungo
guladilo oolengo tete. Ngulo ngu, noole ngu
mandega ngu, damoni nenengo ingowelo elo
ewonggori.
21 Atens ende ngulo oni, ko, ende gidalegalo oni
mayelo, nguno oolootenggoku, ene mande keda
nga wesiyolo elo ingoweloyimbolo oluwonggori.
Yo, ene mande keda ingowonggoku, ngulo ke-
wooloyemo enengo nangge mande mande elolu-
wonggo. Ngu bidodo ene oo gula ma tewonggori.
22 Ngundilo ngulo, Pol ene tabango oni,
goobooyingomo oni kewooloyemo Ariyopagas

musiyomo ngu dikalo, ngunonggo Anutlo
mande wesiyolo, elo ewolo. Ye Atens oni, no
ye yeyootenoku, ye yambo mandelo yanggango
oolengo tetenggo.
23 Koletelo, no yengo ende ngu bidodomo
toongelo, yengo anut gabogaboyi oowooyingga
oolengo oodoyi, ye nguno yambo mande teteng-
goku, ngu kenowolo. Ene anut gula gabo-
gaboyi bungomo ngu, ye nguno ngandilo nakan-
gowonggori. Nga Anut gula noole ma ingooteto,
elo nakangowonggori. No ngu Anutga ye ma
ingootenggokungga ngu, ene ye kingo nguno
yambo mande tewonggoku, ngulo ngangga nga
nangge, nondo ataga ngulo mandeni wesiyolo,
yeno eteno.

24 Anutndo mela oo bidodo ko melako ngano
oo oolootenggoku, ngu bidodo yewolo. Ngu
Anutga ngu sambo, mela ngalo Sembuli Ulungga
oolengo. Ngundilo ngulo, ene goobooyingo ya
oni simoo baledo yetenggoku, newendemo ma
bibitelo ooloote.
25 Ene oo gulalo ma wenonootoni,
oni kandeyebo ooga ngu yolo, ma inolo
hooloowetenggo. Kini, ene enengombo oni simoo
bale Yukadogo ko keda oluweloyi, ngu oo bidodo
yunoote.
26 Anutndo osinayi gulanangge yetoni, ariya,
ngunonggo simoo bale oowooyingga oolengo
yeni tunootelo, mela bidodomo oolootenggo.
Yo, kulimi Anutndo oni ma yeyingomo ngu
naluno nangge, Anutndo oni sunggi yelo, ndawu
nalunggano tunootelo, ko, enengo musiyo
oluweloyi, ngulo kuli sunggi yeyunowolo.

27 Yo, Anutndo oni yoyeteku, ngulo damoni
ngandilo: oni ene Anut erewelo ko yanggango
telo oode ngu, ene mete Anut kenowa. Yo, oni
ene ko ngundilo tewoongolo tewoongolo telo ngu,
hamoo oolengo, ene Anut ingowa. Anut ngu ene
noole gulanangge nanggemo ooloote.
28 Anutno nangge noole keda ootoolo, noole
oololo, ombulo telo oolooteto. Ngu ngandilo:
yengo ingoyingo oni gidalegado, ene kuli ene
ewonggo. Noole nguya enengo simoongolo
ewonggo.
29 Yo, noole Anutlo simoongo oolootetoku nga!
Noole ngandilo ma ingowato. Anut ngu oo yowali
(Gol, Siluwa) digi oo gabogaboyi, ngundilo elo ma
ingowato. Onindo kandeyebo ingondudunonggo
oo kuli tewonggoku ngu, Anut elo ma ingowato.
30 Kulimi, Anutndo sambo, mela, oni, ngu
bidodo yeyingo; ene oni ngundo gome nenengo
ma ingowonggori. Ngundilo ngulo, onindo
enengo kandeyebo ngu anut ebe ganagana ngulo
gabogaboyi oowooyingga ngu yelo, nguno yambo
mande tewonggori. Yo, ene ngundilo telo, ene
gome nenengo ma ingootoyi, ngulo Anutndo oni
oo tewonggoku, ngulo mande ulungga ma eyingo.
Ene ataga nga ngu ende ende mela nga bidodomo,
Anutndo oni simoo baleno ete. Ye komo nowoon-
doye yowoolengoya, nono nowoondoye hamoo
yeyilo ewolo.
31 Anutndo ene nalu gula sunggi yeyingo,
nguno ngu, ene simoo bale bidodo damoniye
ngu nenengo oolengo wilikoyelowa. Yo, Anut-
ndo oni gulanangge ngu wilikoyeloweloyi kongga
ngu dowoowaku, ngu sunggi yewolo. Anutndo

noole tunoo oolengo etuyelowoku ngu, hamoo oolengo, ene ngu oningga ngu, nga kongga ngalo elo sunggi yelo, ene ngandilo ewolo. Ngu oningga ngu, nondo ene melenonggo yokutuwootoowe, ko keda ootookooyingo oningga ngu! Anutndo ngundilo elo ewolo.

32 Ene oni melenonggo ko ootookooyingo mandega ngu ingolo ngu, asa, oni gidalegado damoni yelo, yumooyinolo mande etoyi, ko, oni gidalegado ewonggori. Nalu gulano, noole ngu mande oo ngulo manggogemo ko ingowatolo ewonggori.

33 Ngundilo etoyi, Pol, ene ngu ingolo, ngulo ene kewooloyemonggo ngu yoyokolo toongewolo.

34 Ene oni gidalegado Pol keyolo, endeyolo, mandeni ingolo, Yesusno nowoondoyemo hamoo tewonggori. Ende ngulo oni gula oowooyi, Dayiyonisiyas, ngu oningga ngu tabango onilo goobooyingomo oowooyi ngu Ariyopagas ngulo tabango; ngu bale gula, oowooyi ngu Damalis; oni gidalega nguya, ngundo Yesusno nowoondoyemo hamoo tewonggori.

18

Polndo Korin Endemo Ko Tewolo

1 Kootusina, Pol, Atens ende yokolo, Korin endemo oolouwolo.

2 Ngu Korin endemo nguno, Polndo, Yuda oningga oowooyi ngu Akuwila ngu kenowolo. Baleyi ngu oowooyi Prisila. Ngu oningga ngu, enengo ende damoni ngu Pontiyas. Kuli, ene baleyiboya Itali melangga ngu yokolo mayewoliyo. Ndatelo ngulo, Koloodiyas, Rom Itali mela sobosobo koleteyingo oni, ngundo kuli Yuda oni

ngu bidodomo ene komo Rom ende ngu yokoya sayilo etoni, ngulo Korin endemo mayewoliyo. Ariya, Polndo ngu oni elambalisa elayagakuno oolouwoliyo.

3 Pol ngu eneya ko goboolo, ngundilo ngulo, Pol nguya nguno, ko telo oluwonggo. Ene towimbo ya yelo, nguno oluwonggori.

4 Kengeyingo nalu kundingiyi bidodomo, Polndo Yuda onilo goobooyingo yano oololo, Yuda oni simoo bale, Girik oni simoo bale, ngu nguya Yesusno nowoondoyemo hamoo teyilo, ngulo ene mande mande elo ngundilo longgesambi teloluwolo.

5 Kootusina, Sayilas, Timooti elaga, Masedoniya mela yokolo, Korin endemo ombuwoliyo. Elagado Korin ombutoli ngu, asa, ngu naluno nguno, Polndo Yesuslo mandeni ngu nalu bidodomo, Yuda onino nangge ngu wesiyolo, elo oluwolo Yo, Polndo ngu mande yanggango oolengo ngu Yuda onino ewolo. Yesus ngu Kristus, Anutndo noole ko yoyowelo sunggi yeyingo oningga ngu! Elo oluwolo.

6 Ene Pollo mandeku ingolo, yokolo ngu, asa, ene Pol tewootewoongolo, yumooyinolo, Yuda onindo mande kootuyisina ewonggori. Ngundilo tetoyi, ngulo Polndo enengo nenggulono oo kakawu oolooteku, nguno kuliyootoni utoni, Yuda oni endemokuya ewolo. Anutndo ye yoyeni, yombuliyelooteku ngu, yengombo tetenggoku, ngulo gumi ngu nolo mbumbuwa kini. Ataga ko kootusina oololo nguya, no oni sowe gidalega Yuda oni kini, ko nguno toongewanolo ewolo.

7 Polndo ngu mande elo yokolo, asa, ene

goobooyingo yangga ngu yokolo, ende oolelo, oni gula oowooyi, Titiyus Yasitas, ngundo yano oolouwolo. Ngu oningga ngu, ene Anutno yambo mande teloodoni, ngulo yani ngu Yuda onilo goobooyingo ya ngu tanggeyimo nangge ooloote.
8 Ngu naluno ngu, Yuda onilo goobooyingo ya ngulo tabango oni, ngu oowooyi Krispus, nguno oluwolo. Ngu enengo simoongo baleyi ngu bidodo, ene Oo Bidodo Sembuli ngulo nowoondoyemo hamoo tewonggori. Ngu nguya Korin oni oowooyingga, ene Polndo mande ewoku, ngu ingolo, ene nowoondoyemo Oo Bidodo Sembuli nguno nowoondoyemo hamoo tetoni, sono (kundingiyi) sonowoowolo.

9-10 Suwoo gulano, Polndo oo gula gaboya gaboya nguno kenowolo. Oo Bidodo Sembuli, ngundo Polno ewolo. Ge ma sosolewelo. Kini, ge komo tunoo e! Ge manggoge ma gosiyolo nenetewelo, no geya nguno oluwalo. Oni gulado ootookoolo, ge ma yombuligelowa. Ndatelo ngulo, nga endemo ngano, nolo oni simoo bale ulungga oolootenggolo ewolo.
11 Ngundilo etoni, gome ingolo, asa, Pol ngu Korin ende nguno mooma gulanangge bidodo, ko, mooma gulalo kombo kandegula gidembolo gulanangge nguya, nguno yokowolo. Nguno ngu, Pol ene Anutlo mande wesiyolo elo, oni simoo bale etuyelolo oluwolo.

12 Ene kootusina Galiyo ngu Akayiya mela ngulo tabango koleteyingo oodoni ngu, ngu naluno, Yuda oni ene ootookoolo, Polya sanggili telo, ene Pol yolo, Kootno yewonggori.

13 Ngundilo telo ewonggori. Nga oningga
ngando ngu, ene mande yanggango oni simoo ba-
leya longge mande tetoni, oni Moseslo mamana
mande ngu toongoolo, Anutno yambo mande
damoni guladilo nguya tete. Ene ngundilo telo, ko
nguya, ene oni simoo bale gidalega yowoosoolo,
ngu damoni biyomingga ngu newendemo uteng-
goku ngu! Elo ewonggori.
14 Polndo mande gumi ewelo tetoni, ene
Galiyondo Yuda oni yeyolo ewolo. Ye Yuda oni,
ye nga oningga ngando mamana mande kalon-
gootoni, ko, damoni gula sungo tetoningga ngu,
goweyi sanggawelo mande ewonggoku, ngulo no
yengo mande ingowano.
15 Ene ye nono mayelo, no sumoo nunolo,
ko, yengo mamana mande elo ewonggoku, no
ngulo mandeni mete ma ingowano. Ngu yen-
gombo nangge ngu mandega ngu yomosiyoyi.
No ngundilo oo ngulo Nggawono Yewelo (Koot)
mande ngu ma ingolo wilikowanolo ewolo.
16 Galiyondo ngundilo emukolo ngu, asa, ene
Nggawono Yewelo (Koot) ngunonggo Yuda oniku
oweyelootoni sawonggori.
17 Yo, Galiyo ene mandeye ma ingowelo,
ngulo ene Yuda onilo goobooyingo ya ngulo
sobosoboga, oowooyi Sositenis, ngu Nggawono
Yomosiyeyingo (Koot) yamakono kandeyebo
dowoolo, gome gome ulewonggori. Elo utoyi, ene
Galiyo oni ulungga, ngu ooga ngulo ingondudu
ulungga ma ingowolo.

Pol Ene Antiyok Ende Siriya Melako Ko Oolouwolo

18 Pol Korin endemo nalu pelungga bodaga
nguno oode ngu, ene kootusina, Polndo Yesus
keyimo simoo baledoya akeyolo ewolo. Ngundilo
elo, Pol ngu wanggo sanganimo ooletoni, Prisila,
Akuwila, elambalisa nguya ooletoli, ngu endega
yokolo, Siriya mela oolouwelo oolouwonggori.
Senikiriya endemo ngu, Pol ngu uyi toongoowolo.
Ndatelo ngulo, Yudalo damoni ngu ngandilo: Pol-
ndo ene mande yanggango Anutno kuli mande
elo gosiyolo, ngulo ene enengo uyi toongoowolo.
19 Ene ngundilo telo, oololo, Epesas endemo
tunootewolo. Tunootetoyi, asa, Polndo
elambalisa ngu endemo nguno yoyokolo, Pol
enesu nangge Yuda onilo goobooyingo yano
ulo, longgeyolo, Anutlo mande wesiyolo, elo
yunowolo.
20 Ngundilo emukootoni ngu, asa, ngu endemo
oni, ngundo Polya ewonggori. Mete ge noole-
dodo nalu mooboga nguya oodegago, asa, toonge.
Ngundilo etoni, ene Polndo ngu mande ewoku,
ngu ma keyowolo.
21 Kini, Polndo eneno mande, akeyolo ewolo.
Anutndo etoni ngu, no ko ombulo yeyowano.
Polndo mande ngundilo elo gosiyolo ngu, asa, ene
wanggo sanganimo oolelo, Epesas ende yokolo
toongewolo.
22 Wanggowoole yade yade oololo, Sisariya en-
demo uwolo. Ulo, Pol wanggo yokolo, oolelo,
simoo baleya, akeyo, elo yokolo, asa, ene Antiyok
endemo oolouwolo.

Pol Tambu Kabusayi Endeyoweloyinggaku Damoni Yewolo

23 Polndo ene nalu bodaga Antiyok endemo
oodego, kootusina, ene Antiyok ngu yokolo, toon-
gelo, Galesiya, ko, Perigiya mela gidesina nangge,
ngu bidodomo gulasina gulasina endeyowolo.
Nguno ngu, ene Yesuslo keyimo simoo bale yang-
gango yunolo, mande yunolo endeyowolo.
24 Ngu naluno nangge, Yuda oni gula ene
Aleksandariya enengo ende damonimo nguno
mayelo, Epesas endemo oluwolo. Ngu oningga
ngu oowooyi ngu Apolos. Ene ingonduduni gome
oolengo oni oode, ko, ene Anutlo mande nakan-
goyingo, ngu gome ingowolo.
25 Oni gulado ngu Apolos Oo Bidodo Sem-
buli mande ngu gome etungowolo. Ngulo
enengo newende ngu nguno yanggango oolengo
yewolo. Ngundilo ngulo, ene simoo bale gidalega
Yesuslo mande tewoku ngu, nenengo eloluwolo.
Ene Yondo sono (kundingiyi) newendemo ulo
sonowooyingongga, ngu nangge ingowolo.
26 Ene Yuda onilo goobooyingo yano damoni
yelo, mande yanggango yootunolo ewelo ewolo.
Ngundilo tetoni, Prisila, Akuwila elambalisa,
ngundo ngu kenolo, ingolo ngu, asa, ene Apolos
yolo, enengo yano oolouwonggori. Nguno ngu,
ene Anutlo mande nenengo oolengo etungolo,
mande oo ngu suleyolo telo inowoliyo.
27 Apolos ene Akayiya mela oolouwelo tetoni
ngu, Epesas endemo Yesuslo keyimo oni simoo
baledo enengo ingonduduni yanggango teyi-
nolo, ene komo ngundiya tenilo ewonggori.
Ngundilo ngulo, ene so uyi Akayiya Yesuslo
sulena onino nakangowonggori. Ene ngu so
uyingga nakangootoyi, kandangelo, ingolo, ene

Apolos gome hooloowewonggori. Apolos Akayiya tunootelo ngu, ene oni simoo bale Anutndo sumange yunootoni, ngunonggo nowoondoyemo hamoo tunooteyingo, ngulo ene mande yanggango yunowonggori.

28 Apolosndo Yuda oniya mande gumgum yanggango oolengo elo, ngulo ene simoo bale doongeyemo ngu mandeku wongooni uwolo. Ene ngundilo telo, tunoo oolengo etuyelowoku, Anutlo mande so uyi nakango nguno, ngu hamoo oolengo oolooteku ngu ngandilo: Yesus Kristus, Anutndo noole Ko Yoyowelo Sunggi Yeyingo Oni ngu! Elo etuyelowolo.

19

Pol Ngu Epesas Endemo Ko Tewolo

1 Apolos ngu Korin endemo oodoni ngu, ngu naluno, Pol ene mela puli andu tanggeyisina, deguno yade yade oololo, Epesas endemo tunootewolo. Epesasno ngu Yesuslo keyimo simoo bale gidalega yeyowolo.

2 Yeyolo, Polndo ngu sumoo yunolo ewolo. Ye kuli Yesusno nowoondoyemo hamoo telo ngu, ye Yuka Kundingiyi yowonggo, bine? Sumoo etoni, enendo ngundilo ingolo, gumi ewonggori. Kini, noole Yuka Kundingiyi gula oolootelo ma ingootetolo ewonggori.

3 Etoyi, Polndo eneya gumi ewolo. Ariya, ye ndatelo sonongga yowonggo? Etoni, simoo balekundo gumi ewonggori. Noole Anutno nowoondonayi yowoolengootooye, ngulo

Yondo oni sonoyelowoku, ngundo noole nguya
sonoyelowololo ewonggori.
4 Etoyi, asa, Polndo gumi ewolo. Kuli Yondo
simoo bale sonoyelolo, ngu ewolo. Ye komo ngu
nowoondoye yowoolengoya, hamoo oolengo
ingoya ngu, asa, ye sono (kundingiyimbo)
sonowoolo ewolo. Ene simoo baleno, elo ewolo.
Ye komo ngu oningga no kenelolo ombuteku,
ngulo nowoondoyemo hamoo teyi. Ngu oningga
ngu oowooyi Yesuslo ewolo.
5 Ene ngu mandega ngu ingolo, ene Oo Bidodo
Sembuli Yesus oowooyimo sono (kundingiyi)
yowonggori.
6 Polndo kandeyi tabayemo okootoni ngu,
Yuka Kundingiyi eneno ombuwolo. Ene mande
bungeyi gula gulano mande elo, ene Anutlo in-
gondudu eyingo oni gumimbo mandeye ngundilo
nguya mande wesiyolo ewonggori.
7 Ngu oni ngu kande elaya kegidembolo elaya,
ngu bidodo Yuka Kundingiyi yowonggori.
8 Ngu naluno, Anutlo mande Polndo Yuda
onilo goobooyingo yano ulo, ene ko yanggango
oolengo, ngu oni ngulo ingonduduye yokutu-
woolo yowoolengoweloyimbolo. Yo, ene kombo
kabusa ko telo, ngu oni simoo bale, ngundo
Anutlo mande damoningga, ngundo simoo bale
enengo soboyelooteku, ngundo mande wesiyolo
elo hoolooweyeloweloyimbolo.
9 Ene gidalega nowoondoye ngu yanggango
yelo, ene nowoondoyemo hamoo teyingo ngu
kini. Kini, ene simoo bale doongeyemo ngu,
ene Oo Bidodo Sembuli Anut oowooyi, ngu
kootuyisina mande elo, ko nowoondoyemo

hamoo tunooteweloyimbolo damoni, ngu mandeni nguya biyomilo ewonggori. Ene ngundilo tetoyi, ngulo Pol ene yoyokolo, ngu Yesuslo keyimo oni simoo bale oolootenggoku ngu yoyolo, Tiranasndo gooboongooyingo ya gumi nguno uwolo. Ulo, nalu gulanangge nangge, ene ngu oni simoo bale ngu mande wesiyolo yunolo etuyeloluwolo.

10 Ene ngundilo telo oodoni, mooma elaya yokowolo. Ngundilo ngulo, simoo bale bidodo Esiya melako oolootenggoku, Yuda oni, ko, Girik oni nguya, ngu ene Oo Bidodo Sembuli ngulo mandeni ingowonggori.

Siwalo Simoongo Bidodobolo Mandeyi

11 Pol kandeyimo Anutndo yanggango gula ene damoni sungo oolengo gula onindo ma teweloyim, ngu tewolo.

12 Ngundilo tetoni, asa, oni towikumba sosowoo Pol moondeyemo yelo, ngu yolo, salo, sayi oni moondeyemo yetoyi ngu, asa, sayi oniku ngu mete teloluwonggori. Ngu damoningga ngu nangge, oni melamboolobo yoyoyingomu nguya ngundilo tetoyi ngu, asa, sodedonangge melamboolo biyomiku peselo saloluwonggori.

13 Yuda oni gidalega ene endeyolo, oninonggo melamboolo ngu oweyelolo, ngulo bobeye oo yunololuwonggo. Ngundilo telo, ene Yesuslo keyimo oni yeyootoyi, enengo oo oweyelootenggoku damoningga, ngudodo yeyolo ngu, asa, ene nguya ngu damoningga ngundilo tewoongowelo, ngulo mande gosiyowonggori. Ene Yesus nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ngulo ene

melamboolo onino oolooteku, ngundilo mande tewoongolo ewonggori. Yesus oowooyimonggo Pol yootunolo ewoku, no geno mande yanggango eteno! Ge nga oningga yokoya, peseya toonge! Elo ewonggori.

14 Yuda onilo woolo yeyingo oni ngulo sobosobo gula oowooyi Siwa, ngu simoongo kandegula gidembolo elaya oluwonggori. Ngundo ngu damoningga ngundilo ngu tewoongolo ewonggori.

15 Ngundilo tetoyi ngu, asa, ngu yuka biyomingga, ngundo mande gumi elo ewolo. No Yesus ngu ingolo, Pol nguya no ingooteno. Ene ge onendo? Elo ewolo.

16 Mande gumi ngundilo etoni, asa, ngu oningga mela yuka biyomi oluwoku, ngundo onikuno palelo oolelo, yutolo talayelolo, towikumbaye oomboomboongelo yudoni, dalo gemulo biyomi telo oolelo, ngulo ene ya yokolo, kingo mbilimbili oolelo woosoolo toongewonggori.

17 Kootusina, Yuda, Girik oni simoo bale Epesasno oolootenggoku, ngu mande ngu ingolo, sosoleyingo ulungga oolengo telo, ene Oo Bidodo Sembuli Yesuslo bingami ulungga oolengolo okoowonggori.

18 Ngundilo okoolo, oni simoo bale ulungga oolengo ene ngu mande nguno nowoondoyemo hamoo telo, nguno mayelo, enengo damoniye biyomi kuli tewonggoku, ngu wesiyolo, elo yokowonggori.

19 Ngundilo tetoyi, ariya, oni simoo bale gidalega enengo kosonggi bale muwooweloyi oo

dogoni ngulo mandeni bukno oolootenggoku, ngu bidodo yolo, mayelo, simoo bale bidodo doongeyemo, ngu gooboongoolo, watayelo, ariya, ngu oo ngu ene de kalo, nguno kamukowonggori. Ngu kamukolo yokolo ngu, ene ngandilo ingolo, buk ndatelo kamukolo yokolo, ko buk gulanangge nangge ngulo uliyi ndatelo elo, wilikolo ingoyingo? Ngundilo sumoo ewonggori. Ngulo ngu, ene bidodo gooboongoolo kandangetoyi, ngu ngandilo, (50,000) Kina ngu yokowonggori.

20 Ngu damoninggano nguno, Oo Bidodo Sembuli enengo yanggangoni onino yeni, ulungga tunooteni. Ngulo ngu, ene Anutlo mandeni wesiyootoyi, ingolo, ngulo oni simoo bale oowooyingga nowoondoyemo hamoo tewonggori.

21 Ngu oo ngu temukootoni ngu, Polndo enengo ingondudunimonggo ingolo oode, gosiyolo ingowolo. Ene ngu Masedoniya, Akayiya melasina endeyowelo mande elo, kootusina, no Yerusalem nguya oolouwelo ewolo. Asa, ngunonggo kootusina no komo yade yade oololo, Rom ende mela oo ngu kenowanolo ingowolo.

22 Ene ingondudunimo mande ngundilo gosiyolo yokolo ngu, asa, Polndo oni elaya ene hooloowelo oolooteliku, ngu oowooyali ngu Timooti, Erasitas ngu suleyelootoni, Masedoniya melako oolouwoliyo. Elaga Masedoniya ooloutoli, ene Pol enengombo ngu Esiya mela ulungga nguno, nalu bodaga nguya oluwolo.

Epesas Oni Polya Sanggili Telo, Nowoondoye Goboolo Yelo, Gooboongoolo, Uleyi Kumooweloyimbolo

23-24 Ngu naluno, oni gidalega endemo oni
nowoondoye yokutuwootoyi, ngulo ene Yesus
keyimo oni simoo bale watangga oolootenggoku,
ngudodo sanggili ulungga telo, mogulu ulungga
oolengo tewonggori. Ngulo damoni ngandilo:
Ngundilo naluno nangge, oni gula ngu oowooyi
Dimitiriyas nguno oluwolo. Ene ngu digi gula
oowooyi Siluwa ooga, ngundo anut ebe ganagana
ngulo gabogaboyi yelo oode, nguno ngu, oni
oowooyingga oo ngulo bobeye uliyootoyi, yolo,
ngulo ene bobeye ulungga yololuwolo. Ngu bale
anut ebe ganaganangga ngu oowooyi Atemis.
25 Asa, ngu naluno, Dimitiriyas, ngundo enengo
ko goboolo oniku goobooyelolo, ene yeyolo,
Pollo mande ngandilo ewolo. Ye oni, ye
kuli ingootenggo. Noolengo anut ngulo gabo-
gaboye tetetoku kongga, ngano uliyi ngu ulungga
oolengo ngu gome tunootete.
26 Ene ngu oningga ngu Pol, ngundo oni simoo
bale ulungga oolengo nowoondoye ingonduduye
yombuliyeloote. Ngu ye kenolo, ingowong-
goku, ene ngano Epesasno ngundilo telo, Esiya
mela namoko bidodomo nguya ene ngandilo ete.
Noolendo anut kandenayimbo tetetoku nga, ngu
anut hamoo kinilo ete.
27 Polndo ngu mandeningga, ngundo ngu
noolengo beye koyingga nga ngu yombuliyowa.
Nguno nangge, nguya kini, ngu mandeningga
ngundo Atemis anut balega ngulo koodu yan-
ingga nga ngu, simoo baledo yeni, ingootoyi, ngu
kingo ya ngundilo tewalo ingowanggo. Koletelo,
ngu Esiya mela bidodomo oni simoo bale ngu,
ngu bale anutga nguno yambo mande tewong-

gori. Ene ataga Polndo mandega, ngundo ngu ene
Atemis oowooyi enengo dulidalini ngu yombuliy-
owelo, mande eteku ngu! Elo ewonggori.
28 Ngundilo etoni, ene ngu mandega ngu ingolo,
ene nowoondoye yokutuwootoyi, ngulo ene sang-
gili biyomi telo, meno manggalu yanggango telo
ewonggori. Atemis ngu ulungga oolengo anut
balega ngu noolengo Epesas onilomu! Elo meno
ewonggori.
29 Dimitiriyas mande emukootoni, enengo
ko goboolo oni nowoondoye yokutuwootoyi,
ngundo oololo, oni simoo bale endemo
oolootenggoku nguya, nowoondoye ngu
yokutuwoowonggori. Ngundilo telo, meno
manggalu ulungga oolengo ngu endemo
tunootelo, oni simoo bale bidodo mogulu
ulungga tewonggori. Oni simoo bale bidodo
ootookoolo, goobooyingo mela musiyomo
kendutelo oolouwonggori. Endemo onindo
ngu Gayiyas, Aristakas elayaga, sodedonangge
yodowoolo, yoyolo, goobooyingo musiyomo
nguno oolouwonggori. Ngu oni elayaga ngu, ene
Masedoniya oni ene Poldodo endeyowonggo.
30 Ngundilo mogulu ingootoyi, ngulo Pol ene
simoo bale kewooloyemo oololo, mande yunow-
elo etoni, ene Yesuslo keyimo simoo baledo solen-
gowonggori.
31 Ngundilo solengootoyi, Esiya melako oni
mela oo sobosobo ululu ngu gidalega nguya Pol
dobooguliyi, ngundo mande soweyootoyi Polno
ombutoni, ngundilo ewonggori. Pol ge goo-
booyingo mela musiyomo ma uwelo! Ngundilo
mande yanggango elo solengowonggori.

32 Ngu naluno, goobooyingo musiyomo nguno,
oni simoo bale ulunggaku ingonduduye sungo
sungo tunootewonggori. Ene ndawugalo mayelo,
gooboongootenggoku, ene ngu ma ingowonggori.
Gidalegado mande ene sungo gula ewonggori. Gi-
dalegado ene sungo mande gula ewonggori. Ene
bidodo ngundilo temukolo, ene mayelo gooboon-
gootenggoku, ngulo damoni ma ingowonggori.
33 Asa, Yuda onindo oo ngundilo kenolo,
Aleksanda kewooloyemo oodoni, ngu wenggele-
mootoyi, ooloutoni, oni gidalegado Aleksandaya
eriringolo mande damoni ngu enenolo ewong-
gori. Aleksanda ngundilo ingolo, enebana mande
gumi simoo baleno manggoye gosiyolo, ewelo
kandeyi okoowolo.
34 Ene ngu oni ngu kuli kenolo, ingowong-
goku ngu, ene Yuda oni. Ngundilo ngulo, oni
bidodo manggoye gulanangge moguluwoolo, elo
ewonggori. Atemis ngu Epesas oni noolengo
anut ulungga! Ene ngundilo meno manggalu telo
oodoyi, sa gaboyi nalu elaya yokowolo.
35 Asa, kootusina, Epesas ende ngulo so uyi
oo nakangoyingo oni, ngundo ootookoolo, ngu
kandeyebo manggoye gosiyoweloyimbolo, ngulo
ene manggalu telo ewolo. Ye simoo bale mang-
goye ukingoyi! Ye Epesas oni, ye kuli in-
gootenggo. Kulimi oolengo, digi kundingiyi Sam-
bononggo solelo, ngano ombuwolo. Ngu digiga
nguno, Atemis gabogaboyi nguno ooloote. Ye
ngundilo ingoyingo, ngundilo ngulo, noole Epe-
sas oni ngano, noolendo Atemis ngulo koodu ya
ulungga oolengo ngu gome sobowoolo, ko, digi
kundingiyi nguya gome sobowooteto.

36 Ariya, ye bidodo nga mande etenggoku nga,
hamoo nangge. Ene ye komo manggoye ukingoyi!
Ye sodedonangge eriritelo, oo gula ma tewelo.
37 Yengombo ngu oni elayaga ngu yoyolo
mayetoyi, ene elayaga ngundo koodu ya, ngulo
oo gula yakakayi ma yowolo. Elayaga ngundo
noolengo ulungga Atemis ngu yumooyinolo man-
dega, ngu anut balega nguya ma ewoliku ngu!
38 Ariya, ene Dimitiriyasya enengo ko gob-
oolo oniya, oni gulaya mande gula moole teton-
ingga ngu, ariya, ene mete mande wilikoyingo
onino mandeyi teyi. Sobosobo oni koleteyingomu
oolootenggoku nga, ngundo ngu mandeyega ngu
Nggawono (Koot) nguno yomosiyowanggo.
39 Ene ye mande gidalega nguya moole teton-
ingga ngu, mete ye goobooyingo nalu oolengomo
nguno, mande ngu yomosiyowanggo.
40 Noole ataga nga nalungga ebe yeyi
tunooteteku, ngalo damoni oolengo gula kini.
Ngulo onindo sumoo yunootoyi ngu, noole nga
nalungga ngalo mande damoni nguya kini, ngulo
noole mande gumi eweloyi nguya kini, ngundo
ngundilolo ewolo.
41 So uyi nakangoyingo oninggakundo mande
ngundilo elo yokolo ngu, ene oni simoo bale ngu
meno manggalugano mayelo, gooboongoowong-
goku oweyelootoni samukowonggori.

20

Pol Ngu Masedoniya Melako, ko, Girik Melako Nguya Endeyowolo

1 Ngu kowuli ulungga Epesasno ngu kinitetoni
ngu, asa, Polndo Yesuslo keyimo oni simoo
balelo etoni, eneno mayelo, gooboongootoyi,
nowoondoye yanggango yunolo, mande
yunowolo. Ngundilo mande yunolo yokolo, ariya,
ene Masedoniya oolouweloyi ngulo akeyolo
oolouwolo.
2 Pol ene ngu mela gumisina nguno endeyolo,
ene Yesuslo keyimo simoo bale mande ulungga
yunolo, endeyootoni, ngulo simoo bale nowoon-
doye yanggango yunowolo. Kootusina, Pol ngu
Girik melako oololo tunootewolo.
3 Tunootelo, Pol ngu kombo kabusa Girik
melako oode, kootusina, ene wanggo yolo, Siriya
melasina oolouwelo ewolo. Ene Yuda onindo ngu
Pol uleyi kumoowelo mande gosiyolo etoyi, ngulo
ene Masedoniya melako ko oolouwelo ingolo,
mande gosiyolo ewolo.
4 Beriya endemo oni, Sopata ngu Piras, nan-
goni; Tesalonayika endemo oni elaya oowooy-
ali Aristakas, Sekandas; Debi endemo oni elaya
oowooyali Gayiyas, Timooti; Esiya melako oni
elaya oowooyali Tikikas, Taropimas, ngu oni ngu
bidodo Poldodo sawonggori.
5 Ngu oni ngu koletelo, salo, oololo, Trowas
endemo noole soboyelolo oluwonggori.
6 Ngundilo soboyelolo oodoyi, oomanon-
goyingo koongeweloyi kini, ngulo kundingiyi
nalu gula yokolo ngu, asa, noole Pilipayi mela
ngu yokolo, wanggo yolo, yade yade nalu
kandegulayigano Trowas endemo mayelo,
noole nalu kandegula gidembolo elaya nguno
oluwonggori.

Trowas Endemo, Polndo Yutikas Melenonggo Yokutuwoowolo

7 Kowooyingombolo nalu koleteyingo, ngulo
noole oo neweloyimbolo gooboowootowo. Goo-
booyingomo nguno, Polndo oni simoo baleno
mande mande pelungga oolengo elo oodoni, su-
woo kewoolo yewolo. Sengetoni, ene toongewelo
ingowolo.
8 Ngu ya gula ngu ebe sanga sanga kabusa
ooloote. Ngu ya gumi awu sanganimo nguno solu
oowooyingga delo oodoni, noole ngu musiyomo
nguno gooboongoowootowo.
9 Ngu musiyomo nguno, simoo kosiyi gula, ene
oo kenoweloyi wetu ngu sanganimo bibitelo olu-
wolo. Ngu oowooyi ngu Yutikas. Polndo mande
mande eloodoni, Yutikas ene kuboongootoni, we-
tolo kapengo yelo ngu, ya gumi kabusayi, ngu
sanganimo awunonggo melako solewolo. Ene
ngundilo soletoni, sodedonangge, oni sungombo
ulo, okoolo, dowootoyi, ene ngu kuli kumoowolo.
10 Simoo kosiyigaku kumootoni, asa, Polndo
ulo, ngu simoo kosiyigaku sanganimo peng-
gootelo, simooyenggaku boogomoolo, oni simoo
baleno ewolo. Ye ma sosolewelo, ngulo ene keda
oolooteku nga! Ene ngundilo ewolo.
11 Ngundilo telo, Pol ngu yano ko oolelo,
oomanongoyingo oosowoolo newolo. Kootusina,
Polndo mande mande pelungga ko elo oodoni,
sengetoni ngu, Pol ene mande yokolo toonge-
wolo.
12 Ngu oni simoo bale, ngundo simoo kosiyi-
gaku ko keda oodoni, ngu yolo, ooloutoyi, nguno
ene nowoondoye gome oolengo mesalango in-

gowonggori.

Pol Ngu Trowas Ende Yokolo, Mayilitas Endemo Oolouwolo

13 Polya ko goboolo onikundo ewonggori. Noole koletelo ulo, wanggo sanganimo oolelo, oololo, yade Asos endemo oolouwootowo. Noole Asos nguno Pol erewelo kenolo, yolo, wanggo sanganimo oolouweloyimbololo ewootowo. Koletelo, Pol enengombo mande ngandilo ewolo. No kuli kenembo Asos oolouwano, ewokulo ngulo.
14 Ngundilo ngulo, Pol ene ombulo, noole Asosno ebe kenokeno telo, Pol nguya nooledodo wanggo sanganimo oolelo, Mitilini endemo nguno ulelewootowo.
15 Sengetoni, noole Mitilini ende ngu yokolo, oololo, yade Kayiyos ende namoko oololo, nguno welewootowo. Sengetoni, noole oololo, yade Samos meladoni ngu kenowootowo. Welewootomu sengetoni, noole oololo, yade Mayilitasno tunootewootowo.
16 Polndo ene Epesasno ko uwelo ma ingowolo. Ndatelo ngulo, ene nalu ulungga Esiya mela yokowelo ma ingolo, ngulo ene Epesas ende ngu dagawolo. Ene ngundilo telo, ngulo sodedo Yerusalem oololo, ngu nalu kundingiyingga oowooyi Pentikos ngu kenowelo oolouwolo.

Polndo Epesas Tabango Onikuya, Akeyolo Ewolo

17 Noole Mayilitasno oodooye, ngunonggo Polndo mande yeni, Epesasno oolouwolo. Ene Yesuslo keyimo oni simoo balelo tabango onilo

mande soweyolo ewolo. Tabango oni, ngundo komo ombuyilo ewolo.

18 Ngundilo etoni, tabango oniku ombutoyi ngu, ene mande yunolo ewolo. Yengombo ingootenggo. No koletelo, Esiya melako nguno oololo, ko damoni tetoowe kenolo, ingoyingomo ngu, no suwoo suwoo yeya oluwolo.

19 Ye ngu ingootenggo. Nalu bidodo Yuda onindo mande gulanangge elo, nolo mandene yombuliyolo, no yombulibalinelowelo tetoyi, nguno no nowoondone kowuli ko tewootewoo gidalega nguya, nono tewonggo. Ene nondo ngu no imakewonoku, Oo Bidodo Sembuli ngulo ko ngu nangge tewono. No enengo ko oni nangge.

20 No mande gome ngu yeno wesiyolo eweloyi ngulo no ma sosoleteno. Kini, no ye hoolooweyeloweloyimbolo ngulo eteno. Yo, nondo ngundilo telo, goobooyingo naluno, ko yengo ya bidodomo mande elo etuyelowono. Ngu mande ngu ye kuli ingootenggo.

21 Suwoo suwoo, no mande yanggango Yuda oni, Girik onino nguya ewono. Ngu ngandilo. Noole komo nowoondonayi yowoolengoya, Anutno nowoondonayi yewato. Noole komo noolengo Oo Bidodo Sembuli, Yesus ngulo nowoondonayimo hamoo tetoni, nowoondonayi nguno nangge yewato.

22 Ariya, ingoyi! Ataga ngu Yuka Kundingiyimbo no gosinelootoni, ngulo no komo Yerusalemno oolouteno. Ndawuga, Yerusalem nguno nono tunootewa? Ngu no ma ingooteno.

23 Ene no oo gula ingooteno. Ende bidodo no toongelo, nguno endeyootoowe, Yuka

Kundingiyi, ngundo mande yanggango wesiyolo, nunolo, ewolo. Ge ngu ya biyomimo ulo, ko, kowuli ulungga oolengo ngu kenowa, Yuka Kundingiyi ngundo ngundilo ewolo.

24 Ngundilo etoni, ene no ngandilo ma ingowono. Nenengo keda oluweloyi, ngulo no ingooteno. No nowoondonemo nenengo kumooweloyiga ngulo no kowuli ma ingooteno. Kini, no nga oolega no endeyootenoku, nga nangge keyooteno. No nga kongga nga, Oo Bidodo Sembuli, Yesusndo nunowoku, nga nangge telo, yade wenga yokowano. Nga Anutlo mande gome meteminggа wesiyolo eweloyi koyingga nga ngu, Anutlo sumangenimo nangge, no ko teteno.

25 Ariya, ataga ye ingoyi! Kuli no ye kewooloyemo endeyowono. Nguno ngu, no Anutlo mande damoningga, nguno simoo bale enengo soboyelooteku ngu, wesiyolo, yeno ewonoku ngu, ene ataga ngu, no ingooteno. Kootusina ngu, ye bidodo no omukumundoone, ko ma kenowanggo.

26 Ngundilo ngulo, no mande yeno ataga eteno. Ingoyi! Ene ye kewooloyemo nguno oni gula Yesusno newendemo hamoo ma telo, oonatetoni ngu, asa, ngu nono kowuli kini.

27 No Anutlo ingonduduni ngu bidodo yeno wesiyolo ewonoku, no ngulo ma sosolewono.

28 Ngundilo ngulo, ye ngu yengombo yengo gome ebe sobosobo teya oliyi! Ngundilo nangge, ye komo simoo bale ngu nguya gome soboyeloyi. Yuka Kundingiyi, ngundo ye yootunoyelootoni, ye simoo balelo sobosobo tewonggo. Ngulo ngu, ye komo Anutlo keyimo simoo bale ngu gome soboyeloyi. Ndawugalo ngulo, Yesus enengombo

enengo dalowobo onilo mbumbuwa ngu andangeyunolo, ko yoyowoku ngu!
29 No ingooteno. No ye yoyokolo ngu, se goki biyomi oolengo (etuyeloyingo oni ebe ganagana), ngundo ye kewooloyemo nguno ombulo, ngundo Yesuslo keyimo simoo bale yombuliyelowelo ombuwanggo.
30 Ngulo ngu, yengo oni gidalegado nguya ootookoolo, ngu mande ebe ganagana etuyelolo, endeyolo, ngundo Yesuslo keyimo simoo bale elo yowoosootoyi, ene ngu keyelolo endeyowanggo.
31 Ngundilo ngulo, ye komo naludodomo ngulo doongedoongoodoongoo teya, gome doongeteya oliyi! Ye komo ngulo ingondudu teya oliyi! Mooma kabusa no ye mande yunolo, ingonduduye yoonenengowelo, no ma sulenekini yeyingo. Suwoo sa ngundilo nangge telo, ye etuyelowonoku ngu, no yengo sendologo, mande yunowono.
32 Ariya, ataga nondo ye yoyolo, no Anut kandeyimo yoyelo, eneno ngandilo yemboongeteno. Gengo nowoondoge yunoweloyi mandega, ngundo ngu gedo mete ene yanggango yunowa. Gengo simoo bale bidodo gengombo soleyelolo, sunggi yewoku ngu, oo bidodo gome mesalango ngu nangge yunowa. No ngulo elo yemboongeteno.
33 No oni gulalo beye towikumbani, oo ngu kenomayingolo, ngulo ma ingooteno.
34 Yengombo ngu ingootenggo. Nga kandene elayaga ngando ko oo ngu telo, oowali, towikumba, beye oo ngu yolo, nenengo hoolooweneloote. Oo gulalo wenonolo ngu,

kandenembo koyi telo yooteno. Ngunonggo oni noya oolootenggoku, nguya hoolooweyelooteno.
35 Ngundilo telo, nenengo kone ngu bidodomo, ngu nondo ye etuyelooteno. Ye komo nosilidodo ngundiya ko teyi. Noole ngundilo telo, oni yanggango kini ngu mete hoolooweyelowato. Noole komo Oo Bidodo Sembuli, Yesusndo mande eyingo ngu ingondudu tewato. Ene ngandilo ewolo. Oni gula enengo oni oni teyingomonggo oo oni gula inootoni ngu, asa, ngu inoweloyi damoningga, ngundo oo yoweloyi damoni ngu dagatelo ewolo.
36 Polndo ngu mandega ngu elo yokolo ngu, asa, ene bodowo oondookelo, ngu oni tabangokudodo Anutno yemboongewolo.
37 Yemboongelo yokootoni ngu, asa, kootusina, tabango oniku bidodo sendo mogulu ulungga telo, Pol dowoolo yenggonangowonggori.
38 Yenggonangolo, Polndo mande ewoku ngu ingonduduwoowonggori. Ngu ngandilo ewolo. Ye no omukumundoone ko ma kenowanggo. Ngundilo etoni, ngulo tabango oniku biyomi ulungga ingolo, ene Pol yolo, wanggono ulo, yokootoyi toongewolo.

21

Pol Wanggo Sanganimo Oolelo, Yerusalem Oolouwelo Oolouwolo

1 Noole Epesasno Yesuslo keyimo onilo tabangoku yoyokolo ngu, asa, noole wanggo sanganimo oolelo sawootowo. Oololo, yade nenengo Kos meladoningga nguno tunootewootowo. Sengetoni, noole Los meladonimo nguno ulo, tunootelo,

ngunonggo mela ulungga nguno, ende gula, oowooyi Patara, nguno ulelewootowo.

2 Noole ngunonggo wanggo gula Pinisiya uleleweloyingga kenoyingo, ngulo noole ngu wanggo sanganimo oolelo oolouwootowo.

3 Noole yade yade oololo, Sayiparas meladoni ngu wanggo kande dedalesina oodoni, kenolo, noole ngu dagalo, salo oololo, Siriya melako oololo, Tayiya endemo uwootowo. Tayiya ulo, wanggo gosiyolo, nguno oo sitowi yewelo etoni ngulo.

4 Ngu naluno, noole nguno ulo, oololo, Yesuslo keyimo oni simoo bale yeyolo, nguno nalu kandegula gidembolo elaya nguno oluwootowo. Yuka Kundingiyi, ngundo Yesus keyimo simoo baleno utoni, ngundo Polya Yerusalem ma oolouwelolo ewonggori.

5 Etoyi, ene noolengo nalu gidalega ngu endemo nguno yokoyingoku, noole ngu endega ngu yokolo, sawelo tewootowo. Sawelo tetooye, asa, Yesuslo keyimo simoo bale, simooye ngu bidodo noole yoyolo oololo, ende dabemimo, wendeyi tamako boodoo oondookelo, Anutno noolengo yemboongewonggori.

6 Ngundilo telo, asa, ene noole kambayelolo, akeyolo etoyi, noolendo nguya ngundilo kambayelolo yokolo ngu, asa, noole wanggo sanganimo ooletooye, ene ko enengo yano yano oolouwonggori.

Sisariya Endemo Agabas Oningga, Ngundo Polndo Kootusina Oo Teweloyi, Ngulo Ewolo

7 Noole wanggo sanganimo oolelo, Tayiya yokolo, kondibo salo, oololo, Potolemayisno tunootewootowo. Noole Yesus keyimo simoo bale kandeye dowoolo, enedodo nalu gula nguno oode welewootowo.
8 Sengetoni, noole Potolemayis yokolo, toongelo, yade oololo, Sisariyano tunootewootowo. Noole oololo, oni gula oowooyi Pilip enengo yano ulo, enedodo oluwootowo. Piliplo ko ngu Anutlo mande wesiyolo eweloyi. Oni kandegula gidembolo elayaga ngulomu gula, ngundo oowali nggami baleku bayetelo yunowolo.
9 Pilip ngu nambosumoongo namolaya ngu ma kameteyingo. Ngu bale namolayaga ngu Anutlo ingondudu eyingo onindo mande ngundilo, ko tetenggo.

10 Noole Sisariyano nalu gidalega nguya nguno oodooye ngu, ngu naluno, Anutlo ingondudu eyingo oni gula oowooyi Agabas ngu ene Yudiya mela yokolo, Sisariyano ombuwolo.
11 Ombulo, ngu oningga ngundo nooleno mayelo, Pollo Let ngu yolo, enengo kekandeyi gosiyolo, Yuka Kundingiyimbo etoni, ngandilo ewolo. Yerusalemno Yuda oni, ngundo nga Letga nga sembuli ngu, ngandilo kekandeyi ukingowanggo. Ngundilo telo, yolo, oni sowe gidalega Yuda oni kini, ngu kandeyemo yewanggolo ewolo.

12 Ngundilo etoni, noole ngu mandega ingolo, nguno ngu, noole ko ende ngalo simoo bale nguya gooboongoolo, Pol solengoyelo, sumoo sumoo ewootowo. Ene Yerusalem ma oolouwelo elo mande yanggango ewootowo.

13 Ene ngundilo etoyi, ene Polndo mande
gumi ewolo. Ndatelo ngulo, ye sendo sambi
telo, nolo ingondudune yombuliyootenggo? No
meyelo, ya biyomimo uweloyimbolo telo, ko, no
Yerusalemno kumooweloyimbolo nguya meyelo
ngu, Oo Bidodo Sembuli Yesus, ngulo oowooyi
bingami okooweloyimbololo ewolo.
14 Ene ngundilo etoni, asa, noole ene
solengoweloyi mande gula eweloyi nguya
kini. Noole manggonayi ukingolo, noole
ngandilo ewootowo. Oo Bidodo Sembuli ngulo
ingonduduni ingooteku, ngu nangge teyi! Elo
ewonggori.

Pol Yerusalem Oolouwolo

15 Nalu gidalega yokolo, noole oo yomosiyolo,
Yerusalemno oolewootowo.
16 Sisariya ende ngulo Yesus keyimo simoo
bale gidalega nguya nooledodo oolouwonggori.
Ene noole yoyolo, oololo, Yesus keyimo oni gula
oowooyi Nason, ngundo yano ulo oluwootowo.
Nason ngu Sayiparas meladoni ngulo oni, ene
kulimi oolengo Yesuslo sulena oni tunootewolo.
17 Noole Yerusalem mayelo, tunootetooye ngu,
Yesus keyimo simoo baledo oni oni ulungga telo,
noole yoyowonggori.
18 Sengetoni, noole Pol ngudodo Yems kenow-
elo oololo, tabango oni goobooyingomoku ngu
bidodo Yemsdodo oliyingoku, ngu yeyowootowo.
19 Polndo ewolo. Noolendo mayetetolo ewolo.
Anutndo Pol hooloowetoni, oni simoo bale sowe
gidalega, ngu kewooloyemo ko oo tewoku, ngu
bidodo damonimonggo nenengo wesiyolo, ta-
bango onino ewolo.

20 Tabango oniku Pollo mande ingolo ngu, ene Anut bingami okoolo, Polya gumi ewonggori. Doboonayi, ge ingoote. Yuda oni simoo bale, ene ulungga oolengo biyomi Yesus keyimo oni tewonggori. Ngu Yesus keyimo simoo bale ngu, ene Moseslo mamana mande ngu keyowelo mande yanggango oolengo yetenggo.

21 Ene oni gidalegado gengo etoyi, ingolo, ngandilo ewonggori. Polndo ngu Yuda oni ngu, oni sowe gidalega kewooloko oolootenggoku, nguno ewonggori. Ye Moseslo mamana mande ngu yokoya, yengo nangosumooye moondeye ma yomosiyelowelo, Yudalo damoni kulimi ngu ma keyowelolo ewonggori.

22 Ngundilo ngulo, noole ndatelo tewato? Hamoo oolengo, ene ge mayewoku nga, elo ingowanggo.

23 Ariya, noolendo ooga geno etooye, ngu nangge ge oo ngundiya te! Noolengo oni namolaya ngu Anutno mande hamoo oolengo eneno elo gosiyolo ewonggori.

24 Gedo komo oni Anutno mande gosiyowonggoku nguya Anutno woolo yeyingo oni kundingiyi nguno oololo, yengo bobeye ene yunootoni ngu, asa, woolo yeyingo oni, ngundo yengo woolo yeyunowanggo. Ye ngundilo telo ngu, ye Moseslo mamana mandeno ye nomboyi oolengo ootoolo, ariya, ye mete tabayemo uye ngu toongoolo, oni doongeyembo kenolo ingootoyi ngu, ye kundingiyi oluwanggo. Oni ngu kenolo, ene tunoo ingowanggo. Ge nguya Moseslo mamana mande ngu keyoote. Yo, oni ngu kenolo, ene ingootoyi, mande gulaga ge

gowege sanggawelo ewonggoku ngu, ngu ebe ganagana mande nanggelo ingowonggori.

25 Yesus keyimo oni sowe gidalegalo ngu, noole kuli mande, elo nakangolo soweyowootowo. Ene komo ingondale teyi! Ene onindo nusago utolo, mela yuka biyomi nguno oo kalo yemboongetoyi ngu, ngu ma newelo. Ene nusago dalododo ma newelo. Nusago bungeyi gosiyootoyi kumootoni ngu, ngu ma newelo. Ene oni elambalisa tewelo damoningga, ngu ma toongooyelowelo telo, bosebalese damoningga biyomi nguya ma tewanggolo ewonggori.

26 Enengo mande ngundilo ingolo, asa, sengetoni, Polndo ngu oniku yeyolo, yoyolo, enendo damoni oo tetoyi, Pol nguya ngu telo, enedodo Moseslo mamana mandeno ewoku, ngulo ene oni namboyi mesalango tewonggori. Ene ngundilo telo, Yudalo goobooyingo ya ulungga, Tempel, newendemo ulo, woolo yeyingo onino enengo nalu kundingiyi ndawu nalunggano kinitewaku ngulo ewolo. Ngu kundingiyi nalungga kinitetoningga ngu, asa, woolo yeyingo onino ko oolouwonggokuno, bobeye ene yunootoyi, ngulo ene Anutno enengo woolo yewolo.

Tempel Goobooyingo Yano, Yuda Onindo Pol Dowoowonggori

27-28 Kootusina, nalu kandegula gidembolo elayagaku namoko kiniteweloyi tetoni, ngu naluno, Yuda oni Esiya melakononggo, ngundo goobooyingo ya ulungga, oowooyi Tempel, nguno oololo, Pol kenowonggori. Ngundilo kenolo, oni oowooyingga nowoondoye

yokutuwootoni, sanggili telo, ootookoolo, Pol dowoolo gosiyowonggori. Ngundilo telo, ene meno manggalu telo ewonggori. Ye Iserel oni, ye nguya noole hoolooweyeloyi! Nga oningga ngando ende bidodomo noolengo oni simoo bale manggoye utolo, wiliyolo, nga goobooyingo yangga, oowooyi Tempel, ngalo mamana mande nguya yombulibaliyoote. Ene oo gula nguya telo, ene Girik oni yoyolo, goobooyingo ya Tempel newendemo ombulo, ngulo ene ya kundingiyi nga yeni, sugabododo teteku nga! Ngundilo elo ewonggori.

29 Ngu damoninggano ngunonggo ene mande goweyimo sanggawelo tewonggoku, ngu ngandilo: kulimi ene kenootoyi, Taropimas, Epesas oningga nguya endemo oluwoliyo. Ene ngu kenolo, ngandilo ingowonggori. Polndo ngu oningga nguya yolo, goobooyingo ya newendemo uyingolo ingowonggori.

30 Mande ngundilo ingolo, nowoondoye sanggili ulungga telo, asa, Yerusalem endemo simoo bale bidodo kendutelo, mayelo, Pol dowoolo, woosoolo, endesina oolelo, uleyi kumooweloyimbolo tewonggori. Ene ngundilo tetoyi, ariya, sodedonangge, ene Tempel yamako bidodo goodoomukowonggori.

31 Pol uleyi kumoowelo tetoyi, oni gidalegado me onilo tabangonggaku mande ngu soweyolo, ngundilo etoyi, Yerusalem oni simoo bale bidodo soliyokowonggori.

32 Ngundilo tetoyi, ingolo, asa, me oni tabango koleteyingongga, ngundo sodedonangge me oni gidalega yoyolo, ko, me tabango oni gidalega

nguya yoyolo, kendutelo, Pol dowoowelo goo-
booyingomo uwonggori. Yuda onindo me ta-
bango ulungga koleteyingongga, ngu kenolo, me
oni nguya yeyolo ngu, asa, ene Pol uleweloyin-
gonggaku ngu yokowonggori.
33 Me onilo tabango koleteyingonggakundo
tanggeyemo ombulo, Pol dowoolo, enengo key-
imo me onikuno etoni, uto yanggango elaya,
oowooyi sen yolo, ngundo Pol gosiyoyi! Etoni,
ngundilo tetoyi, tabangonggakundo Yuda oni
mande yunolo ewolo. Nga simoo nga onendo?
Ndawuga tete? Elo sumoo ewolo.
34 Tabangonggakundo ngundilo sumoo
yunootoni ngu, asa, ngu naluno, oni simoo
bale ulungga oolengo ngu enebana manggalu
tewonggori. Gidalegado ngu mande gula elo,
manggalu tetoyi, sungombo ngu ene mande
gula elo, manggalu tewonggori. Meno manggalu
ulungga mela ma ingoweloyi tewonggori. Me
onilo tabango oninggaku, ngu mandega ngu
damoni ma kenolo ingowolo. Ngundilo ngulo,
me onikuno ewolo. Pol yoya, yengo me onilo
yano oolouyi! Elo ewolo.
35 Ngundilo etoni, ngulo ene Pol yolo, yade
ya woodooyimo ooloutoyi ngu, simoo baledo
yanggango yelo, Pol uleyi kumooweloyimbolo
tewonggori. Ngulo ngu, me onindo Pol okoolo,
koolowoolo, ya newendemo oolouwonggori.
36 Yolo, ya newendemo uwelo tetoyi, ene oni
simoo bale oowooyingga meno manggalu telo,
keyelolo, oololo ewonggori. Ngu oningga ngu
uleyiga kumooni! Elo ewonggori.

Polndo Enengo Damoni Yuda Onino Yootunolo Ewolo

37-38 Me onindo Pol yolo, enengo ya newendemo uwelo tetoyi, ngu naluno, Polndo me onilo tabangonggakuno ewolo. No mete mande gula geno sumoo ewe? Etoni, me onilo tabangonggakundo gumi ewolo. Ge Girik mande ingoote? Nondo ngu ge Igip onilo ingooteno. Kuli gedo oni ulungga oolengo, 4,000, ngu yoyolo, mela oo sobosobo ulungga oniya ebe ulewelo, ye oni kini melako nguno oolouwonggoku, ge ngundo bine? Sumoo ewolo.

39 Ngundilo sumoo etoni, asa, Polndo mande gumi ewolo. Kini, no Yuda oni. Endene oowooyi Tarsas, ngu Silisiya melako. Nolo ende ngu oowooyi bingamidodo. No geno oo gulalo sumoo ewelo. No mete simoo bale nga mande yunowe? Elo sumoo ewolo.

40 Etoni, me onilo tabango oninggakundo gumi ewolo. Yo, mete mande e! Etoni, ngulo Pol woodoo sanganimo dikalo, ngunonggo kandeyi simoo baleno okoololuwolo. Ngundilo tetoni, oni bidodo nenetewonggori. Polndo Yuda onilo mande Hiburu ngunonggo ewolo.

22

1 Polndo ngandilo ewolo. Ye konebane awanamone, ye ingoyi! No yengo mande ngu gumi ewelo ewolo.

2 Polndo Yuda onilo mandenonggo etoni, ene Hiburu mande ngu ingolo, nenetelo oluwonggori.

3 Ngundilo tetoyi, asa, Polndo ewolo. No Yuda oni. Namonembo Tarsas ende Silisiya melako yomoonelowolo. Ene no nga endemo ngano

ootookoolo, ulungga tewolo. No oo etuneloyingo oni, Gameliyelno Skul telo, ingondudu yowono. Ene noolengo osisambanimbolo mamana mande ngu gome gome etunelowolo. Ngundilo ngulo, no Anut keyolo, ngulo damoni nguno no yanggango yeteno. Yendo Anut keyowelo, ataga yanggango yetenggoku ngandilo.

4 No nguya ngundilo oni Yesusno nowoondoyemo hamoo tetoyi, no ngu yombuliyelowono. Simoo bale nguya no yulewe kumoowelo nguya tewono. No uto yanggango (sen), ngundo gosiyelolo, yoyolo, ya biyomimo nguya yoyewono.

5 Woolo yeyingo onilo tabango, simoo balelo mande wilikoyingo tabango oniku, ngundo etoyi, ye ingowanggoku, ene nguya ingootenggoku, ngulo ene no so uyi nakangolo nunowonggori. Nunootoyi, Yuda dobooguline Damaskas endemo oolootenggoku, no ngu yoyowelo Damaskas uwelo oolouwono. Oni Damaskasno oodooye, Yesusno nowoondoyemo hamoo teyingomu, ngu yoyolo, ya biyomimo yoyewelo, ngulo no oolouwono. No ngu oni simoo bale ngu yoyowelo oololo, Yerusalem ngano mayelo, nguno enengo biyomiye ngulo ogingoyingo yoyi, elo oolouwono.

Polndo Enengo Newende Hamoo Teyingo, Ngulo Damoni Wesiyolo Ewolo
(Aposel 9:3-19; 26:12-18)

6 Polndo mande gula ewolo. No yade yade oololo, Damaskas namoko tetoowe, sa kewoolo sambolo ngundilo nguno, asa, sodedonangge solu gula ulungga Sambononggo no moondene omukumundoone himi oolengo nunowolo.

7 Ene ngundilo tetoni, no melako solelo wele-
wonowo. Ngundilo tetoowe, manggowo gula ngu
solungga ngunonggo tunootelo, noya ewolo. Sol,
Sol, ge ndatelo telo, ngulo ge no yombulineloote?
8 Etoni ngu, nondo mande gumi ngandilo
ewono. Oo Sembuli Ulungga, ge onendo? Etoowe,
enebana gumi ewolo. No Yesus Nasaret oni. Ge
no yombulinelowelo, ko telo, endeyooteku ngu!
Elo ewolo.
9 Ngundilo etoni ngu, oni noya oolouwootomu
ngu, ene solu ngu kenolo, ene oni manggowooga
noya mande eyingongga ngu, ene ma ingowong-
gori.
10 Oo Bidodo Sembulimo, no ndatelo tewano?
Etoowe, Oo Bidodo Sembuli, ngundo noya gumi
ewolo. Ge ootookooya, Damaskas u! Ngu endemo
nguno, oni gulado geno ewaku, nondo oo bidodo
gedo telo ewonoku, ngu etoningga, ngu nangge
te! Elo ewolo.
11 Ene ngundilo etoni ngu, ngu solungga ngu
ngundilo teloodoni, no mela oo ma kenoweloyi
tewonowo. Ngulo ngu, oni noya oolouwooto-
muku, ngundo no kandene dowoolo, noyolo,
Damaskas uwonggori.

12 Oni gula no neyowelo nguno oluwoku, ngu
oowooyi Ananayiyas. Ene mamana mande
gome keyoyingo oni. Yuda oni Damaskas en-
demo oolootenggoku, ngundo eneya oni gomelo
etenggo.
13 Ngu oningga ngundo nono mayelo, tanggen-
emo dikalo, noya ewolo. Sol doboone, doon-
gengge ngu mete himi yetoningga, doongeteya,
mela keno! Elo ewolo. Ngu nalunggano nguno

nangge, doongene mete tetoni, no ene gome kenowonowo.
14 Doongene mete tetoni ngu, enendo ewolo. Noolengo osisambanayimbolo Anut, ngundo ge goyowelo sunggi yewolo. Ge nguno ngu, ge ene ingootoyi, hamoo tetoningga; ge nguno enengo ingonduduni nguya ingolo; ge oni nenengo Yesus ngu kenowaku, manggowoobo mande etoningga, ngu komo gome ingo!
15 Ge enengo mandeni yootunolo ewa. Ge komo simoo bale bidodomo oo kenolo, mande ingowonoku, ngu etoyi ingowanggo.
16 Ene ge ataga oo ndawuga sobowoote? Ge ootookooya, Sono (kundingiyimbo) sonowoo! Ge enengo oowooyimbolo meno etoyi ngu, Anutndo gengo mbumbuwa biyomingga, ngu sonowootoni toongewalo ewolo.

Anutndo Pol Suleyootoni, Oni Sowe Gidalega Yuda Oni Kini, Nguno Toongewolo

17 Polndo mande gula ewolo. Kootusina, no Yerusalemno ko ombulo, no goobooyingo yano (Tempelno) yemboongelo oodego, no oo gaboya gaboya gula kenoyingo ngundilo tewono.
18 Nguno ngu, no Oo Bidodo Sembuli no kenootoowe, enendo nonolo ewolo. Sodedo-nangge, ge Yerusalem ende yokoya toonge! Ge ngano nolo mandene wesiyolo ewaku ngu, ene ge manggoge ma ingowanggolo ewolo.
19 Ene ngundilo etoni ngu, nondo gumi eteno. Oo Sembuli, enengombo ingootenggo. Kuli no goobooyingo ya bidodomo oololo, oni Yesusno

nowoondoyemo hamoo tetoyi, no yoyolo, ya biyomimo yoyelo, no ene yutolo gisaluyelowonowo.
20 Kuli Stiwen ngu uleyi kumooyingo ngu, no ngulo nowoondone nguya metelo ingowono. Nondo ngu oni Stiwen uleyingomu, ngulo dokikilo nenggulo ngu sobowooyunolo oodoowe, ene Stiwen uleyi kumooyingolo ewolo.
21 No ngundilo etoowe ngu, asa, Oo Sembuli, ngundo noya gumi ewolo. Ge toonge! Nondo ge sowenggelootoowe, mela yowoko toongewa. Oni sowe gidalega gula gula Yuda oni kini, nguno toongewalo ewolo.

Rom Onilo Me Tabango Oninggakundo Pol Gome Sobowoowolo

22 Oni simoo baledo Pollo mande ewoku, ngu ingolo, oololo, Polndo ngundilo ewoku, Anutndo ene elo, oni sowe gidalegano enengo mandeni wesiyoya eni, elo sunggi yewolo. Polndo ngundilo etoni, asa, ngu naluno nguno, simoo baledo enengo mande wenga ngu yokowonggori. Ngu yokolo ngu, asa, simoo bale damoni telo, meno manggalu ulungga telo ewonggori. Ngu oningga ngu uleyiga kumooni! Oni ngundilomu ngu, melako ngano ma oluwelo! Ene keda nguya ma oluwa! Elo ewonggori.
23 Ene meno manggalu yanggango telo, enengo dokikilo nenggulo andandangelo, gugukakawu dolowoolo, oolongootoyi, ooletoni, ene sanggili ulungga tewonggori.
24 Ngundilo tetoyi, me onilo tabangonggakundo sodedo enengo me onino etoni, Pol yoya, enengo

ya newendesina uya, Pol utoya, mande damon-
ingga ngu ndawugalo simoo baledo Polya meno
manggalu tetenggoku, ngu no damoni gome in-
gowelo ewolo. Mande ngu sumoo inoya ingoyi!
Elo ewolo.
25 Ene ngundilo etoni ngu, asa, me onikundo
Pol kandeyi yolo, de bungomo gosiyolo,
gisaluboweloyimbolo tewonggori. Ngu naluno,
Polndo tabangonggakuya tanggeyimo oolooteku
nguya sumoo yunolo ewolo. Rom onilo mamana
mande, ngundo Rom oni ngandiya teyilo ete,
bine? Ye Nggawo (Koot) ma teyingomo koletelo
ene ulewanggo, bine? Ngu damoningga ngu
metemi bine? Elo ewolo.
26 Ene ngundilo etoni ngu, me onilo taban-
gonggaku mande ngu ingolo, ene sodedonangge
oololo, enengo me onilo tabango ulunggakuno, oo
ngulo elo ewolo. Pol oningga nga ngu, ngu Rom
oni nenengo! Ngulo ge ndawuga, ene teyinow-
elo? Elo ewolo.
27 Ngundilo etoni, me onilo tabango ulung-
gakundo soliyokolo, ombulo, Polno ewolo. Ge
nono e! Ge Rom oningga, ngundi kini, bine?
Etoni, Polndo gumi ewolo. Yolo ewolo.
28 Ngundilo etoni ngu, me onilo tabango
ulungga, ngundo mande gumi ewolo. Nondo
Rom oni tewelo ngu, ngulo no bobeye ulunggado
uliyolo, no Rom oni tewono. Etoni ngu, ene
Polndo mande gumi ewolo. No ngu namonembo
Romno no yomooyingo! Elo ewolo.
29 Ene mande ngundilo elo yokolo ngu, asa, oni
sumoo yunolo, ulewelo teyingoku nguya, sodedo-
nangge sosolelo yokowonggori. Me onilo tabango

ulungga oninggaku ingowolo. Pol ngu Rom oni gosiyowonggokulo, ene nguya sosolewonggori.

30 Me onilo tabango ulunggaku, ene komo gome oolengo ingowelo. Polndo ndawu oo biyomingga tewoku, ene ngu ingowelo. Ngundilo ngulo, sengetoni suwoononggo, ngu Pol gosiyowonggoku, sen uto yanggango ngu wesiyowonggo. Ene mande soweyootoyi, Anutno woolo yeyingo oni sobosobo, simoo balelo mande wilikoyingo tabango onino toongelo ewolo. Ye oni ngu bidodo mayeya gooboongoolo ewolo. Ene Pol yolo, ombulo, oni tabango doongeyemo etoni dikawolo.

23

Pol Ene Yuda Onilo Mandeye Wilikoyingo Onino Mande Wesiyolo Ewolo

1 Ngu naluno ngu, Polndo mande wilikoyingo tabango oniku, gome gome yeyondandangelo ewolo. Ye konebane, no Anut doongeyimo endeyolo ootoolo, nenengo nowoondone ngu metemi oolengo telo, endeyolo, yade mayelo, ataga no oo biyomi gula ma ingootenolo ewolo.

2 Polndo ngundilo etoni, Anutno woolo yeyingo oni ngulo sobosobo oni ulungga, oowooyi Ananayiyas, ngundo oni Pol tanggeyimo dikayingokuno ewolo. Ngu manggowoomo uto mandega etekungga, ngu yokoni!

3 Ngundilo etoni, asa, Polndo ngu tabango oninggakuya sanggili ulungga telo ewolo. Ge ngu de sosi biyomi! Kumu nomboyimbo gowege sangani nangge metemi, ene newendemo ngu buwoo nangge! Ngulo Anutndo ge gulewa! Ge ngano

bibitelo, ge mamana mande keyolo, nolo mandene wilikolo kenowelo, ene gengombo Moseslo mamana mande yombuliyolo, ge no nuleyilo ete! Elo ewolo.

4 Ngundilo etoni, oni Pol tanggeyimo dikayingokundo, enengo mande ingolo, sodedonangge gumi ewonggori. Ge mete Anutlo woolo yeyingo onilo sobosobo oni koleteyingongga nguya mande biyomi ete, bine? Elo ewonggori.

5 Ene mande ngundilo elo yokootoni ngu, asa, Polndo mande gumi ewolo. Ye konebane, ene oni Anutno woolo yeyingo onilo sobosobo oni koleteyingo, ngu no ma ingooteno. Anutlo mandeno ngu ete.

Gengo tabango oni nguya mande biyomi ma ewelolo ewolo. *Eksodas 22:28*

6 Polndo ngu ingowolo. Tabango oni goobooyingo ngano, oni ngu gidalega ngu Sadusi, gidalega ngu Parisi watangga oolootenggo. Ngulo ngu, Polndo mande wilikoyingo tabango oni negoyelowelo, ngandilo ewolo. Ye konebane, no ngu Parisi oni, ko, no ngu Parisi oni nangoye nguya. Nondo ingootenoku, ngu oni kumoolo ko ootookoowanggoku, nondo ngu mandega ngu hamoo oolengolo ingooteno. Ngulo nondo ngu mandega ngu wesiyolo etoowe, ngu damoningga, ngulo ene ataga no noyolo, Nggawono (Koot) nguno noyetenggolo ewolo.

7 Polndo ngundilo etoni ngu, asa, ngu naluno nguno, Parisi oni ngando Sadusi oni nguya sanggili tewonggori. Ngundilo telo, goobooyingonggaku toongoolo, sungo sungo tewonggori.

8 Sadusi onindo ngandilo ewonggori. Oni
kumootoyi meleyelootenggoku ngu, ko ma
ootookoowanggo. Elo, ko ene gidalega nguya
ingowonggori. Engel oni, Yuka nguya kinilo
ingootoyi, ene Parisi onindo ngu oo ngu bidodo,
hamoo, elo, ngulo nowoondoyemo hamoo
tewonggori.
9 Ngu naluno, goobooyingomo oni nowoondoye
biyomi yelo, ngulo ene meno manggalu ulungga
tewonggori. Mamana mande etuyeloyingo oni gi-
dalega, ngu Parisi oni ngundo ootookoolo, dikalo,
mande yanggangolo ewonggori. Noole nga on-
ingga nga kenootetoku ngu, ene oo biyomi gula
ma teyingo. Yukangga, ngundi, Engel oningga
bine, nguya mande elo ingoyingolo ewonggori.

10 Ngundilo etoyi ngu, nguno enengo sang-
giliyegaku yeyi, ulungga oolengo tewonggori.
Ngundilo ngulo, me onilo tabango ulungga
enengo koleteyingonggaku sosolelo ingowolo.
Nga oni wata elayaga, ngando Pol kandeyi gide
gide dowoolo, woosootoli, pitilo kumoowalo in-
gowolo. Ngulo, ene enengo keyimo me onikuno
sodedonangge etoni, ulo, kewooloyemonggo Pol
dowooya, yoya, yengo yano ooleya, ya newen-
demo yokoyi! Elo ewolo.

11 Yangeni suwoono, Oo Bidodo Sembuli,
ngundo Pol tanggeyimo dikalo, eneno ewolo.
Nowoondoge ngu komo yanggango olini! Ge
nolo mandene yanggango Yerusalemno ewoku,
ngundiya nangge, Romno nguya ngundilo wesiy-
olo ewa. Oo Bidodo Sembuli, ngundo ngundilo
ewolo.

Yuda Onindo Pol Uleyi Kumoowelo, Elo Mande Gosiyowonggori

12 Sengetoni suwoononggo, Yuda oni gidalega
gooboongoolo, mande gulananggelo gosiyolo
ewonggori. Hamoo oolengo, noole Pol uleye
kumoowa. Noole Pol ma uleye kumootoni ngu,
noole oowali sono ngu ma newatolo ewonggori.
13 Yuda oni mande gulanangge elo gosiyowong-
goku, ngu onibi elaya ko gidalega nguya ko
tewonggori.
14 Ene ngundilo telo, ngu oniku oololo, Anutno
woolo yeyingo oni ngulo oni sobosobo oniku, ko,
tabango oni gidalegano ewonggori. Noole mande
yanggango gulanangge hamoo oolengo, elo gosiy-
ooteto. Noole oowali sono oo ngu ma nelo
ngundilo oode, oololo, Pol uleye kumootonigo,
asa, ngu naluno nguno, noole ko oo newato.
15 Ngundilo ngulo, ye Yuda onilo mande
wilikoyingo tabango oni komo mande sowey-
ootoyiga, me onilo tabango koleteyingongga,
nguno ooloutoningga, ngundo Pol yoya, yeno
ombuni. Nguno ngu, ye mete Pollo mande da-
moni ko etoni ingowanggo. Noole kuli yoone-
nengowooto. Pol yeno ma ombutoni ngu, ngu
naluno nguno, ooleko nguno, noole ene uleye
kumoowalo ewonggori.
16 Ene Pol enengo kuwooyi nangonimbo ngu
Yuda oni oole meyelo, Pol uleyi kumoowelo etoyi,
enengo buliyiga, ngundo ingowolo. Pol buliyiga
ngu ene ingolo, ngulo ene oololo, me onilo yano
oololo, ya newendemo ulo, yeyeyi Polno ewolo.
Yuda onindo oole meyelo, ge gulewelo etenggoku
ngu! Elo ewolo.

17 Ene ngundilo etoni, asa, Polndo me onilo tabango oninggano ewolo. Nga simoo kosiyiga nga yoya, me onilo tabango ulungga nguno oolouya, ene mande gula eneno ewelolo ewolo.
18 Ngundilo etoni, ngulo me oni sobosobogakundo Pol buliyigaku yolo, me onilo tabangonggakuno oololo ewolo. Ya biyomi oni Pol, ngundo no sulenelootoni, nga simoo kosiyiga nga yolo, geno ombuteno. Ene mande gula geno eweloyimbolo mayetoni, ngulo no ene yolo ombutenolo ewolo.
19 Ngundilo etoni, me onilo tabango ulungga, ngundo ngu simoo kosiyigaku kandeyimo dowoolo, sungo oololo, enesu nangge telo, sumoo inolo ewolo. Ge ndawu mandega, nono ewelo mayete? Elo ewolo.
20 Etoni, ngu simoo kosiyiga, ngundo gumi ewolo. Yuda oni mande gulanangge, elo gosiyootenggo. Ge sumoo elo, yangeni Pol yolo, tabango oni goobooyingomo onino uwelo, ngulo ene Pol ko sumoo inolo, enengo mande damoni ingowelo, mande geno ngundilo sumoo gunowanggo. Ene oo ngundilo geno ewanggoku, ene ganagelowanggo.
21 Ge enengo mande ngu ma keyowelo. Ngu oni gidalega ngu bidodo onibi elaya ko gidalega nguya, ngu oowali bidodo ngu loogu telo ewonggori. Ene oowali oo hamoo oolengo ma newatoku, Pol uleye kumootonigo, noole oowali ko newatolo etenggo. Ngundilo elo, ene oole meyelo oolootenggo. Ge nangge sobogelootenggoku, gedo yo, elo ewa bine, elo sobogelootenggolo ewolo.

22 Ngundilo etoni, ariya, me onilo tabango
elayagakundo, Pol buliyigaku mande yanggango
inolo ewolo. Ge nono mandega eteku ngu, oni
gulano ma ewelo. Ngundilo elo, ene simoo kosiyi-
gaku suleyootoni toongewolo.

Me Onilo Tabangonggakundo Pol Oni Mela Oo Sobosobo Piliks Suleyowolo

23 Ariya, me onilo tabango ulungga
koleteyingonggakundo, me oni sobosobo elaya
negoyelootoni, ombutoli ewolo. Yali me oni
onibi kande elaya 200 oni yoya; onibi kabusa ko
kande elaya (70) ngu, Hos sanganimo bibitetoyiga
ngu yoya; ko, oni onibi kande elayaga (200),
ngundo idi, nasa, dowootoyi, ngu yoya, Pol yoya,
Hos sanganimo yetoyiga, bibitetoningga ngu
yoya, suwoono sa nalu kandegula gidembolo
namolaya, nguno Sisariya oolouyi.
24 Ye Hos gidalega yomosiyootoyiga, Pol nguno
bibitetoningga, yoya, gome sobowooya, yadega
oolouya, oni mela oo sobosobo ulungga ko-
leteyingo Piliksno oolouya, nguno yokoya ngu,
asa, ye ko ombuyi! Elo ewolo.
25 Me onilo tabango ulungga oni koleteyin-
gongga, ngundo enengo me onindo, elo yokolo
ngu, ene so uyi ngandilo nakangowolo.
26 No Koloodiyas Lasiyas, nondo nga mandega
nga oni ulungga oni mela oo sobosobo ulungga
Pilikslo nakangooteno. Akeyo.
27 Yuda onindo nga oningga nga dowoolo, uleyi
kumoowelo tetoyi, ene nondo ingowonoku ngu,
ene Rom oni. Ngundilo ngulo, noya me oniya ulo,
kandeyemonggo woosoolo yowolo.

28 No nga oningga, nga goweyimo mande etenggoku, ngulo damoni ingowelo, ngulo no yolo, tabango onilo goobooyingomo uwono.
29 Ene no kenowonoku ngu, enengo mamana mande gidalegano ene goweyi kingo sanggawelo ewonggori. Ene nga oningga nga goweyimo mande biyomi gulano, noole ene uleye kumooweloyi gula ma kenowooto. Ya biyomimo yeweloyi nguya ma kenolo ingowooto.
30 Ataga, mande gula nono mayelo etenggo. Yuda onindo mande gulanangge elo, gosiyolo etenggo. Noole tolige windoga nga oningga nga uleyi kumoowelo tetetolo ewonggori. Ngundilo ngulo, no sodedo yewe, geno oolouteku ngu, no ngu oni eneno Nggawo (Koot) mande tetenggokuno ewano. Ene mete ge doongenggemo, enengo mande ngu yootunolo ewanggo. Ge enengo mande nga oningga ngaya etenggoku, ngu damoni mete ingo! Elo ewolo. Ngundo so uyino mande ngundilo nakangowolo.

31 Ngundilo tetoni, me onindo manggowo keyolo, Pol yolo, suwoono nangge Antipatris endemo oololo welewonggori.
32 Sengetoni, me oniku yowoolengolo, enengo endemo ko ooloutoyi, oni hos sanganimo bibitewonggokundo nangge Pol yolo, Sisariya oolouwonggori.
33 Oni hos sanganimo bibiteyingoku, yade oololo, Sisariyano tunootewonggori. Ene so uyinggaku yolo, oni mela oo sobosobo ulungga koleteyingonggaku inolo, Pol nguya yolo, ombulo, koleteyingonggaku kandeyimo yewonggori.

34 Asa, oni mela oo sobosobo koleteyingong-
gakundo so uyi kandangelo yokolo ngu, asa,
ene Pol sumoo inolo ewolo. Ge ndawu mela
gidalesinanggo oningga? Elo etoni, Polndo gumi
ewolo. No Silisiya onilo ewolo.
35 Ngundilo etoni, ariya, oni koleteyin-
gonggakundo gumi ewolo. Oni geya mande
gowegemo etenggoku mayetoyiga ngu, no gengo
mande ingowano. Elo, Pol ngu Herodlo yano
yokoya, gome sobowooya olini! Elo ewolo.

24

Yuda Onilo Tabango Oni, Ngundo Pol Nggawo (Koot) Nguno Yewonggori

1 Kootusina, nalu kandegula yokolo, Anutno
woolo yeyingo ngulo sobosobo oni koleteyingo
oowooyi Ananayiyas, ngundo onilo tabango oni
gidalega, Yuda onilo oni gula oowooyi Tetulas,
ngundo simoo balelo manggoye yolo, Nggawono
(Koot) nguno mande eweloyi. Ngu oni ngu
bidodo, ngundo Sisariya ulo, oni mela oo so-
bosobo koleteyingo nguno Pol goweyimo mande
eweloyiku, ngu ewonggori.
2 Oni mela oo sobosobo koleteyingongga,
ngundo Pol negongootoni ombuwolo. Asa, ngu
naluno ngu, Tetulasndo Pol goweyimo mande
damoni yelo ewolo. Piliks, ge oni ulungga! Ge
noole hoolooweyelowoku, ngulo noole gome
bibitelo oolooteto. Longgesambi ebe oo nguya
kini. Gengo ingonduduge ngu metemi gome,
ngulo ge noolengo hoolooweyeloyingo ngu
nenengo. Oo oowooyingga bidodo kuli ende

bidodomo biyomi yeyingomu, ngu tetoyi, mete temukowolo.
3 Ngundilo ngulo, noolengo nowoondonayi ngu oo ngulo geya gome mesalango ingolo, noole ese ulungga geno eteto.
4 Ene nondo ge ma gosigelowano. No geno mande bodaga ewelo. Gengo sumangengga ngunonggo noolengo mande ootuwoo bodaga nga mete ingo!
5 Noole nga oningga nga kenootetoku, ngu ene mandeni damoni biyomi ulungga yeni tunootete. Ene mela bidodomo, Yudalo oni nowoondoye yokutuwootoni, bulibali ingolo, sanggili telo, ebe uleweloyimbolo tewonggori. Ene Yuda oni noole oni wesowoolo, gidalega oowooye Nasaretlo etenggo, ngulo tabango.
6 Ene goobooyingo ya (Tempel) ngu sugabo teyinowelo nguya tete. Ngundilo ngulo, noolendo ngunonggo dowoowooto.
7 Ene me onilo tabango koleteyingongga, Layisiyas, ngundo ombulo, yanggango oolengo yelo, noole kandenayimonggo andangelo yowolo.
8 Ngundilo yolo, Layisiyas elo, oni gengo Nggawo (Koot) teyilo ewoku, ngulo ene ge doongenggemo ngano mayeya eyi. Ngundilo tetoyi, gengombo nga oningga nga sumoo inowaku ngu, ge nga oningga nga enengo manggowoomo mande mande Nggawono (Koot) nguno etenggoku, ngu nenengo ingowa. Tetulasndo ewolo.
9 Ene mande elo yokootoyi ngu, asa, Yuda oni nguya ngu oningga ngu hooloowelo, Polya mande ebe ganagana ewonggori. Ene mande yootunolo, nga mande nga hamoo Pollo mandelo wesiyolo,

Piliksno ewonggori.
10 Ariya, ngu naluno, oni mela oo sobosobo
ulungga koleteyingongga, ngundo kandeyibo
nangge Polno tewootewootewolo. Ngulo Polndo
mande damoni yelo, ngandilo ewolo. No in-
gooteno. Mooma oowooyingga oolengo, ge nga
oni ngalo mande wilikoyunolo ooloote. Ngulo no
nenengo mande geno wesiyolo ewanoku, nguno
ngu, no nowoondone gome mesalango oolengo
telo ingooteno.
11 Ge ene sumoo yunootoyi, enengombo mande
ngu etoyi, ge ngu ngandilo ingowaku ngu, no
nalu kande elaya kegidembolo elaya yokolo, no
Yerusalemno tunootewonoku, ngulo no Anutno
yambo mande tewelo oolewono.
12 No goobooyingo ya (Tempel) newendemo
oluwonoku, nguno nondo oni gulaya longgey-
ootoole, Yuda onindo ma yeyowonggori. No
simoo balelo goobooyingo ya (Tempel) newen-
demo ngu yombuliyootoowe, ene no ma ney-
owonggori. Ende newendemo nguya, no oo gula
ma yombuliyowono. Hamoo oolengo kini!
13 Nga mandega noya etenggokungga nga, ngu
damoni gula nenengo oolengo ma yootunolo
etoyi, ngulo ge hamoo elo, ma ingowaku ngu!
14 Ene no nga mande nga gula geno yootunolo
ewelo. Nga mandega enengombo etenggo.
No Yesusno nowoondone hamoo telo, enengo
damoningga ngu hamoo no ngu keyooteno.
Ngundilo etoyi, yo, hamoo no ngu damoningga
ngu keyootoowe, ene Yuda oni ene nowoon-
doyemo hamoo ma tewonggori. No noolengo os-
isambanayembolo Anutga nguno yambo mande

ngundilo teteno. No mande bidodo mamana mandeno, ko, Anutlo ingondudu eyingo onindo nakangoyingomu, ngu bidodo keyolo, telo, no ngulo nowoondonemo hamoo telo, ko teteno.

15 No Anutno nowoondonemo hamoo tetoni, ngunonggo Anut sobowootoowe, oni kumooyingomu yokutuyelootoni, keda oluweloyi, ngulo no sobowooteno. Yo, oni nenengo, ko, oni biyomimu nguya Anutndo melenonggo yokutuyelowa. Yuda oni enengo nguya oo ngu sobowootenggo.

16 Ngulo no nalu bidodomo, nowoondone gome tunoo oolengo ingootenoku, Anut doongeyimo, ko, simoo bale doongeyemo nguya nenengo oolengo biyomi ngulo kini.

17 No kuli mooma gidalega ende gidalegano oluwono. Kootusina, no dobooguline oowalilo kumootenggoku ngulo ingolo, no beye oo ngu yolo, hoolooweyelowelo ko mayewono. No Anutno kingo esetewelo yi, ngulo beyeni nguya yolo mayewono.

18 Mayelo, no ngu koyi tewono. Ngulo no nenengo damonine ngu tetoowega, mete mesalango teni, elo, ngulo no goobooyingo ya (Tempel) newendemo oodoowe, ene nguno neyowonggo. Oni simoo bale ulungga noya ma oluwonggori. Nguno oni gulano alimbosi oo gula ma tewono.

19 Ene Yuda oni Esiyano oolootenggoku, ngundo mayelo, ene noya mande moole tetoningga ngu, ene mete ngano mayeya, ge doongenggemo ngano noya mande ngu eyi.

20 Ene kinitetoningga ngu, ariya, nga oni ngando ene komo nondo oo biyomingga

tewonoku ngu, nenengo oolengo neyowonggoku ngu, no tabango oni goobooyingomo tabango oni doongeyemo dikawonoku, ngulo geno eyi.
21 Ene no mande gulanangge, kuli no ene kewooloyemo dikalo, no ngandilo manggalu tewono. No Anutlo nowoondonemo hamoo tetenoku, ngu Anutndo oni kumooyingomu yokutuyelowaku, ngungga ngulo nangge, ene no noyolo, ye doongeyemo mayelo, etenggoku nga! Polndo ngundilolo ewolo.
22 Ariya, Piliks ngu, ene Yesusno nowoondoyemo hamoo teyingo damoningga ngulo mande ngu, ene gome watayi. Ngulo ene Yuda onino ewolo. Ene komo me onilo tabango Lasiyas sobowooya oodoyiga, ene ombutoninggago, yengo mandega nga yomosiyowatolo ewolo.
23 Elo ngu, Piliks ene ya biyomi sobosobogakuno ewolo. Ge Pol yoya, ya biyomimo yelo ewolo. Ene ya gumi ngu ma goodoowelo. Nguno ngu, Pol enengo dobooguliyi mayelo, Pol kenolo, oo inowelo mayetoyi ngu, loogu ma yunowelo. Ene mete mayelo, Pol kenolo, oolo wenonootoni, ngu oo inolo hooloowewanggolo ewolo.

Piliksndo Pol Yolo, Mooma Elaya Ya Biyomimo Yetoni Oluwolo

24 Kootusina, nalu gidalega yokolo, Piliks baleyi oowooyi Darusila nguya ombuwoliyo. Piliks baleyi Darusila ngu Yuda balega yowolo. Ngu naluno ngu, Piliksndo Pol negongolo, ngulo mandeni ingowelo. Polndo ewolo. Yesus Kristus ngulo nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngulo damoni Piliksno wesiyolo ewolo.

25 Ngu naluno, Polndo Piliks etungolo, damoni
ngandilo wesiyolo etungowolo. Anut doongey-
imo damoni nenengo oluweloyi damoningga
ngu; goweye gome sobowooweloyi damoni; ko,
Anutndo kootusina wilikoyeloyingo naluno Ng-
gawo (Koot) nooleno tunooteweloyi damoni; ngu
damoni bidodo telo etungowolo. Ene oo ngandilo
etungootoni ngu ingolo ngu, ngulo ene sosolelo,
Polya ewolo. Ariya, mande mete ete. Ge ataga
toonge. Kootusina nalu gula oodoni ngu, no ge ko
negogelowanolo ewolo.
26 Piliks ene oo gula nguya sobowoolo oluwolo.
Ene Pol sobowootoni, Polndo beye inootoni ngu,
ya biyomi yokolo toongeweloyi ngulo tewoon-
goyingo, ngulo Piliksndo sobowoote. Ngundilo
ngulo, ene Pol negongootoni, enengo yano utoni,
eneya suwoo suwoo mande elo ingolo oluwolo.
Ene Polndo beye ma inoyingo.
27 Piliks ngu Yuda onilo ingonduduye in-
gootenggoku, ngu gome ingolo, ngulo kootusina,
mooma elaya yokolo, ene Pol solengootoni, ya
biyomimo oluwolo. Ngu naluno nguno, Politiyas
Pestas, ngundo Piliksndo ko ngu enendo yolo,
nguno ko tewolo.

25

Polndo Oni Ulungga Mela Bidodo Sobowootekungga, Ngulo Meno Ewolo

1 Pestas ngu kuli enengo Prowinsno om-
bulo, ene nalu kabusa Sisariyano oode, ene ko
Yerusalemno ombuwolo.
2 Ngu naluno, Anutno woolo yeyingo
kundingiyi onilo sobosobo oniku, Yuda tabango

oni ululu, ngundo Pestasno oololo, Polya mande gidalega goweyi sanggawelo ewonggori.

3 Tabango onikundo Pestasya ewonggori. Ge komo noole hoolooweyeloya, Pol oningga ngu etooga, Yerusalem ngano ko ombunilo ewonggori. Ndawugalo ngulo, ene ngundilo etenggoku, ngu ngandilo: Pol ngu Nggawono (Koot) nguno ma ombuyingo, ngu naluno, noole tolige oole meyelo, Pol uleyi kumoowelo elo, ngundo ngundilo gosiyolo etenggo.

4 Ngundilo etoyi, Pestasndo enengo mande ngu gumi ewolo. Pol ngu Sisariya ya biyomi nguno ooloote. Nalu bodaga nangge, no ngano yokolo, no Sisariya ko oolouwano.

5 Ngundilo ngulo, yengo tabango oni, ngundo nododo oolouwato. Ngu oni ngundo Pol damoni biyomi gula tetoni ngu, asa, ene mete nguno Nggawo (Koot) tewanggolo ewolo.

6 Pestas eneya oode, nalu kandegula gidembolo kabusa bine, ngundi kande elaya yokolo, asa, ene Sisariya ko oolouwolo. Sengetoni suwoononggo, ene mande wilikoweloyi musiyomo nguno, ene bibitewolo. Ngundo Pol yoya ombuyilo ewolo.

7 Pol ngu ombutoni, Yuda oni Yerusalemnonggo mayewonggokundo, Pol tanggeyimo dikawonggori. Ngundilo dikalo, mande mande oowooyingga eneno sanggawelo ewonggori. Ene Polndo oo biyomi tewoku, ngu tunoo yootunolo, Pestasno eweloyi, ereremo kini.

8 Asa, Polndo mande gowenemo sanggawelo etenggoku, ngu gumi Pestasno ngandilo ewolo. No oo biyomi gula Yuda onilo mamana mande nguno ma teyingo. Tempel yano nguya kini. Oni

ulungga Rom mela bidodo sobosobo koleteyingo, oowooyi Sisa, nguno nguya biyomi gula ma tewono. Ngu bidodo kini! Elo ewolo.

9 Ngundilo etoni, ene Pestasndo, Yuda onilo mande kuli ewonggoku, ngu ingolo, ngulo ene Polno sumoo ewolo. Ge mete Yerusalem oolouwa? Ngu mete tetoni ngu, ariya, no mete Yerusalemno gengo mande gowege sanggawelo ewonggoku, ngu ingowanolo ewolo.

10 Ngundilo sumoo etoni, ene Polndo mande gumi ewolo. Nga yangga nga, ataga no dikatenoku nga ngu Gabmando mande wilikoweloyi ngulo ya. Nga yangga ngano nangge Nggawo (Koot) telo, noole mande ingoweloyi. Ge kuli ingoote. No Yuda onilo oo gula ma yombuliyowono.

11 Ene no oo biyomi gula tetoowe ngu, ngulo nuleyi kumooweloyi ngu, asa, ene mete nuleyi kumoowano. Ene nga mandega noya Nggawo (Koot) tetenggokungga nga, ngu hamoo mande kinitetoningga ngu, ariya, oni gulado no noyolo ene yunoweloyi, nguya kini. No Rom mela sobosobo koleteyingo, oowooyi Sisa, ngulo etoowe, mayetoni, ngundo nolo mande nga kenowaku ngu! Elo ewolo.

12 Ngundilo ngulo, Pestas ene tabango oni goobooyingomo oniya mande mande elo gosiyolo ingolo, Polya gumi ewolo. Ge oni mande wilikoweloyi onilo meno ewelo eteku ngu, ngundo gengo mande nga ingoni, ariya, mete ge Sisano nguno oolou! Ewolo.

Pestasndo Pollo Mela Agripa Oni Koleteyingongga, Ngu Sumoo Inowolo

13 Nalu gidalega yokolo, mela oo bidodo sobosobo koleteyingo oni, oowooyi Agripa, ene kuwooyi oowooyi Bernis elagado, Pestas kenolo, kandeye dowoowelo Sisariyano mayewoliyo.

14 Agripa elaga Sisariyano nalu oowooyingga oluwoliyo. Ngundilo ngulo, Pestas Pollo mande ngu Agripano ewolo. Oni gula ngano oode, kuli ene Piliksndo yolo, ya biyomimo ngano yetoni ooloote.

15 Kulimi, no Yerusalemno oodoowe ngu, nguno Anutno woolo yeyingo onilo sobosobo oniku nguya, Yuda onilo tabango oni, ngundo goweyimo mande sanggawelo elo, nguno uleyi kumooweloyimbolo sunggi yelo, no sumoo nunowonggori.

16 Ngundilo sumoo nunootoyi, asa, nondo enengo mande ngu gumi ngandilo ewono. Noole Rom onilo damoni ngu oni gula kingo ogingoyingo, ko kowuli ma inoweloyi. Oni ene mandedodo ngundo nangge oningga eneya Nggawo (Koot) mande sanggawelo tetenggoku, ngu doongeyemo dikawolo. Dikatoni, noole komo musiyo inootooye, ene eneya mande etenggoku, ngu gumi ewolo.

17 Ngulo ngu, ene noya ngano ombulo ngu, no pelungga ma teyingo. Kini, ombulo, weleyingomu sengetoni, no Nggawo (Koot) yano bibitelo ewono. Ngu oningga ngu yoya ombuyi, elo etoowe, yolo ombuwolo.

18 Oni ene Nggawo (Koot) nguno dikalo, ene mande eneno mande sanggawelo eyingomu, ngu

mande nenengo gula kini, ko, mande biyomi gula nguya kini. Ngundilo ngulo, ene mande gulano Nggawo (Koot) inoweloyi nguya kini.

19 Ene enengo yambo mande ngulo ko oni kuli kumooyingomu, ngu oowooyi Yesus ngulo mande ewolo. Ene Polndo ewolo. Ngu oningga ngu ko keda oolootelo ewolo.

20 No ngundilo mande ngu ingolo, ene no ngu wilikolo eweloyi, ereremo kini. Ngundilo ngulo, nondo Pol sumoo inowono. Ge mete Yerusalemno ko ooloutoyi, ngu naluno nguno, nondo Nggawono (Koot) nguno gengo mandega nga ingowano, bine?

21 No ngundilo etoowe, Polndo mande gumi ewolo. No ngano oodoowega, nganonggo sulenelootoyi, Rom endemo oolouwano. Nguno ngu, mela bidodomo koleteyingo oni Sisa, ngundo nolo mande ngu yomosiyowa. Etoni, ngundilo ngulo, nondo yokootoowe, ene ya biyomimo oode, nalu gulano, nondo ene elo suleyootoowe, Sisano toongewalo ewolo.

22 Ngundilo elo yokootoni ngu, Agripando Pestasno mande gumi ewolo. Nondo nenengombo ngu oningga ngulo mandeni ingowano. Etoni, Pestasndo gumi ewolo. Yo, mete. Yangeninggago, ngu ingo! Elo ewolo.

23 Ngundilo telo, sengetoni suwoononggo, Agripa Bernis elaga Nggawono (Koot) nguno ombuwelo tetoli ngu, asa, ngu naluno nguno, oni bidodo dikalo, ngulo oowooyali bingami elo yunootoyi, goobooyingo yano uwoliyo. Utoli, ariya, me onilo tabango bidodo, ngu ende ngulo tabango oni ululu, ngu bidodo elayaga ngu

keyelolo, goobooyingo yano uwonggori. Ngu naluno ngu, Pestasndo etoni, Pol yolo, ombulo, ngu yano uwonggori.

24 Pestasndo ewolo. Oni ulungga Agripa, ye oni nooledodo oolootetoku nga, ye bidodo nga oningga nga kenoyi! Yuda oni simoo bale Yerusalemno ngu, ko, Sisariyano ngano oolootenggoku nguya, ene no doongenemo Nggawo (Koot) inowonggo. Ene meno manggalu telo ewonggori. Ge komo ngu oningga utooga kumooni, ene keda ma oluwalo ewonggori.

25 Ene nondo kenootoowe ngu, ene oo biyomi gula ma teyingo. Ene oo ngundilo ngulo, uleyi kumooweloyi nguya kini. Enengombo ngu Sisa Agastas enengo mandeni ingonilo ewolo. Ngundilo ngulo, no ene suleyootoowe, Romno toongewalo ewono.

26 Ene no mande damoni gula ma kenolo, ngulo no ngu mandega ngu nakangolo, ngudodo suleyootoowe, noolengo ulungga Sisa nguno oolouwa. Ngulo ngu, oni ulungga Agripa no nga oningga nga yolo, geno ombuteno. Ye bidodo doongeyemo ombuteku ngu, noole enengo mandeni mete ingowato. No nguno mande damoni gidalega kenowelo ngulo nakangowano.

27 Nondo ya biyomimo oni gula mandeni Nggawo (Koot) teweloyi mande kini kingo suleyootoowe, toongeweloyi ngu, no ingootoowe, ngu nenengo kinilo ewolo.

26

Polndo Agripano Mande Wesiyolo Ewolo

1 Ngu naluno, oni ulungga Agripando Polno
ewolo. Ariya, mete gengo mande ngu e! Etoni,
asa, Polndo kandeyi okoolo, enengo mande ngu
ngandilo ewolo.
2 Oni ulungga Agripa, no oni oni telo, no mete
nga dikatenoku, no nenengo mande nga ge doon-
genggemo wesiyolo ewano. Yuda onindo noya
mande gowene kingo sanggawelo elo tetenggoku,
ngulo no ataga ngu gumi ngandilo ewano.
3 Ge ngu noolengo Yuda onilo damoninayi, ko,
noolengo ingondudunayi sungo sungo teweloyi
damoningga ngu, ge komo gome ingoote.
Ngundilo ngulo, no geno sumoo sumoo etenoku,
ge nolo mandene ingolo, ge sodedo ma sulengge
kiniyewelo.
4 Kulimi, no Silisiya melako oluwonokuno, no
bodaganonggo ombulo, ataga nga, ngu naluno
no nenengo onidodo Yerusalemno oluwonokuno
nguno ngu kewooloyemo ngu, damonine ngu
Yuda oni simoo bale ngu ene bidodo ingootenggo.
5 Ene kuli no ingootenggo. Ene ngu mande ngu
ewelo ngu, ene mete ewanggo. No kuli Parisi
onilo damoniye keyowono. Parisi oni, ngundo
Yuda onilo yambo mande teweloyi damoningga
ngu bidodo keyowono. Yo, enengo yambo mande
teweloyi damoningga ngu noole Yuda onindo
yambo mande tetetoku damoningga ngu dagalo,
ene yanggango.
6 Ataga, no nga Nggawono (Koot) nguno
dikatenoku nga, ngulo damoni ngandilo.
No Anutndo noolengo osisambanayimo oni
kumooyingo ko yokutuyeloweloyi mande elo
gosiyoyingo, ngulo nowoondonemo hamoo

tetoni, ngu sobowooteno. Ngulo ngu, no ataga
Nggawono (Koot) nguno oolootenoku nga!
7 Noolengo oni sowe kande elaya kegidembolo
elaya (12) ngundo suwoo sa bidodo, nga Anutga
ngano yambo mande telo oluwonggo. Ene ngulo
nowoondoyemo hamoo tetoni, ene ngu ooga ngu
nangge sobowoolo oluwonggo. Oo Agripa, oni
ulungga, no nguya nowoondonemo ngu ooga
ngulo hamoo tetoni, no ngu sobowooteno. Ngu
damoningga nguno, Yuda onindo noya mande
elo, noyolo, Nggawono (Koot) nguno noyeteng-
goku nga!
8 Ndatelo telo, ye oni nowoondoyemo hamoo
ma teyingo Anutndo oni kumooyingomu ngu
yokutuyelootoni, ko keda ootookoowanggo?
9 Kuli, nondo nguya no oo oowooyingga telo,
nguno Yesus Nasaret oningga oowooyi won-
goowega unilo tewono.
10 No Yerusalemno ngundilo tewono. No Anutlo
woolo yeyingo oni ngulo sobosobo onikundo ngu
ko ngu nondo teweloyilo sunggi yeyunowong-
gori. Ngulo no Yesuslo oni simoo bale oowooy-
ingga yoyolo, ya biyomimo yoyewono. Oni gi-
dalega yuleyi kumoowelo etoyi ngu, no nguya
mete yuleyilo ewono.
11 Yo, nalu oowooyingga yambo ya bidodomo
oololo, ngu newendemo ulo, nguno oni kowuli
yunowono. No suleyelootoowe, oni Yesusno
nowoondoyemo hamoo teyingomu yeningga ngu
Yesuslo oowooyi ngu biyomi eya yokoyilo ewono.
No eneya sanggili biyomi telo, ngulo no oni simoo
bale yoyolo, kowuli yunoweloyimbolo tewono.
Ngundilo nangge, nondo ende yowoko nguno

nguya ko ngundilo nangge telo toongeyingolo ewono.

Pol Enengombo Yesusno Newendemo Hamoo Teyingo, Ngulo Damoni Wesiyolo Ewolo
(Aposel 9:3-19; 22:6-16)

12 Polndo mande gula ewolo. Yo, ngundilo telo, no ko ngu Anutno woolo yeyingo onilo sobosobo oniku, ngundo no sunggi yenunolo so uyi nunootoyi, ngulo no yolo Damaskas oololo, Yesus keyimo oniku yombuliyeloweloyimbolo oolouwono.
13 Oni ulungga, sa nalu kewoolo nguno Sambononggo solu gula no gowenemo delo ombutoni kenowono. Ene solu ulungga oolengo sa dagalo ulungga oolewolo. Ngundilo telo, nono ombulo, ngunonggo noya oni oolouwootomu nguya himi yunowolo.
14 Noole bidodo melako ulo, wetolo, omukumundoonayi wiliyowooto. No manggowo gula ingootoowe, Hiburu mandenonggo noya ngandilo ewolo. Sol, Sol, ge ndawugalo no yombulineloote? Ge oo kuningo ngu kenggebo utoya ngu, gengombo ogingoyingo yo! Elo ewolo.
15 Ngundilo etoni, nondo sumoo ewono. Oo Bidodo Sembuli, ge onendo? Etoowe, Oo Bidodo Sembuli ngundo gumi ewolo. No Yesus. Ge no yombulinelolo, endeyooteku ngu!
16 Ene ge ootookooya, kenggebo mela wongooya dika! No gedo kongga telo endeyooteku, ngulo geno ombuteno. No ge goyolo sunggi yetoowe, nolo kone ngu teya, ngunonggo ge mande damonine kenowoku, ngu bidodo wesiyoya, eya endeyo. Ngundilo elo, ngulo no geno

ombuteno. Oo gidalega nguya kootusina, no ge etunggelowano.

17 No gengo doboogulige, ko, oni sowe gidalega Yuda oni kini, kandeyemonggo andangelo goyowolo. No sulenggelootoowe, oni sowe gidalega Yuda oni kini nguno oolouwa.

18 Nondo ge sulenggelootoowe, oni sungo ngu doongeye himi yetoni doongetewanggo. Ngundilo tetoyi, ene ooleliko ooloootenggoku ngu yokolo, ene yowoolengolo, himimo ombuwanggo. Ene Setanlo yanggango ngu yokoya, yowoolengoya, Anutno oolouyi. Ngundilo tetoyi, nondo enengo mbumbuwa ngu andangetoowe uwa. No ene goweyemo sunggi yetoowe, simoo bale ene nolo nowoondoyemo hamoo telo, ene kundingiyi tunootewanggolo ewolo.

19 Polndo mande gula ewolo. Ariya, Oni Ulungga Agripa, no Sambononggo oo gaboya gaboya ngandilo etunelootoni, kenolo, ngulo no manggowo ma toongoowono.

20 No koletelo enengo mandeni Damaskas ende ngulo oni simoo bale, nguno wesiyolo ewono. Kootusina, no Yerusalem endemo oni simoo bale, Yudiya onilo ende ngu bidodomo nguya, ko, oni sowe gidalega Yuda oni kini, nguno nguya no mande ngandilo wesiyolo ewono. Ye komo nowoondoye hamoo yowoolengoya, Anutno oolouyi. Ye Anutno nowoondoye yowoolengoya oni nenengo tunootetoyi ngu, ariya, yengo endeyoweloyi damoningga ngu nguya, simoo bale doongeyemo, ngu nomboyi nenengo tunooteyi.

21 No ngundilo etoowe, ngu damoni

damoningga ngulo nangge, Yuda onilo
goobooyingo yano ene nodowoolo, nuleyi
kumoowelo tewonggo.
22 Ene Anutndo no hooloowenelolo, yade om-
bulo, ataga nga. Ngundilo ngulo, no nga
dikatenoku nga! Ngulo ngu, no enengo man-
deni wesiyolo, oni bingamiye kinimo, ko, oni
bingamiyedodomo nguya etenoku nga! No
mande sungo gula ma eteno. Kini, kulimi,
Moses, Anutlo ingondudu eyingo onindo nga
mandega kootusina oo tunooteweloyi ewong-
goku, no nguya ngu nangge eteno.
23 Kulimi, Moses, ko, Anutlo ingondudu eyingo
oni, ngundo ngandilo ewonggori. Kootusina,
Kristus ngu, ene komo ogingoyingo koolowoolo
kumoowa. Ene mele yokolo, oni simoo bale
bidodo koletelo, ko keda ootookoowa. Ene Yuda
oni simoo bale, sowe gidalega Yuda oni kini
nguno ombulo, enengo Mande Keda Mesalango
wesiyolo, elo ko yoyoweloyimbolo ombuwolo.
Ene solu himi ngundilo noole enengo oole
etuyelowololo ewolo.

24 Polndo mande eloodoni, ngu naluno ngu,
Pestasndo Pollo mande toongoolo, manggalu
telo ewolo. Pol ge mboolombo goyoote! Ge
Skul oowooyingga yelo, ingondudu ulungga telo,
ingonduduge ulungga oolengo ngundo goyeni
wenonoote! Elo ewolo.
25 Ngundilo meno manggalu tetoni, asa, Polndo
gumi ewolo. Pestas oni ulungga, no mboolombo
ma noyowonggori. No hamoo mande elo, no
hamoo nenengo ingondudu telo, etenoku ngu!
26 Oni ulungga Agripa, gedo nga oo nga bidodo

kuli ingomukoote. Ngundilo ngulo, nondo ngu wesiyolo, geno etenoku ngulo no ma sosoleteno. No ingooteno. Nga mande oo nga bidodo ngu gengo sodege, doongengge, ngu ma dagate. Kini, ge ingooteku, ngulo no ngundilo etenoku, ndawugalo ngulo, nga oo nga ma kombitelo, tunooteyingo.

27 Oni ulungga Agripa, ge bine Anutlo ingondudu eyingo onilo mande, ngulo nowoondogemo hamoo ingoote? No kuli ingooteno. Ngu ge nowoondogemo hamoo tetelo ewolo.

28 Ngundilo etoni, asa, Agripando Polya kootuyisina mande gumi ewolo. Nalu ootuwoo bodaga ngano, ge mete ingolo noyeyi, Kristen tewano, bine? Elo ewolo.

29 Ngundilo sumoo yunolo etoni, Polndo mande gumi ewolo. Nalu ootuwoomo, ngundi, nalu pelunggano nguya, no ngulo ma ingooteno. Ene no Anutno ngandilo yemboongetoowe, enendo mete ge, ko, oni bidodo ngano nguya nga mandega nga etoowe ingootenggoku, Anutndo hoolooweyelootoni, ene Yesusno nowoondoye, no nowoondone ngundilo, hamoo tewanggo. Ene no Anutno ma yemboongetoowe, ene sen no nunoyingo ngundilo ye ma yunowalo ewolo.

30 Polndo ngundilo etoni ngu, ariya, ngu naluno, Agripando, Gabman Pestas, Bernis nguya, oni mela oo sobosobo oni eneya bibitelo oluwonggoku ngu, ngu nguya ootookoowonggori.

31 Ene ootookoolo, endesina oolewelo oolelo, enengo nangge mande mande elo, ingolo ewonggori. Nga oningga nga ngu, ene oo biyomi gula ma teyingo, ngulo ene uleyi kumooweloyi kini,

ko, ene ya biyomimo oluweloyi nguya kinilo ewonggori.
32 Ene ngundilo ingolo, etoyi ngu, asa, Agripando Pestasno gumi ewolo. Nga oningga nga ngu, ene mela bidodo sobosobo ulungga Sisa enengo mande ingowelo ngu, ngulo ge mete ene ma yokootoyi toongewelolo ewolo.

27

Ene Pol Yolo, Wanggo Sanganimo Yetoyi, Rom Melako Oolouweloyimbolo

1 Ene kuli mande elo gosiyolo yokootoyi, noole Itali melako Rom endemo oolouweloyi, ngulo elo, ya biyomimo oni gidalega Poldodo suleyelootoyi, Rom oolouweloyimbolo. Enendo me onilo tabango oowooyi Yuliyas, noole ngu kandeyemo yoyetoyi, ngundo yoyolo oolouweloyimbolo. Ngu me onilo tabango, enendo me oni onibi kandegula (100) sobosobo oluwolo. Yuliyas me oni yanggango oowooyidodo, ngundo ngu me oni gidalega oowooyidodo ngulomu gula, ngundo Sisalo ya oo bidodo sobowoowolo.
2 Ngu naluno, noole ngu Adaramitiyam ende ngulo wanggo ngu sanganimo oolewooto. Ngu wanggoga ngu Esiya melako wanggo uteku, nguno uwelo oolouwonggori. Asa, noole ooloutooye, Aristakas oningga ngu Tesalonayika ende oni, melani ngu Masedoniya, ngundo nooledodo wanggono oolelo oolouwooto.
3 Sengetoni suwoononggo, noole yade oololo, Sayidon endemo wanggo gosiyowooto. Yuliyasndo damoni metemi Polno elo tetoni, ngulo ene

Polndo mete ngu endemo uya, dobooguliyi yey-
onilo ewolo. Ngunonggo ene oolo wenonootoni
ngu, enengo dobooguliyibo inowonggori.
4 Asa, noole Sayidon ende yokolo, ootookoolo,
ooloutooye, doogo ulunggado wanggo wenggele-
moowolo. Wenggelemootoni, ngulo noole Sayi-
paras meladoni, ngu kootusina oolouwooto.
5 Ariya, noole yade oololo, Silisiya mela,
Pampiliya mela ngulo wendeyi ngu kewoolokuli
toongoolo oolouwooto. Noole yade oololo,
Mayira ende Lisiya melako nguno tunoote-
wootowo.
6 Ngu endemo nguno ulo, me onilo taban-
gonggaku wanggo gula kenootoni, ngu wang-
goga ngu Alekisandiriyanonggo, ene Itali melako
oolouwelo tewolo. Ngulo ngu, ngundo noole
yoyolo, wanggono oolewootowo.
7 Ariya, noole ngu wanggoga nguwoole oolengo
yade yade oololo, nalu gidalega nguno kinite-
wolo. Ene ko yanggango teloodoyi, noole yade
yade oololo, Nayidas mela namoko tunoote-
wootowo. Ngu naluno nguno, doogo yanggango
ulungga ootookoolo, ngundo noole nenengo
toongeweloyigaku ngu gosiyelootoni, ngulo noole
gulasinanggo sawooto. Ngundilo ngulo, noole
yade yade oololo, Krit meladoni ngu kootusina,
Salomon ende ngulo mela sosowoo ngu namoko
oolouwootowo.
8 Ene ko yanggango oolengo telo, noole Krit
wendeyi ngu dabemiwoole oolouwooto. Koo-
tusina, noole musiyo gula ngu wendeyi kandeyi
musiyo gome, wanggo nguno gome oluweloyi.
Ngu musiyonggano ngu Lasiya ende ngu namoko.

9 Doogobo wendeyi yeni biyomi yetoni, ngulo
nalu oowooyingga ngu noole kuli yokowolo.
Yuda onindo oowali sunggi yeyingomu, ngu nalu
kundingiyi ngu kuli kinitewolo. Ngundilo kinite-
toni ngu, asa, Yuda oni bidodo ene gome watayi.
Wendeyi biyomi oolengo yeteku naluno, nguno
ngu, wendeyino endeyoweloyi nalu kinilo in-
gowonggori. Ngundilo ngulo, Polndo mande
yanggango yunololo ewolo.
10 Ye ingondale teyi! Ataga ngu wendeyino
doogo ulungga tunooteyingo nalu. Noole ataga
oololo ngu, asa, noole kowuli kenowato. No kuli
ingooteno. Noole oololo ngu, asa, wanggo, oo
sitowi, noolengo nguya oonatewatolo ewolo.
11 Ene ngundilo etoni, me onilo tabango,
wanggo dowooweloyi oni tabango, ko, wanggo
ngulo tabango oni, ngu bidodo Pollo mandeni ngu
ingootoyi, ene hamoo ma teyingo.
12 Ngu musiyongga ngu doogo ulungga, ngulo
wanggo oluweloyi nenengo kini. Ngundilo ngulo,
wanggono oniku bidodo mande gulanangge, elo
gosiyolo, ngu musiyongga ngu yokolo sawelolo
ewonggori. Ngundilo ngulo, ene salo, oololo,
Piniks endemo oluwato. Nguno ngu, doogo
ulunggano mete oluweloyilo ewonggori. Piniks
ngu Krit meladoni ngulo wendeyi kandeyiga.
Ngu musiyongga ngu doogo ulunggano kombitelo
oluweloyi musiyo gome.

Doogo Ulunggado Wendeyi Yeni, Biyomi Yewolo

13 Sa utesinanggo, ngu doogo imakeyingo
tunootewolo. Wanggono oniku ngundilo kenolo
ingowonggori. Ataga metemi, nga wendeyi

gidalesina nganonggo sawatolo ingowonggori. Ngundilo telo, ene wanggo utoyiku, wesiyolo, yolo, ene Krit meladoni ngulo wendeyi dabemi nguwoole oolouwonggori.

14 Nalu bodaga nangge yokolo ngu, asa, ngu naluno, sono doogo yanggango ulungga oolengo, ngu Krit meladonimonggo nguno ombuwolo.

15 Doogobo wanggo ngu yanggango oolengo wenggelemoolo, wanggo pawangolo ulo, ngulo ngu, ene nenengo toongeweloyi kini. Ngundilo tetoni, ngulo noole ngu wendeyi songgulano nguno, kingo awoongololuwootowo.

16 Ngundilo telo, doogobo wenggeleyelootoni, noole meladoni bodaga ngu oowooyi Kooda, ngu kootusina uwootowo. Noole ngundilo ulo, ko yanggango telo, wanggo bobodimu yowokolo, wanggo ulunggaku sanganimo yoyelo gosiyowonggori.

17 Wanggo bodagaku yowokolo, wanggo ulunggaku sanganimo yemukolo ngu, asa, uto yolo, ngundo wanggo ulunggakudodo gooboongoo yelo, yanggango gosiyowolo. Wanggo tabango oniku ngu elo, doogobo noolengo wanggo ngu yolo yeni, Aprika melako sakiko nguno solelo yulewa, bine, elo, ngulo ene sosoleyingo ulungga tewonggori. Ngundilo ingolo, ngulo ene wanggolo uto yanggango pelungga, ngu sosowoomo nguno Ayen kowuli ulungga oolooteku ngu yolo, wendeyi newendemo oolongootoyi, kelidi sono newendemo oolooteku, ngu dowoowolo. Ngundo kelidi dowootoni, nguno wanggoga ngu uto yanggangongga, ngundo dowootoni, kingo

pawangolo, awooyelootoni oluwolo.
18 Doogobo noole yanggango biyomi yombu-
libaliyelootoni, ngulo noole sosoledooye senge-
toni ngundilo, ene damoni yelo, sitowi dolowooyi
wendeyino uwonggori.
19 Nalu kabusayi ngu kinitetoni nguno, wanggo
ngulo oo nggilinggalani nguya dolowooyi
wendeyino uwonggori.
20 Nalu oowooyingga oolengo, noole sa, dootu
nga ma kenoyingo. Doogo ulunggado noole
yombulibaliyelolo oluwootowo. Ngundilo ngulo,
noole ngandilo ma ingowooto. Kootusina, mela
gulano tunootewato, bine, ngundi kini bine?
Kinitetoni ngu, asa, noole ngu oonatewatolo in-
gowootowo.
21 Nalu oowooyingga, wanggono oniku oowali
ma neyingo. Ngulo ngu, Polndo ootookoolo,
kewooloyemo dikalo ewolo. Ye nolo mande in-
goyingo ngu, asa, Krit mela ma yokolo, ngu noole
ngandilo kowuli ma kenootooye, oo sitowi nguya
ma yombuliyootenggo.
22 Ene no ataga yeno eteno. Ye komo nowoon-
doye imakeni. Ndatelo ngulo, ye kewooloyemo
ngano oni gula ma oonatewa. Kini, wanggoga nga
nangge ngu oonatewaku nga!
23 Suwoono, Anutlo Engel oni, ngundo no doon-
genemo ombulo dikawolo. Ngu Anutga nguno
nangge no yambo mande telo, no enengo ko oni
telo oolooteno.
24 Ngu Engel oningga, ngundo nono ngandilo
ewolo. Pol ge ma sosolewelo. Ge komo oolouya,
melako oni koleteyingo, Sisa, Nggawono (Koot)
nguno doongeyimo dika. Ingo! Anutndo enengo

sumangeni, ngundo wanggono oni oolootenggoku, ko, ge nguya ngundo gome soboyelowalo ewolo.
25 Ngundilo ngulo, ye ma sosolewelo. No Anutno nowoondonemo hamoo, ngulo mande ewoku, ngundilo nangge, komo engge tunootewa.
26 Ene wanggoga nga, ngu yade oololo, meladoni gula ngulo kelidi sanganimo oolelo, nguno biyomi yewalo ewolo.
27 Suwoo kande elaya kegidembolo namolaya nguno, wendeyi ngundo kingo awooyelolo, yade oololo, wendeyi oowooyi Ederiyatik, nguno ngu, suwoo kewoolo oolengomo ngu wanggolo ko onindo ngu ingoyingomu, ngu meladoni gula namoko mayetetolo ingowonggori.
28 Ngundilo ngulo, ene wendeyi yowoko ngu logo yowelo. Ngundo onibi elaya (40 Mita) logowoowonggoku ngu, ngundilo kenolo, yokolo, noole bodaga nguya oololo, ko yowoko logowoowonggori. Logowootoyi ngu, onibiga kande elaya (30 Mita) yowoko logo yewonggori.
29 Ngulo ene sosolewonggori. Noole yade oololo, mela digidodomuno ngu sanganimo bine oolewatolo ingowonggori. Ngundilo ngulo, ene wanggo ngulo dowooweloyi digi, oowooyi Anka namolaya yokootoyi uwonggori. Ene mela sodedo sengetoni kenowelo, elo ngulo yemboongewonggori.
30 Wanggo ngulo ko oniku wanggo yokolo, saweloyimbolo oole erewewonggori. Ngundilo telo, ene wanggo bodagaku uto wesiyolo yokootoyi, oolengo wendeyi sanganimo uwolo. Ene ngundilo telo saweloyimbolo, ene

wanggolo oni sobosoboku ganayelolo, wanggo yanggango dowooweloyi Anka wesiyootoyi, oolengo wendeyino uwonggori. Ene ngundilo ganayelootenggoku, ene hamoo oolengo wanggo sosowoosina gosiyolo, nguwoole saweloyimbolo tewonggori.

31 Ene ngundilo tetoyi, Polndo oo kenolo, wanggo ngulo tabango nguno, me onikuno nguya elo ewonggori. Nga ko oni, ngando wanggoga nga yokolo samukootoyi ngu, ye oonatewanggolo ewolo.

32 Ngundilo ngulo, me onikundo wanggo bodaga ngulo utoku toongootoyi, wendeyino uwonggori.

33 Sengewelo, mela debi udooketoni, Polndo oni simoo bale bidodo mande yunowolo. Polndo ngu oowali neyi, elo, mande ingonduduye yanggango yunololo ewolo. Nalu kande elaya kegidembolo namolaya kingo yokootoyi, noole usenayimo kingo neyingo. Noole oowalingga nguya ma newootowo.

34 Ariya, ngundilo ngulo, no ye yanggango mande yunooteno. Ye komo oowali gula neyi! Ngundo ngu ye yanggango yunowa. Ingoyi! Yengo tabayemo uye gula ma biyomi yewa. Kini, ye bidodo gome oluwanggoku ngu! Elo ewolo.

35 Ngundilo elo, asa, ene doongeyemo oomanongoyingo gula yolo, Anutno esetelo, oosowoolo damoni yelo newolo.

36 Ngundilo tetoni, oni simoo bale nowoondoye metemi ingolo, ene nguya oowali yolo newonggori.

37 Noole wanggono oni ngu bidodo onibi kande

elaya, ko, onibi kabusa kande elaya gula, ko, kandegula gidembolo gulanangge gula soweyolo nguya (276) ngundilo wanggono oluwootowo.
38 Oniku oowali mete nelo yokolo, ene Wit sisiku yolo, dolowooyi wendeyino utoyi, ngulo wanggo kowuli ulungga ma yeyingo.

Wanggo Biyomi Yewolo

39 Sengelo sa ooletoni, ene mela kenowonggoku ngu, mela gula ene ngu melangga ngulo ma ingowonggori. Ene wendeyi omuyi gula kenootoyi, ngulo kelidi tama nguya gome. Ngulo ene wanggo nguno gosiyowelo ingowonggori. Wanggo yade ulo, tolige kelidigo ooletoni ngu, ngu metelo ingowonggori.
40 Mande ngundilo elo ingolo, asa, wanggo gosiyowonggoku utoyiku bidodo toongootoyi, wanggo ngulo dowooweloyi digi, oowooyi Anka, ngu wendeyino nguno yokowonggori. Nguno nguya wanggo yoonenengootoni toongeweloyi, ngulo utoyi nguya toongoowonggori. Ngundilo telo, ene wanggo ngulo towi ngu doogobo ngu dowootoningga, wendeyi tamako oolouni, elo ngu yeyi oolewonggori.
41 Ene oo ngundilo tetoyi ngu, asa, wanggogaku, ngu digi sanganimo oolelo, nguno ndindi tewolo. Nguno yanggango oolengo gagiwi yewolo. Wendeyi ulungga dookelo, ngundo wanggo sosowoomo oolongootoni, wanggogaku ukewolo.
42 Ngundilo tetoni, me onindo ngu ya biyomimo oni wanggono yoyolo mayeyingoku, yuleyi kumoowelo tewonggori. Ngundilo ingolo, ngulo

wanggono oni ngu gula ma toongewelolo ingowonggori.
43 Ene me oni ngulo tabango oninggakundo, ngu Pol hooloowewelo ingolo, ngulo ene me onino ewolo. Oni sono sanganiwoole sawelo ingootenggoku ngu, ene mete koleteya sakiko oolouyi.
44 Ye oni sungo ngu, ene de sosi yoya, ko, wanggo ngalo gidale sosisosi yoya, ngu sanganiwoole sakiko oolouyi! Elo ewolo. Ngundilo etoni, ngulo oni bidodo sakiko mete oolemukowonggori.

28

Pol Ngu Malta Meladonimo Nguno Oluwolo

1 Noole sakiko nenengo gome metemi mayelo ngu, noole melako oni gula ngu sumoo yunolo ingowootowo. Ngu meladoningga ngu oowooyi Malta.
2 Ngu meladoningga nguno, oni simoo bale ngundo damoni gome nooleno tewonggori. Sambononggo sono ombulo, mela gingo yewolo. Ngundilo tetoni, ene de kalo, ene noole yoyolo ooloutoyi, noole de yokowootowo.
3 Polndo de made gula bidodo yolo, de nombono kawolo. Ngu de madega nguno, sile gula de gookingo ingolo, endesina oololo, Pol kandeyimo oolelo, wagalo kiwolo.
4 Sile biyomingga, ngundo ngundilo tetoni, ngu meladonimo oni simoo bale, ngundo sile biyomingga ngu Pol kandeyimo kilo boolowootoni,

ngu kenolo, enengo nangge elo ingolo ewonggori. Hamoo nga oningga nga, ngu oni yuleni kumooyingo! Ene wendeyino ma kumooyingo, ene ngano ooloote. Ngulo ngu, ene damoni nenengo ngulo Anutga, ngundo ene keda ma olini elo ingowonggorilo ewonggori.

5 Etoyi, Polndo ngu sile biyominggaku yolo oolongootoni, de nombono solewolo. Ene Pol ngu silengga ngundo kiwoku, ngulo ma kumooyingo.

6 Ngu oni ngu Pol sobowoolo oluwonggoku, Pol silembo kiwoku ngu, koongetoni, ukelo, ulo kumoote. Ene Pol sobowooloodoyi, nalu pelungga oodoyi kinitetoni, ene Pol ma kumootoni, ngulo enengo nangge enengo mandenonggo elo ingolo ewonggori. Nga oningga ombuwoku nga, ngu anut gula oolooteku nga! Elo ingowonggori.

7 Ngu meladoningga nguno, oni tabango koleteyingo ngu oowooyi ngu Pabiliyas nguno oluwolo. Ngu oningga, ngu ene melani koni nguya ulungga moole. Ngu oningga ngundo noole yoyolo, enengo yano oolouwootowo. Ene noole gome soboyelolootoni, nalu kabusa yokowootowo.

8 Pabiliyas ngu eweyi ngu sayi. Sayini ngu moondeyi ogingoyingolo, use sisilelo oluwolo. Polndo ngu oololo, kenolo, Anutno ngulo yemboongelo, kandeyi tabangomo yelo, Anutno ngu oningga ngu sayiningga ngulo yemboongewolo. Ngundilo tetoni ngu, oningga ngu mete tewolo.

9 Ene ngundilo tetoni, ngu meladoningga nguno, oni sungoku ngu kenolo, ingolo ngu, ene nguya sayi oni gidalega yoyolo, Polno mayewonggori. Ngundilo yoyolo mayetoyi, Polndo Anutno yemboongelo, kandeyi tabayemo okootoni, mete

temukowonggori.
10 Ngundilo ngulo, ene damoni metemi ngu
nooleno telo, noole gome soboyelowonggori.
Kootusina, noole sawelo tetooye, oo sungombolo
ingolo, wenonowootomu ngu, bidodo wiyakolo,
wanggono yewonggori.

Pol Ngu Yade Yade Oololo, Romno Tunootewolo

11 Ene koletelo noole kombo kabusa ngu
meladoningga nguno oluwootowo. Kootusina,
noole wanggo gula doogo ulungga naluno mayelo
ngu, meladoningga nguno oodoni, noole ngu
sanganimo ooletooye, ngundo yoyolo oolouwolo.
Ngu wanggoga ngu Aleksandariya endemonggo
ngulo wanggomu, ngu sosowoomo ngu, anut
ebe ganagana ngu simoongo sangala elaga gabo-
gaboyali tewolo. Ngu simoongo sangala elaga
ngu oowooyali ngu Kasto, ko, Polas.
12 Noole ngu wanggoga nguno oolelo, yade yade
Sirakiyus endemo oololo tunootewootowo. Noole
nguno nalu kabusa oluwootowo.
13 Noole ngu endega ngu yokolo, yade oololo,
Regiyam endemo tunootewootowo. Kootusina,
nalu gulano, doogo sa uteku, ngu dedalesina
ngu tunootewolo. Ngulo ngu, noole yade yade
oololo, sengetoni, noole Putiyoli endemo tunoote-
wootowo.
14 Ngu endega nguno, ngu Yesuslo keyimo oni
gidalega yeyowooto. Ngundilo yeyootooye, ene
noole soleyelootoyi, enedodo nguno nalu kan-
degula gidembolo elaya (7) enedodo oluwootowo.
Ngundilo telo, noole Rom ende oolewootowo.

15 Rom endemo, Yesuslo keyimo oni simoo
bale ngu noole mayewootoku, ngulo mande in-
gowonggori. Ngulo ngu, ene ootookoolo, yade
ombulo, Apiyasno goobooyingo ya nguno sono
oowali uliyoweloyi ya kabusa, nguno ene ooleko
noole yeyowonggori. Polndo ene oniku yeyolo,
ene Anutno esetelo, ene newende yanggango
ingowolo.

Polndo Rom Endemo Mande Gome Ngu Wesiyolo Ewolo

16 Noole Rom ende newendesina utooye ngu,
Rom ende ngulo mela sobosobo oningga, ngundo
ya gula inootoni, nguno ene sungo olinilo ewolo.
Nguno ngu, me oni gulananggebo nguno, Pol
sobowooya olinilo ewolo.
17 Nalu kabusa yokolo, Polndo Yuda onilo ta-
bango oni negoyelootoni, mayelo goobooyingo.
Polndo mande yunolo, ngandilo ewolo. Ye do-
booguline, no oo gula telo, noolengo oni nga
ma yombuliyelowono. Noolengo osisambanay-
imbolo mamana mande ngu gula ma yombuliy-
owono. Ene Yerusalemno ngu, no kingo noyolo,
ya biyomimo noyewonggo. Ngunonggo noyolo,
Rom oni kandeyemo noyewonggo.
18 Rom onindo nolo mandene ngu ingolo ngu,
ene ngandilo ewonggori. No biyomine gulano
nuleyi kumooweloyi nguya kini. Ngundilo elo,
ngulo ene noyokootoyi, toongewelo tewonggori.
19 Ene Yuda onindo ngu mandega ngu utolo, oo-
longoolo, yokootoyi ngu, ngulo no oole gula kini.
Ngundilo ngulo no oni ulungga, Sisa, ngundo nolo
mande ingonilo, no ngulo meno ewono. Ene

ngu nolo dobooguline nguya oo gulano eneya mandega, elo kini.

20 Ngu damoningga ngulo ye negoyelootoowe, nga mayetenggoku nga, no ye yeyolo, mande yunowelo. Noole Iserel oni bidodo ene sobowootetoku, ngu Kristus ngu Anutndo noole ko yoyoweloyi sunggi yeyingo oni, ngundo sobowootenggo. No nguya ooga newendemo hamoo tetenoku, ngundilo damoningga nangge, nga uto yanggangongga nga ngu, ene no gosinelootoyi oolootenoku nga! Elo ewolo.

21 Ngundilo etoni, Yuda onikundo Polno mande gumi ewonggori. Yuda melako oni ngu gulado ngu mandega ngulo gengo mande ngu noolengo so uyi ngano mayetoni, noole ma kenowootowo. Yuda oni gulado ngano mayelo, geya mande biyomi gula nguya nooleno etoyi, ma ingowootowo.

22 Ene noole gengo ingondudu ko gengo manggogemonggo etoyi, ingowelo ingootetoku nga! Noole mande ngandilo ingowooto. Oni simoo bale mela bidodomo, ngundo gengo Yesuslo keyimo oni nguya mande biyomi kootusina etoyi, ngulo noole gengo manggogemo mande nenengo ingowelo ingowatolo ewonggori.

23 Ene nalu gulano ko goobooyingo tewatolo mande gosiyolo ewonggori. Ngu naluno ngu, oni simoo bale oowooyingga oolengo Pol oluwoku yangga, nguno mayewonggori. Suwoononggo yade oololo suwootetoni ngundilo, nguno ngu, Polndo mande koyi ngu telo, ngu Anutlo mande damoningga, ngundo simoo bale enengo soboyelooteku, ngu damoni nenengo etuyelowolo. Pol ene ko yanggango tewoon-

golo telo, oni simoo bale enengo mandeni tunoo oolengo hamoo nangge wesiyolo etuyelowolo. Ngu ngandilo ewolo. Kulimi Moses, Anutlo ingondudu eyingo oni, ngudodo Anutndo Mesayiya Kristus, noole ko yoyoweloyi oni, enendo suleyoweloyi, ngulo ewolo. Ngundilo eyingomu, ngu oo ngu bidodo Yesusno engge tunooteyingo ngu! Elo ewolo.

24 Oni gidalega ngu Polndo mande ewoku, nguno nowoondoyemo hamoo tewonggori. Ene oni gidalega ngu nowoondoyemo hamoo ma tewonggori.

25 Ngu onikundo enengo kewooloyemo mande mande ngu elo, ingonduduye ngu sungo sungo ingolo, ngulo ene damoni yelo sawonggori. Ene koletelo, Polndo mande gula wesiyolo yunolo ewolo. Yuka Kundingiyi, ngundo mande hamoo oolengo elo, noolengo osisambanayi ngu yunolo, Anutlo ingondudu eyingo oni Ayisaya manggowoomonggo, ene Anutndo ngandilo ewolo.

26 Ge ngu oni simoo bale nguno oolouya, mande ngandiya yuno. Ye mande mande ingolo ngu, ene ye ngulo damoni gome ma ingowanggo. Ye doongeteloluwanggoku, ene ye oo gula gome ma kenowanggo.

27 Ngu oni simoo bale ngulo nowoondoye ngu ukingowonggori. Sodeye nguya mande ingowelo soweyokini yewonggori. Ene doongeye kuli ukingowonggo. Ene nga oo nga bidodo ma telo ngu, asa, doongeyembo oo gome kenolo, sodeyebo mande gome ingolo, nowoondoye ngundo mande damoni ngu gome ingonduduwoolo ingowanggo. Ngundilo telo ngu, asa,

ene nowoondoye yowoolengolo, nono ombutoyi,
nondo ene yomosiyelootoowe, mete tewanggo.
Anutndo ngundilo ewolo. Nga mandega nga
Anutndo ewoku, ngu ataga nguya, ngu hamoo
mandelo ewolo. *Ayisaya 6:9-10*

28 Asa, Polndo mande gula soweyolo ewolo. Yo,
ye Yuda onilo tabango ye komo ingoyi! Anutndo
noole ko yoyoweloyi damoningga, ngunonggo
Anutndo oni sowe gidalega Yuda oni kini nguno
mande elo suleyootoni oolouwolo. Enendo ngu
mande ngu ingowanggoku ngu! Elo ewolo.

29 Polndo ngu mandega ngu elo yokootoni,
Yuda oni ene sawonggori. Enengo nangge man-
delo, longgesambi ulungga tewonggori.

30 Mooma elaya bidodo, Pol enengombo ya gula
uliyolo, nguno oluwolo. Oni Polno mayetoyi, ene
damoni gomemu ngu yunowolo.

31 Polndo Anutlo mande damoningga, ngundo
simoo bale enengo soboyelooteku, ngulo gome
gome wesiyolo ewolo. Oo Bidodo Sembuli Yesus
Kristus, ngulo mande ngu simoo bale bidodomo
wesiyolo elo, ene ma sosoleyingo, ene gome
etuyelowolo. Ene mande yootunolo, yanggango
oolengo etoni, oni gulado mande ma ewelo, elo
ma loogu teyinoyingo.

Anutlo Sumange Mande Keda
The New Testament in the Karo Dialect of the Rawa Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Karo long Niugini

copyright © 2001 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Karo (Rawa) (Rawa)

Dialect: Karo

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
7f046ea9-a034-5c64-a5df-39d92fed8ae7